

C. ALADAĞ

**milli mesele
ve
kürdistan'da
feodalite-aşiret**

**MİLLİ MESELE
VE
KÜRDİSTAN'DA
FEODALİTE AŞİRET**

C. ALADAĞ

2. Baskı

Birinci Baskı : Eylül 1976
İkinci " : Kasım 1981

Bu kitabın ilk baskısı Özgürlük Yolu yayınları arasında çıktı.

Basıldığı yer : KOMKAR Matbaası
İsteme adresi : KOMKAR — Federal Almanya Kürdistan İşçi
Dernekleri Federasyonu.
Westendplatz 34, 6000 Frankfurt/M — BRD
Tel: 0611/ 72 81 25

İ Ç İ N D E K İ L E R

I. BÖLÜM

MİLLİ MESELENİN EVRİMİ VE SÖMÜRGELER SORUNU	5
Milli Kurtuluş Devrimi ve Sosyalist Devrim	13
Metropol-Sömürge İlişkileri	18

II. BÖLÜM

ULUSLARIN KENDİ KADERLERİNİ TAYİN HAKKI	36
Pazar Sorunu ve İktisadi Yaşantı Birliği	42
Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Edişlerinin Değişik Biçimleri	46
Değişik Ulustan İşçilerin İttifakı	51

III. BÖLÜM

SOSYAL ŞÖVENİZM VE MİLLİYETÇİLİK	
Sosyal Şövenizmin Maddi Temelleri	61
Savaş ve Barış Sorunu	68
Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı Uğrunda Mücadele «Sosyalist Devrim» Sonrasına Bırakılamaz	74
Ezilen Ulusun İşçi Hareketlerinde Milli Dar Görüşlülük	78
Milliyetçilik ve Tarihi Konumu	83
Ezen ve Ezilen Ulus Milliyetçiliği	88

IV. BÖLÜM

ULUSAL HAREKETTE İKİ SAPMA	98
Ulusal Çelişki Diğer İç ve Dış Çelişkilerle Bağlantısı İçinde Düşünülmelidir	107
Sağ Sekterlik	111

Ulusal Hareket Anti-Feodal Olmak Zorundadır	120
Çağımızda Her Ulusal Hareket Anti-Emperyalist Olmak Zorundadır	123

DOĞU'DA FEODAL YAPI VE AŞİRET

I. BÖLÜM

Doğu'da Feodal Yapı ve Aşiret	133
Doğu'da Feodal Üretim İlişkileri Egemendir	134
Doğu Anadolu'da Feodalitenin Tarihi Kaynakları	140
Aşiret Yapısı	146
Aşiret, Siyaset ve Devlet	153
Aşirette Ekonomik - Sosyal Yapı	156
Aşiretin Çözülmesi	159

II. BÖLÜM

FEODALİTE - BURJUVAZİ, KÜÇÜK BURJUVAZİ	162
Feodal Unsurlar Doğu'da Politik Hayata Hakimdirler	164
Feodal Unsurların Aracılık Rollerini	166
Bölgesel Burjuvazinin Rolü ve Etkinliği	168
Küçük Burjuvazinin Tavrı	172
Bölgede Demokratikleşme Ne Anlama Gelir?	182
Demokratikleşmenin İki Yönü	187
Devrimci Mücadele Örgütlü Olarak Verilir	189

İKİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ

Bu kitapta yer alan yazılar, 1975 yılı Haziranında yayın hayatına başlayan Özgürlük Yolu dergisinin 2. sayısından itibaren bölüm bölüm yayınlandı, sonra da kitap halinde basıldı. Okuyucunun kolaylıkla farkedeceği gibi yazılarda yer yer, "ezop dili" diye nitelenen anlatım tarzına başvurulmuştur. Örneğin Kürdistan terimi yerine "Doğu", Kürt halkı terimi yerine de "bölge halkı" gibi sözler kullanılmıştır. Dergiyi, yayın hayatının başlarında göğüsliyemeyeceği ağır baskılardan korumak için yapıldı bu.

Şimdi, kitabın 2. baskısı yapılırken, onu yeniden gözden geçirmek, gerekli terim düzeltmelerini yapmak mümkündür. Ama bu hem birhayli zaman alır, hem de kitabın yeniden dizilmesini gerektirirdi. Diğer yandan kitabın orijinal biçimine dokunmak da istemedim. Öyle sanıyorum ki, okuyucu, şimdiye kadar sözkonusu "ezop dili"ni anlamakta güçlük çekmedi, bundan sonra da çekmeyecektir.

Yalnızca kitabın kapağındaki "Doğu" sözcüğü yerine Kürdistan adını kullanmakla yetindik.

C. ALADAĞ

MİLLÎ MESELENİN EVRİMİ

ve

SÖMÜRGELELER SORUNU

Uluslar kapitalizmle birlikte oluştukları için milli mesele de insan toplumlarının tarihinde kapitalist dönemde ortaya çıktı ve kapitalizmin evrimiyle birlikte milli mesele konusundaki tezlerde de gelişmeler oldu.

Batı Avrupa'da burjuvazi, aristokrasi ve kiliseye karşı, köylü ve işçi kitlelerinin de desteğini sağlayarak mücadele etti. Batı Avrupa'da bir dizi burjuva devrimleri başgösterdi. «Ulus»un ve «vatan»ın birliği sağlandı. Burjuva hukuku, kültürü, sanatı feodal hukukun, kültür ve sanatın yerini aldı ve ekonomi ile birlikte ulusal dil, kültür ve sanat da hızla gelişti. Ancak burjuvazinin ulusal hayattaki bu devrimci atılımı, iktidara geldikten, ya da ona ortak olduktan sonra sönmeye başladı. Bundan böyle burjuvazi sınıf çıkarlarını korumak, genişletmek için bir yandan içerde işçi sınıfı ve köylüler üzerinde baskıları yoğunlaştırırken, diğer yandan yeni sömürü alanları, yeni pazarlar bulmak için başka ülkeleri ilhak etmeğe, sömürgeleştirmeye,

başka ulusları köleleştirmeye girişti. Böylece o, bir zamanlar şampiyonluğunu ettiği eşitlik, özgürlük, adalet sloganlarını çiğneyip geçti. Bir yandan da, uluslaşma döneminde ilerici bir nitelik taşıyan «vatan» ve «ulus» la ilgili sloganlar sınıf mücadelesini önlemek, kitleleri burjuvazinin kuyruğuna takmak, ulusal egoizm, baskı ve saldırının araçları haline geldiler.

Doğu Avrupa'da gelişim farklı oldu. Burada gelişen kapitalizm tek uluslu devletler yaratmadı; burada uluslaşma eski imparatorluk devletlerinin içinde oluştu. Bu «çok uluslu devletler»de uluslardan ekonomik ve askerî bakımdan en güçlü olanı, bu nedenle de devlete hakim olanı, «egemen ulus» olarak diğerlerini kendine bağımlı kılıyor, diğerlerinin ayrılıp bağımsız devletler kurmalarını engelliyor; onların ekonomik, kültürel, politik gelişimini frenliyor; özetle söylersek, diğerlerine ulusal baskı yöntemlerini uyguluyordu. Bu devletlere örnek olarak başlıca Avusturya - Macaristan ve Çarlık Rusyası gösterilmektedir. Bunlar eski imparatorluklardı. Osmanlı Devleti'nin de bu tip çok uluslu, çok milliyetli bir devlet olduğu açıktır.

Çok uluslu devletlerde milli mesele, bağımlı ulusların egemen ulusa karşı yürüttükleri bağımsızlık mücadelesi biçiminde ortaya çıkıyordu. 19. Yüzyıl boyunca ve 20. Yüzyıl başlarında süregelen bu mücadeleler milli meselenin başlıca tartışma konuları idiler. Bu ulusal hareketlerin başını, ezilen ulusların burjuvazisi çekiyordu.

Bu dönemde milli mesele konusunda konan proleter tezde temel ilkeler, her ulustan işçilerin birliği ve ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı idi. Lenin, her ulusun ayrılıp kendi bağımsız devletini kurma hakkı-

nı kayıtsız şartsız olarak savunmak gerektiğini, ayrılmayı isteyip istememenin, buna karar vermenin ise ezilen ulusun kendisi tarafından tayin edileceğini söylüyordu. Ezilen ulusun işçileri, marksistleri ise bu konuda işçi hareketinin çıkarlarını ön plana almalı, özellikle eğer ayrılmak işçi hareketine zarar veriyor, örneğin ayrılan ulus içindeki daha gerici hakim sınıfların yönetimine geçiyorsa ayrılmaya karşı çıkmalıydılar, diyordu.

Bu dönemde milli mesele henüz dünya ölçüsünde bir sorun değil, daha çok, egemen ulusla ezilen ulus arasında bir «iç mesele» olarak görülüyordu. Oysa Ekim Devrimiyle Sovyetler Birliği'nin doğuşu ve bunu izleyen ulusal kurtuluş savaşları dönemi milli mesele-ye yeni boyutlar getirdi.

Ekim Devrimi milli mesele-ye sosyalist toplum içinde gerçek bir çözüm getirdi ve böylece ona Sovyet sınırları içinde son verdi. Açıktır ki milli mesele ulusal baskı ve sömürünün olduğu yerde vardır. Milli mesele-ye yaratan milli baskıdır. Bu baskıyı yürüten güçler başlıca hakim ulusların burjuvaları, büyük toprak sahipleridir. Ve ulusal baskının temeli, itici gücü sınıfsal sömürüdür. Burjuvazi, canı öyle istediği için, şan ve şeref uğruna, kendi ulusunu yüceltmek amacıyla baskıya başvurmaz; baskı onun elinde kâr etmenin, sermaye birikiminin, bunun için de başka ülkeleri elde tutmanın, talan etmenin, sömürmenin bir aracıdır. Sömürü olmadan kapitalizm olmaz ve baskı olmadan sömürü yürütülemez. Bunun içindir ki burjuvazi kendi «ulusal» işçi sınıfını ve emekçi halk yığınlarını da elinden geldiğince sömürmekten ve baskı altında tutmaktan geri duramaz. Bu nedenle milli baskının yaratıcısı kapitalist düzendir ve kapitalist düzenin son bulduğu

bir ülkede milli baskının varolması düşünülemez. İşçi sınıfının iktidarı aldığı ve sosyalizmi inşa ettiği bir toplumda milli baskı sürdürülemez. Sosyalist bir toplum her türlü baskıya, eşitsizliğe son vermek durumundadır. Nasıl baskı kapitalizminin kaçınılmaz, zorunlu bir sonucu ise, baskılara son vermek de sosyalizmin öylesine kaçınılmaz, zorunlu bir sonucudur. Eğer bir ülkede sosyalizm varsa milli baskı olamaz; eğer milli baskı varsa, o ülkede varolan düzen sosyalizmden başka birşeydir veya en azından kapitalizmden devralınan bazı kötülüklerin henüz bırakılmadığını gösterir.

Sosyalist Ekim Devrimi, Çarlık Rusyası'nın milliyetler için «bir hapisane» olan statüsüne ve «Büyük Rus» ulusunun diğer irili-ufaklı pek çok ulus üzerindeki imtiyazlarına son verdi, bağımlı ulusları özgür kıldı.

Sosyalist devrim, eskiden Çarlık Rusyasına bağımlı olan uluslarda ve milliyetlerde de egemen oldu. Ekim Devrimi sonrasında tüm bağımlı uluslarda ve milliyetlerde yerel burjuvazi ile işçi sınıfı ve öteki emekçiler arasında kıyasıya bir iktidar savaşı belirdi. Ukrayna, Ermenistan, Gürcistan, Türkistan v.b. ulusların burjuvazisi ve toprak sahipleri, kendi başlarına bir devlet oluşturup içerde iktidarı elde tutmak ve sosyalist devrimi engellemek için çabaladılar. İşçi sınıfı ise şekli kuruluşla yetinmedi, içerde egemenliği burjuva hükümetlere bırakmadı; devrimi ileri götürmek, ulusu gerçek kuruluşa ulaştırmak için savaştı ve başardı. Böylece tüm bağımlı uluslar ve milliyetler ulusal kurtuluşu sosyalist devrimle tamamladılar, sosyalist uluslar oluşturdular.

Bu sosyalist uluslar 1922'de serbest rızaları ile birleşerek Sovyetler Birliği'ni oluşturdular. Böylece tarih

süreci, sosyalizm biliminin belirttiği şekilde geliyordu. Sovyetler Birliği'nde milli baskı ortadan kaldırılmış, her ulus kendi bölgesinde ayrı bir cumhuriyet halinde örgütlenmişti. Burjuva ulustan sosyalist ulusa geçilmişti. Uluslar üzerindeki ekonomik sömürü, dil ve kültür üzerindeki baskı son bulmuş, ulusal dil ve kültür gelişip serpilmiş, birçok halde âdeta yeniden doğmuştu. Ve ulusların serbest rızalarıyla onları güçlü kılan bir birlik oluşturulmuştu. Bu birlik içinde, eskiden başka uluslara baskı yapan, onları sömüren Rus Ulusu, şimdi onlara yardım ediyor, gelişmelerine destek oluyordu.

Ekim Devrimi sonrası Sovyetler Birliği'ndeki pratik, sosyalist bir ülkede milli meselenin çözümünün somut bir örneğidir. Şüphesiz bu olumlu çözümde, soruna, işçi sınıfının dünya görüşüne uygun, doğru bir yaklaşımın büyük payı vardır. Gerek devrim öncesinde milli meselenin ele alınış tarzında ve onun çözümü için önerilen programda, gerek devrim sonrasında programın hayata geçirilmesinde Lenin'in ve Stalin'in yanlışlara, sapmalara karşı verdikleri sürekli ve kararlı mücadelenin önemi büyüktür. Besbelli ki gerek teoride, gerek pratikte proleter tavrının kendiliğinden oluşacağı gibi bir düşünce kaderci bir düşüncedir ve yanlıştır. Sosyalizmin inşası sırasında bir başka ülkede hatalar yapılabilir, yanlış çözümler denenebilir. Bu nedenle diğer önemli sorunlarda olduğu gibi milli meselede de devrimci çözümün geçerli kılınması için ciddi bir mücadele gerekir.

Ekim Devriminin milli mesele konusunda getirdiği, elbette bundan, Sovyetler Birliği'nde milli mesele- nin en olumlu ve nihai çözümünü başarmaktan, iba-

ret değildir. Ekim Devrimi milli meseleye dünya ölçüsünde geniş boyutlar getirdi.

Birinci büyük savaş sonrasında Sovyetler Birliği'nin doğuşu ve böylece bir dizi halkın —dünyanın beşte birinin— sömürüden ve milli baskıdan kurtuluşu, sömürge ve bağımlı ülkelerin halkları üzerinde büyük yankılar yaptı, onların kurtuluşa olan özlemlerini arttırdı, savaşma arzularını biletti. Üstelik bu sömürge ve bağımlı ülkeler artık emperyalizme, ulusal baskıya karşı mücadelelerinde yalnız da değildiler. Ekonomik, politik, askerî ve kültürel bakımdan giderek güçlenen Sovyetler Birliği onları emperyalizme karşı savaşlarında destekliyordu. Emperyalistler yalnız bu ülkeleri sömürmekle, baskı altında tutmakla kalmıyor, Sovyetler Birliğini, kendileri için bir kâbus olan bu ilk sosyalist devleti de ortadan kaldırmak için herşeyi deniyor, ona saldırmak için fırsat arıyorlardı. Bu nedenle Emperyalizm, hem Sovyetlerin, hem sömürge ve bağımlı halkların müşterek düşmanı idi. Sovyetler Birliği'nin kendilerine sağladığı desteğe karşılık ulusal kurtuluş savaşları da emperyalist cephede gedikler açarak, emperyalizmin yaşama alanını daraltarak, güçlerini zayıflatarak Sovyetler Birliği'ne destek oluyordu. Bu nedenle artık emperyalist bir dönemde ve sosyalizmin önce bir, giderek birkaç ülkede muzaffer olduğu bir dönemde milli mesele, yalnızca çok uluslu devletlerin bir iç meselesi olmaktan çıkmış, dünya ölçüsünde bir uluslar ve sömürgeler genel sorunu haline gelmişti. Milli meseleyle ilgili tezlerde de buna uygun gelişmeler oldu: «Bütün ülkelerin işçileri birleşiniz» sloganının yerini, «Bütün ülkelerin işçileri ve ezilen halklar birleşiniz» sloganı aldı.

Lenin, 26 Temmuz 1920'de, Uluslar ve Sömürgeler Komisyonu Raporunda şöyle diyordu:

«Birincisi, bizim tezlerimizin temel, esas fikri nedir? **Ezilen halklarla ezen halklar arasında ayırımın yapılması. Biz, İkinci Enternasyonalin ve burjuva demokrasisinin tersine, bu ayırımı özellikle belirtiyoruz. Emperyalizm döneminde, uluslar ve sömürgeler meselesinin çözüme bağlanmasında somut iktisadi gerçekleri gözönünde bulundurmak, soyut kavramlardan değil de somut gerçeklerden hareket etmek, proletarya için ve Üçüncü Enternasyonal için özellikle önemlidir.**

«Emperyalizmin karakteristik vasfı, bütün dünyanın, gördüğümüz gibi şu anda, büyük sayıda ezilen halklarla muazzam servetleri ve büyük bir askeri gücü elinde bulduran küçük sayıda ezen halklara bölünmüş olmasıdır.

«Tezlerimize ikinci yön verici fikir, bugünün uluslararası durumunda, Emperyalist Savastan sonraki durumda, halklar arasındaki karşılıklı ilişkilerin ve bütün dünya siyasi sisteminin, küçük sayıda emperyalist ulusların, başında Sovyet Rusya'nın bulunduğu Sovyet devletlerinin Sovyetik hareketine karşı mücadelesiyle belirlendiğidir. Eger bunu gözönünde tutamazsak, dünyanın en ücra noktasında olsa bile, hiçbir ulus ya da sömürge meselesini doğru olarak koyamayız. Ancak bu noktadan hareket ederiz ki, uygar ülkelerin olsun, geri kalmış ülkelerin olsun devrimci partileri, siyasi meseleleri doğru olarak koyabilirler ve bunları doğru şekilde çözüme bağlayabilirler.» (1)

Emperyalizmin ve sosyalizmin birer dünya sistemi olarak var oldukları ve kaçınılmaz olarak birbirleriyle kıyasıya mücadele ettikleri çağımızda, besbelli ki her milli mesele dünya ölçüsünde bir sorun oluşturur. O, artık şu veya bu ülkedeki bir egemen ulusla bir ezilen ulusun iç çatışmasından ibaret olan, öteki ulusların, halkların dışardan bir seyirci gibi izleyecekleri bir sorun değildir. Dünyanın neresinde olursa olsun

---

(1) Lenin. Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı, sol yayınları, s. 159.

her ulusal sorun, bir zincirin halkları gibi, öteki ulusların sorunlarına bağlıdır; onları etkiler ve onlardan etkilenir.

Örneğin Vietnam'da, fiilen savaşıyorlar Vietnamlılar ve Amerikalılar olduğu halde, aslında bu savaş dünya çapında ulusal kurtuluş güçleri ve sosyalizm ile emperyalizm ve gericilik arasında idi. Vietnam halkı Fransızlara, Japonlara, Amerikalılara, onların yerli ve yabancı kuklalarına, destek güçlerine karşı savaştı. Diğer tüm sosyalist ülkeler, ezilen dünya halkları, uluslararası devrimci işçi hareketi ve ilerici, demokratik, barışsever güçler, ise bu savaşta Vietnam Halkının yanında yer aldılar, ona silâh, araç-gereç, yiyecek, giyecek, ilâç yardımı yaptılar. Uluslararası politik mücadele ile, yer yer silâhlı direnişlerle, mitinglerle, her türlü araçtan yararlanarak Vietnam halkına destek sağladılar.

Kore'de emperyalist güçler ve uyduları, Kore halkına karşı dünya ölçüsünde bir Haçlı seferi düzenlediler. Ama Kore halkı da buna karşılık tüm sosyalist ülkelerin, ezilen halkların, ilerici ve barışsever güçlerin desteğini sağladı.

Bugün örneğin, Akdeniz'de küçük bir ada olan Kıbrıs, tüm ülkeleri ilgilendiren, dünya ölçüsünde tutucu güçlerle devrimci güçlerin çatıştığı bir yere dönüşmüş bulunuyor.

Bu nedenle de milli meseleyi dünya ölçüsünde ele almak kaçınılmaz oluyor. Kuşkusuz bununla o, aynı zamanda bir iç mesele, yahut, içerde de bir mesele, olmaktan çıkmaz. Örneğin Bengal olayı Pakistan'ın bir iç meselesi olarak başladı, ama kısa zamanda tüm dünyayı ilgilendiren, büyük devletlerin işe karıştığı

bir mesele haline dönüştü. Bir sorunun iç veya dış sorun olmasının önemi şuradadır: Bir sorun eğer uluslararası düzeyde bir etkinliğe sahipse, o zaman, devrimci güçler bunu gözönüne alarak, uluslararası devrimci hareketin çıkarları neyi gerektiriyorsa o yönde bir politika güderler. Böyle durumlarda onların bakış açıları ulusal düzeyi aşip uluslararası bir çerçeveye ulaşmak zorundadır. Lenin bu konuda şöyle diyor:

«Proleter enternasyonalizmi, 1) bir ülkedeki proleter mücadelesinin çıkarlarının dünya ölçüsündeki mücadelesinin çıkarlarına tâbi kılınmasını; 2) burjuvaziye yenmekte olan ulusların, uluslararası sermayenin devrilmesi için ulusal planda en büyük fedakârlıklara katlanmaya hazır olmalarını gerektirir.» (2)

MİLLİ KURTULUŞ DEVRİMİ VE SOSYALİST DEVRİM

Çağımızda dünya sosyalist sisteminin, kapitalist ülkeler işçi sınıfının ve ezilen sömürge ve bağımlı halkların birliği ve dayanışması, devrimci güçlerin tutucu güçler karşısındaki zaferinin başlıca gereğidir.

Kapitalizmin sömürü alanından çıkan ve sürekli gelişen sosyalist ülkelerin devrimci gücü ile sömürge ve bağımlı ülkelerde emperyalizme ve gericiliğe ağır darbeler indiren milli kurtuluş güçleri birbirlerini karşılıklı destekliyor ve birbirlerinin zaferine yardımcı oluyorlar. İşte bu durumdur ki milli kurtuluş güçlerini dünya devrimci sürecinin —kapitalizmden sosyalizme geçiş sürecinin— bir unsuru yapmıştır. Ancak elbette milli kurtuluş devrimi ile sosyalist devrim bir ve

---

(2) Lenin Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı, sol yayınları, s. 156.

aynı şey değildir. Nasıl ki bir şeyin unsuru o şeyin kendisi değilse.

Lenin, «Hiç şüphe yok ki her milli hareket, ancak burjuva demokratik bir hareket olabilir, çünkü geri kalmış ülkelerin nüfusunun büyük kitlesi, kapitalist ilişkileri temsil eden köylülerden meydana gelmektedir.» diyordu.

Milli kurtuluş hareketlerine katılan çeşitli sınıf ve tabakaların üzerinde birleştikleri hedef, yani bir bakıma milli kurtuluş cephesinin temel amacı, yabancı boyunduruğunu atmaktır, ulusal birliği sağlamaktır. Hiç şüphesiz bunun ekonomik, sosyal, kültürel alanlarda önemli etkileri olacaktır. Ama bu ortak hedef, besbelli ki sosyalizm değildir. Ancak işçi sınıfının milli kurtuluş savaşı sırasında daha ileri atılımlara, ideolojik ve örgütsel bakımdan hazırlıklı olması, milli kurtuluş güçlerinin başını çekmesi halinde milli kurtuluş devriminin sosyalist devrimle tamamlanması, onu izlemesi mümkün olmaktadır. Vietnam ve Çin devrimleri bunun somut örnekleridir.

Elbette halkların gerçek kurtuluşu ancak sosyalizme geçişle mümkündür. Ancak sosyalizm insanın insan üstündeki sömürüsüne, o, **herçeşit baskının temel taşı olan sömürüye** son verir. Sosyalizme geçemiyen bir toplum, iç sömürücü sınıfların baskısından kurtulamıyacağı gibi şu veya bu şekilde dünya kapitalizminin, emperyalizmin baskı ve sömürsünden bütün bütüne kurtulamaz. Bu böyledir, ancak, çağımızda her milli kurtuluş hareketinin sosyalizme yönelmediği de bir başka gerçektir. Çünkü milli kurtuluş devriminin sosyalizme yönelmesi iç ve dış şartların bunun için uygun bulunmasına bağlıdır ki her ülke için tüm şartlar her zaman buna uygun düşmemekte-

dir. Çağımızda dünya sosyalist sisteminin varlığı, ulusal kurtuluş savaşlarını başarıyla vermiş olup hâlâ emperyalizmle çekişmekte olan birçok Asya, Afrika ülkesi, milli kurtuluş savaşları için uygun bir ortam yaratmaktadırlar. Yine hızla gelişen, sorunlarını kolaylıkla çözen sosyalist ülkeler örneği ve onların desteği, kurtuluş savaşı veren ülkelerdeki geniş emekçi kitlelere, sosyalizm yönünde güçlü bir örnek ve destek teşkil etmektedir. Ancak bu destek, kurtuluş savaşlarını başarıyla yürüten ülkelerde sosyalizme geçiş için tek başına yetmez. O ülkenin iç yapısı, sınıf güçleri de buna uygun düşmelidir. Oysa geri bıraktırılmış, sanayileşememiş bu ülkelerde, çoğu kez işçi sınıfı, nitelik ve nicelikçe, devrimin başına geçecek kadar güçlü değildir.

Küçük burjuvazinin, milli burjuvazinin milli kurtuluş savaşlarında ağır bastığı, öncülük görevini yaptığı, son çeyrek yüzyılda pekçok Asya, Afrika ülkesinde görüldü. Bu ülkelerde bağımsızlık kazanıldıktan sonra sınıf mücadelesinin keskinleştiği görülüyor. Bir yandan işçi sınıfı ve onunla bütünleşen yoksul köylü kesimleri ve sosyalist aydınlar sosyalizm için çaba gösterip iktidarı bu yolda ele geçirmeye, en azından etkilemeye çalışırken, diğer yandan feodal ve işbirlikçi burjuva unsurlar, emperyalizmle bütünleşmeye, ülkeyi yeniden emperyalist sistemin ekonomik, politik, askeri yörüngesine sokmaya çalışıyorlar. Ama bu ülkelerde geniş halk kitleleri emperyalizmden, ulusal baskı ve sömürüden çok çekmişlerdir, sömürgecilerin çirkin yüzlerini iyi tanımaktadırlar. Bu nedenle ülkeyi tekrar bu yörüngeye sokmak kolay olmuyor. Diğer yandan sosyalist ülkelerin dostça yardımları bu ülkelerin kalkınmasında, sosyal, kültürel gelişiminde önemli bir etken oluyor. Bu nedenle, «Üçüncü Dünya

Ülkeleri» diye nitelenen ve çeşitli alanlardaki dayanişmalarıyla dünya ölçüsünde önemli bir etkinlik kazanan ve bu ülkeler bugün, anti-emperyalist tavırlarıyla; dünya devrimci sürecine olumlu katkıda bulunmaktadır.

Ancak bu ülkelerde sınıf mücadelesi de devam ediyor. Kimi zaman, sosyalist adını taşıyan, aslında proletarya partisinden çok ulusal nitelikte olan partilerin, iktidara geldikleri, toprak reformu yaptıkları ve kamulaştırmalara giriştikleri görülüyor. Bu tür partiler yaptıkları reformlara «sosyalizm» adını da veriyorlar. Son dönemde Cezayir'de, Mısır'da, Irak ve Suriye'de, Gana'da buna benzer yönetimler görüldü, bazıları devam ediyor. Örneğin «Cezayir sosyalizmi», «Nasır sosyalizmi», «Baas sosyalizmi», «Nkrumah sosyalizmi» denen bu girişimler, aslında burjuva reformculuğunu, onun dar çerçevesini aşan girişimler olmakla birlikte, gerçek anlamda sosyalizmin inşası, bilimsel sosyalizmin uygulaması niteliğinde değildir. Onların hakim niteliği **devrimci demokrat** olarak kabul edilmektedir. Şüphesiz, burjuva reformculuğunun çerçevesini bir ölçüde aşan bu atılımları sosyalizm olarak adlandırmak yanlıştır. Toplumun sosyalizme geçişini, örgütlü, bilinçli işçi sınıfı ve onunla kader birliği yapan diğer emekçi yığınlar başarabilir. Ve sosyalist adını taşıyan herhangi bir parti değil, işçi sınıfının gerçekten devrimci partisi olmadan, parti bu görevleri başaracak bir örgütlenme düzeyine varmadan, bunun yanısıra iç ve dış objektif şartlar devrim için gereğince olgunlaşmadan bir ülkede sosyalist devrim beklenemez; sosyalizmin ciddi, kararlı inşasına girilemez.

Milli kurtuluş devrimleri ile sosyalist devrimleri birbirine karıştırmamak son derece önemlidir. Çağı-

mızda yanyana, ve bazı hallerde aynı toplumda peşpeşe görülen bu devrimler, hiç kuşkusuz, dünya devrimci sürecini ve birbirlerini olumlu yönde karşılıklı etkilerler. Ancak bir ve aynı şey değildirler. Millî kurtuluş devrimi, çağdaş koşullar altında, burjuva reformcu çerçeveyi aşsa da özünde bir burjuva demokratik devrimdir. Proletarya öncülüğünde sosyalist devrime yönetildiği zaman ise zaten yeni bir aşama, yeni bir devrim süreci sözkonusu demektir. Elbette olaylar ve süreçler arasındaki diyalektik bağıntıyı gözden kaçırmamalı. Bu bağıntı vardır ve birinden diğerine geçilen böylesine iki aşamanın sözkonusu olduğu durumlarda, ikisinin arasında kesin çizgiler, duvarlar, başlama ve bitiş sınırları koymakta güçtür.

Millî kurtuluş devrimi ile sosyalist devrimi birbirine karıştırmak - çünkü ayrı ayrı adını söylesele de birbirine karıştıranlar çokça görülüyor— kişiyi ideolojik karışıklığa, yanlış tezlere ve pratikte hatalı taktikler benimsemeye götürür. Böyle kişiler, bazan millî kurtuluş devrimlerinde sosyalist devrimin niteliklerini aramaya kalkarlar, bulamayınca da onu bir devrim saymaz, küçümser veya gericilikle suçlarlar. Bazan da millî kurtuluş devrimlerinin ilerici atılımlarını sosyalizm sanıp, öyle niteleyip devrimci karışıklığa düşer, sosyalist devrimin objektif şartlarını ve mücadele yöntemlerini kavrayamaz, bu nedenle de kendilerine düşen görevi yapamazlar. Lenin bu konuda şöyle diyor:

«Geri kalmış ülkelerde burjuva demokratik kurtuluş akımlarını komünist olarak nitelendirme yolundaki eğilime karşı en kesin şekilde mücadele zorunluluğu; Üçüncü Enternasyonal, sömürgelerdeki ve geri kalmış ülkelerdeki burjuva demokratik millî hareketleri, ancak geleceğin proleter partilerinin unsurlarını, bütün geri kalmış ülkelerde gruplar teşkil etmeleri zihniyetiyle ve kendi özel görevleri,

kendi uluslarının burjuva demokratik hareketlerine karşı mücadele görevleri zihniyetiyle eğitebilmeleri şartına bağlı olarak desteklemelidir; Üçüncü Enternasyonal, sömürgelerin ve geri kalmış ülkelerin burjuva demokratlarıyla geçici bir ittifak kurmalıdır, ama onlarla kaynaşmamalı, ve en ilkel biçimde de olsa proleter hareketin bağımsızlığını bağınazlıkla korumalıdır.» (3)

Lenin bu eğilimi görmüş ve onunla ciddi şekilde mücadeleyi gerekli bulmuştur. Lenin, sömürgelerdeki ve geri kalmış ülkelerdeki «burjuva demokratik milli hareketleri» desteklemeyi de şartlı olarak önermektedir. Bu şart onların sosyalist olması değildir. Açıktır ki, burjuva demokratik kurtuluş hareketlerinin hedefi sosyalizm değil, ulusal kurtuluştur. Ulusal kurtuluş hareketleri emperyalizme ve gericiliğe darbeler indirdiği için desteklenmelidir. Ama aynı zamanda kendi içinde «geleceğin proleter partilerinin unsurlarının» oluşmasına da engel koymamalıdır. Yani bu kurtuluş hareketlerinde işçi sınıfının dünya görüşü baskı altına alınmamalı, işçilerin örgütlenmesine saygı gösterilmeli, «proleter hareketinin bağımsızlığı bağınazlıkla korunmalıdır.»

METROPOL - SÖMÜRGE İLİŞKİLERİ

Milli mesele, emperyalist bir dönemde, özellikle de Ekim Devriminden sonra, uluslar ve sömürgeler genel sorunu biçimine dönüştü. Burada şu hususa dikkat etmekte yarar var: Yalnızca sömürgeler sorunu değil, uluslar ve sömürgeler genel sorunu... Bu şu demektir ki, eskiden yalnızca Avrupa'nın çok uluslu devletlerine özgü bir problem sayılan milli meselenin ağırlık

---

(3) Lenin. Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı, Sol Yayınları, s. 157.

noktası sömürgelere kaydı; ama Avrupa'da bu sorun tümüyle silinmedi. Örneğin Birinci Dünya Savaşından sonra Sovyetler Birliğinde ve İkinci Dünya Savaşından sonra Merkezi Avrupa'da bu sorun, ulusların özgürleşmesi sonucu, bir sorun olmaktan çıkmış olsa da, bugün hâlâ Avrupa'da, örneğin İrlanda sorunu, İspanya'da Bask sorunu, Belçika'da Volanlar-Flamanlar sorunu biçiminde henüz çözüme ulaşmamış milli sorunlara rastlanmaktadır.

Sömürge halklarıyla milli baskıya uğrayan diğer halklar arasındaki ayırım nedir? Yaşadığımız dönemde bu soru sık sık akla gelmekte, bunun üzerinde tartışılmaktadır. Bu nedenle sömürge konusunu açmakta yarar vardır.

Daha önce de söylemiştik : Çağımızda sömürünün temel kaynağı kapitalizmdir. Uluslar üzerinde milli baskıyı yaratan da, sömürgelerdeki sömürü ve baskı mekanizmasını oluşturan da kapitalistlerin kâr hırısıdır. Bu nedenle, ulusal baskıya uğrayan bir halk, aynı zamanda ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan hakim ulusun burjuvazisi ve toprak sahipleri tarafından sömürüldüğü gibi, herhangi bir sömürge de, yalnız ekonomik bakımdan sömürülmekle kalmaz, ağır milli baskı altında da tutulur. Bu nedenle bağımlı uluslar ve sömürgeler arasındaki fark sanıldığı kadar keskin değildir.

Ancak kapitalist toplumlarda sömürgecilik, diğer adıyla kolonyalizm terimi, Batı Avrupa'nın gelişen uluslarının Asya, Afrika ve Amerika ülkelerine yayılışları sırasında açık şekilde kullanılır oldu ve bu kıtalarda boyunduruğa vurulan ülkeler için kullanıldı. Ama sömürgecilik kapitalizmden önce de varolmuştu. Örneğin köleci Roma imparatorluğunun Asya'da, Af-

rika'da, Avrupa'da böylesine, insanlarını köleleştirdiği, zorla çalıştırdığı, ürünlerini ve servetlerini talan ettiği birçok kolonisi vardı. Bu koloniler elbette Roma'nın «uygar vatandaşları»na, köle sahipleri sınıfına hizmet ediyorlardı. Kapitalist dönemde ise sömürgecilik çok daha geniş boyutlarda, kapitalist kâr ve sermaye birikimi dürtüsüyle, dünyanın eskiden bilinen ve yeni keşfedilen ülkelerine hızla yayıldı.

20. Yüzyılda sömürgeci ülkeler genellikle emperyalist bir nitelik kazandıklarından, bazı kişiler, sömürgeciliği emperyalist döneme özgü bir olgu sanmaktadırlar. Ve bundan hareketle, ancak emperyalist bir ülkenin sömürgeleri olabileceğini sanmaktadırlar. Oysa kapitalizmin sömürgeciliği daha ilkel sermaye birikimi döneminde başladığı gibi, emperyalist bir dönemde, kendisi emperyalist olmayan bazı nisbeten az gelişmiş kapitalist ülkelerin bile sömürgeci ilişkiler kurup yaşatabildikleri görülmektedir. Örneğin son yıla kadar Portekiz, bir emperyalist ülke olmaktan çok bir sömürgeci ülke olarak nitelenmekte idi.

İlk sömürge imparatorluklarını, «kapitalizmin şafak vaktinde» İspanya ve Portekiz kurdular. Portekizliler sömürgelerini Afrika'da, Güney Arabistan'da, Hindistan'da oluşturdular. İspanyollar ise Orta ve Güney Amerika'ya çıktılar. Her iki ülke de sömürge imparatorluklarını 15. ve 16. yüzyıllarda oluşturdu. 17. ve 18. yüzyıllarda Hollanda, İngiltere, Fransa, daha sonra da Almanya ve Rusya sömürge edinme yarışına katıldılar ve sömürge imparatorlukları kurdular.

Sömürgeciler çoğu kez savaşarak başka ülkelere girdiler ve yerli halka zorla boyun eğdirdiler. Kimi yerde, örneğin Kuzey Amerika'da yerli halkı kılıçtan

geçirerek hemen hemen yokettiler. Önce ticaret ve hile yoluyla, misyoner kılığında girdikleri ve sömürdükleri yerlerde de yerlilerin topraklarını ele geçirmek, onları zorla çalıştırmak, ürünlerini talan etmek ve direnmelerini kırmak için en vahşi şiddet hareketlerine başvurmaktan çekinmediler. Sömürgeciliğin bu birinci aşamasında ona damgasını vuran, sömürgelerin servetlerini talan ve yerli halkı zorla çalıştırma idi. Bu şekilde Batı Avrupa ülkelerinde sermaye birikimi son derece hızlandı ve büyüyen ticari sermaye hızla sanayiye kayd. 18. Yüzyılda başlayıp 19. Yüzyıl ortalarında olgunlaşan sanayi devrimi, sömürgelerle ilişkilerde nitelik değişimleri yarattı. Bu, Avrupa'da serbest rekabetçi dönemdi. Üretilen fazla sanayi malları için sürüm pazarları gerekti ve sömürgeler bu işte kullanıldılar. Sanayi ürünleri yüksek fiyatla satıp yerli ürünleri çok ucuza kapatarak yerli sermaye sömürü biçimi, sömürgelerle olan hakim ekonomik ilişki haline geldi.

Avrupa ve Kuzey Amerika'da kapitalizm, 1870'lerden itibaren bir aşama daha yaparak tekelci döneme geçti. Bu sıralarda zaten yeryüzünde el konmamış yer kalmamış, Dünya sömürgeci devletler arasında paylaşılmıştı. Tekeller için sömürgeler ucuz hammadde depoları olarak, meta ve özellikle sermaye ihraç pazarı olarak hayati öneme sahiptiler. Daha tek el öncesi dönemde kapitalist ülkeler, sömürgeler üzerinde kıyasıya savaşmışlardı. Tekelci dönemde bu çekişme daha da keskinleşti ve Dünyanın yeniden paylaşılması için 1. ve 2. emperyalist savaşları doğurdu.

Emperyalist dönemde sömürgeler, metropollere ucuz hammaddeler sağlayarak, dengesiz alış-veriş yoluyla, yani meta ihraç alanları olarak sömürülmeye devam ettiler. Ama bu döneme damgasını vuran ser-

maye ihracıdır. Kapitalistler, hammadde kaynaklarına yakınlık ve ucuz işgücü sağlama bakımından birkısım işletmeleri bizzat sömürgelerde kurdular.

Bu dönemde de sömürgeciler, sömürge halklarının direnişlerini en barbarca yöntemlerle kırdılar, onları yitirmemek için savaştılar,

Sömürgeciler, boyunduruğa vurdukları ülkeleri, çoğu kez kendi komutanları, valileri vasıtasıyla yönettiler. Kimi zaman da kendilerine bağlı, yerli kukla yönetimleri kullandılar. Sömürgelerde, direnişleri kırma-ya hazır bir sürekli ordu bulundurdular ve savaş halinde onu yeni ordularla takviye ettiler.

Sömürgeci toplumlar, hemen her yerde, yerli toplumdaki üst kastlarla uzlaştılar; onlara mevki ve sömürden pay verdiler ve onların yerli halk üzerindeki sömürüne yardımcı oldular. Buna karşılık bu gerici unsurlar da sömürgeciliğin iç dayanağını oluşturdular.

Sömürgeciler yerli halkın sanatını, kültürünü hor gördüler; gelişmesini engellediler; onlara kendi sanat ve kültürlerini empoze ettiler. Özellikle yerli halkın üst sınıflarından gelen çocukları kendi okullarında sömürgeciliğin ideolojisiyle eğittiler. Böylece hemen tüm sömürgelerde Fransızca, İspanyolca, İngilizce konuşan, Avrupalı beyazlar gibi giyinen, herşeyde onları taklit eden, böylece «efendileşme» çabasında olan bir yerliler tabakası oluştu. Bu tabaka kendi halkının dilini, giyimini, sanatını, herbir şeyini hor görüyordu. Ve bu tabaka kendi halkının sömürülüşüne çoğu kez yardımcı oluyor, her bakımdan sömürgeci efendilerine hizmet ediyordu. Aşağılık kompleksiyle yüklü bu tabaka hemen her sömürgede görülmektedir.

Aslında sömürgeciler kendi kültür ve sanatları-

nın, sosyal yaşantılarının en kokmuş biçimlerini sömürgelelere ihraç ediyorlardı. Örneğin Çin'de afyon içilmesini vargüçleriyle teşvik ettiler. Böylece hem Çin'e afyon satışı gibi kârlı bir iş yapıyorlar hem de Çin halkını uyuşturuyorlar, onun direnme gücünü kırıyorlardı. Onlar yerli halklara alkol, fuhuş, kovboyculuk vb. şeyler götürüyorlardı. Yerli halkın gerici, ayakbağı niteliğindeki birkısım törelerini korumaya ise özel bir önem gösteriyorlardı. Birara Ürdün ordusunu güya eğiten İngiliz asıllı Gallop Paşa'nın, Ürdün yerlileri gibi uzun bir entari giydiği, onlar gibi uzun bir tütün çubuğu kullandığı ve onun da yerli halk gibi, bit kaşınmasına karşı bu çubukla sırtını kaşımaktan hoşlandığı (!); böylece yerli halka saygı duyduğu (!) ve onlarla çok iyi kaynaştığı (!) ünlü bir hikâyedir...

Sömürgecilerin yerli halkın dil ve kültürü üzerine yaptıkları baskılar sebepsiz değildir. Böylece onlar, sömürdükleri halkların uluslaşma sürecini engellemek; kitleleri kişiliksiz, umutsuz, dirençsiz hale getirmek isterler.

Fransız emperyalistleri Cezayir'de bu politikayı, bir yandan Cezayir'e Fransızları yerleştirerek, diğer yandan Cezayirlileri Fransızlaştırarak yürütmeye çalıştılar. Bir dönem için bu politikada başarılı da göründüler. Cezayir'e birhayli Fransız yerleşmiş ve bunlar ticaret, sanayi ve tarımda kilit noktalarını ele geçirmişlerdi. Cezayir'de Fransızca okutuluyordu. Arapça yazı dili olarak kullanılmadığı gibi genellikle şehirli yerli halk tarafından konuşulmuyordu da. Cezayir Fransa'nın bir eyaleti, anavatandan bir parça sayılıyordu. Hattâ bunu ispat için Cezayirliler güya kendi mebuslarını Fransız parlamentosuna seçiyorlardı. O dönemde, Cezayir'in kurtuluşundan sözedildiğinde,

Cezayir'in burjuva liderlerinden Ferhat Abbas'ın söyledikleri ünlüdür: Ferhat Abbas, «Bir Cezayir ulusu yok ki bir Cezayir vatanı olsun. Her yere bakıyorum, mezar taşlarına bile bakıyorum, böyle bir ulus göremiyorum,» diyordu. Fransız frakını pek iyi takınan, Fransızca'yı pek iyi konuşan Ferhat Abbas işte böyle düşünüyordu. Ama ne gariptir ki, daha sonraları gelişen olaylar onu bile Cezayir milli kurtuluş hareketinin saflarına itti ve o, yok saydığı ulusu için oldukça yararlı işler yaptı, onun kurtuluşuna tanık oldu. Cezayir özgürlüğüne kavuştuğu zaman Fransız parlamentosunda, hâlâ Cezayir'i temsil ettiklerini iddia eden 80 kadar mebus vardı!.

Bütün sömürgeciler benzer yöntemleri kullanıyorlar. Portekiz, bu «anayurt» politikasını kendi sömürgelerine uygulamaktan, faşist rejimin devrildiği geçen yıla kadar vazgeçmedi. Mozambik Kurtuluş Cephesi'nin eski lideri Edvardo Mondlane şöyle diyor :

«Aynı şeyleri gören ve aynı şartlarda yaşayan topluluklar arasında bağlantı sınırlı idi. Hertürlü bağlantı sömürge yönetimi aracılığıyla oluyordu. Doğal olarak bu durum, bütün bölgede tek bir bilincin oluşmasını yavaşlatıyordu. Mozambik'i Portekiz'in bir «eyaleti» ve halkını da Portekiz'li kabul eden «Büyük Portekiz» politikası, durumu daha da ağırlaştırıyordu. Radyo, gazete aracılığıyla ve okullarda devamlı olarak «Portekiz»den bahsediliyor, Mozambik sözü pek az geçiyordu. Bu propaganda köylüler arasında «Mozambik» kavramının doğuşuna büyük ölçüde engel olmuştur. Portekiz ise birleştirici faktör olmaktan çok uzaktır. Bu durum, halkın içinde bulunduğu sosyal birimin ötesini görmemesine yol açıyor, kabilecilik duygularını da güçlendiriyordu.» (4)

---

(4) Edvardo Mondlane, Mozambik Kurtuluş Mücadelesi, Yöntem Yayınları.

Portekiz Gine'si devrimci hareketinin lideri A. Cabral da Gine için şunları diyor :

«Portekiz sömürgecileri, dünyayı, hiçbir sömürgeye sahip olmadıklarına ve bizim Afrika ülkelerimizin, «Portekiz'in eyaletleri» olduklarına boşuna inandırmaya çalışıyorlar.» (5)

Sömürgeci devletlerin bu politikalarının temel amacı elbette ekonomik sömürüyü sürdürmektir. Bu nedenle de sömürgeciliğin tahribatı en başta da sömürge ülkenin ekonomisinde görülür. Sömürgeciler, sömürge ülkenin hammadde kaynaklarını, ürünlerini talan eder, ya da ucuza kapatırlar. Yerli işgücünü kimi zaman angarya biçiminde, kimin zaman karın tokluğuna, ya da kendi ülkelerine oranla çok düşük bir ücretle kullanır; sömürgeci genç nüfusunu emperyalistler arası savaşta, ya da ezilen başka halkların direnmelerini bastırma yolunda heder ederler. Sömürge pazarını kendi metalleriyle doldurarak yerli sanayinin gelişmesini engeledikleri gibi mevcut el sanatlarının da yıkıntısına yolaçarlar. Böylece sömürge ülkenin ulusal ekonomisinin gelişmesini önler, onu herbakımdan metropole bağımlı, sömürgeci anayurdu besleyen bir biçime sokarlar.

Sömürgeci yöntemler, biçimler son derece çeşitli ve karmaşıktır. Tarih boyunca sömürgecilikte yöntemler değiştiği gibi, sömürü biçimleri, şu veya bu ülkede, şu veya bu zamanda farklar göstermektedir. Kuşkusuz sömürge ilişkilerini belirleyen birtakım temel unsurlar, ortak yönler vardır; ancak ayrıntılara kadar inerek bir sömürgeyi diğeri ile kıyaslamak, tümünü belli bir kalıba sokmaya kalkışmak yanlıştır. Sömür-

---

(5) Amílcar Cabral. Gine'de Devrim, Koral yayınları s. 13.

ge ilişkilerinde Şu durumlar, kanımızca, tüm sömürge ülkeler için vardır ve sömürge statüsünü belirleyen başlıca özellikler bunlardır:

1. Sömürgeci-sömürülen ülke ilişkisi zora dayanır. Yani sömürgeci ülke, sömürgeyi çoğu kez silâh zoru ile işgal etmiştir, ya da başka yollarla girmiş olsa bile orada zorla durur. ıkarları tehlikeye düştüğü, herhangi bir direnmeyle karŐılaŐtıĐı zaman savaşma-ya hazırdır ve savaşır,

2. Sömürgeci lke sömürgeyi kendisine bağlı valiler, askerı Şefler, yargıçlar yoluyla yönetir.

3. Sömürgeci lke, sömürgenin yeraltı, yerüstü zenginliklerini, işgücünü sömürür, yerel ekonomiyi tahribeder, gelişmesini engeller ve onu kendi ekonomisine bağımlı kılar.

4. Yerel dile, sanata, kültüre baskı yapar, kendi ulusal ve sömürgeci kültürünü empoze eder. Bu anlamda yerli halkın ulusal değerlerini, tarihini, dilini sanatını öldürerek onları köleleştirmeye çalışır.

5. Sömürgeciler, sömürdükleri ülkenin en gerici ve sömürücü geleneksel Őefleri, feodal unsurları ile (aşiret reisi, ağa, Şeyh gibi...) işbirliği yapar ve ayrıca yerli halktan kendi ideolojileriyle eğittikleri, kendilerine bağlı kişiliksiz bir aydın kuŐaĐı yetiŐtirirler. Elbette bu tüm sömürge aydınlarının kendi halklarına ihanet ettikleri ve sömürge yönetiminin ideolojisini benimsedikleri anlamına gelmez. Tersine, sömürgeciliğe ve milli baskıya karşı ilk bilinçli direniŐlerin aydın kesimlerden geldiği de unutulmamalıdır.

Yarı sömürge denen ülkeler bu bakımdan bazı farklar gösterirler. Örneğin bu ülkelerde yerli halk,

görünüşte de olsa ulusal, ya da yerel bir yönetime sahiptir; çoğu kez kendi kralı, hatta bazan meclisi tarafından yönetilir, sömürgecilerin valileri tarafından değil. Yani ülke şekli bir bağımsızlığa sahiptir. Ancak ekonomik, kültürel sömürü vargücüsüyle devam eder. Ekonomi ve kültür kurumlarıyla birlikte çoğu zaman ordu bile sömürgecilerin denetimindedir ve onların çıkarına her an kullanılmaya hazırdır.

Sömürgecilerin doğrudan yönetiminin yerli halkı daha açık şekilde rahatsız ettiğini gören sömürgeciler, özellikle 20. Yüzyılın başlarından itibaren gittikçe artan direnmeler ve ulusal kurtuluş hareketleri karşısında, daha az göze batıcı, yumuşak ve aldatıcı biçimler buldular. Bu da görünüşte sömürgelere bağımsızlık tanımaktı. Kendi valilerini çekip onların yerine, özünde kendilerine bağlı olmakta devam eden, yerli başkanları, hükümetleri geçirdiler. Özellikle İngilizler bu yöntemde oldukça başarılı oldular ve buna «sömürgelerin tasfiyesi» adını verdiler. İngilizlerin yaptığı, sömürgelerdeki direnişler daha ileri boyutlara varmadan bağımsızlık hareketini saptırmak ve yerel yönetimi işbirlikçi unsurlara terkederek daha radikal, devrimci çözümleri önlemektir. **Yeni sömürgecilik** olarak nitelenen bu yöntemi öteki sömürgeci ülkeler de yer yer denediler. Ancak bütün bunlara rağmen Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinin kurtuluş hareketleri birçok yerde emperyalist, sömürgeci boyunduruğunu, yeni sömürgecilik oyunlarını aşarak çok daha ileri boyutlara ulaştı. Bazı ülkelerde devrim sosyalizme yönelip tüm sömürü biçimlerine kesinkes son verirken diğer birçok ülkede de gerçekten anti-emperyalist, yurtsever, barışçı yönetimler işbaşına geldi.

Şüphesiz her sömürge meselesi aynı zamanda bir

milli mesele demektir. Ancak her milli meselenin de —milli baskının içinde sömürü unsuru varolmasına rağmen— bir sömürge meselesi sayılamıyacağı açıktır. Bu anlamda salt milli mesele daha çok Avrupa'da asgari kapitalist ilişkiler içine girmiş ama buna rağmen daha güçlü bir hâkim ulus tarafından milli baskıya uğratılan uluslarla ilgili olarak kullanılmaktadır.

Tekel öncesi dönemde, sömürgelerde kapitalist ilişkilerin gelişmemiş olmasına bakılarak bu ülkeler halklarının bir ulus sayılamıyacakları gibisinden tezler ortaya atılmakta ve bu nedenle ulusal mesele, adeta Avrupa ülkelerine özgü bir sorun sayılmakta idi. Lenin, bu iddiaların yanlışlığını sergilemiştir :

«Eskiden sömürgelerle Avrupa halkları —hiç değilse bunların çoğunluğu— arasında ekonomik bir ayırım vardı: sömürgeler meta mübadelesi ilişkileri içine sokulmuşlar, fakat kapitalist üretim ilişkileri içerisine sokulmamışlardı. Emperyalizm bunu değiştirmiştir. Emperyalizm, başka şeyler arasında, bir de sermaye ihracı demektir.

«Kapitalist üretim, gittikçe artan bir oranda sömürgelere götürülüyor.» (6)

«Tezlerimizde, sömürgelerin özgürlüğe kavuşmalarının milletlerin kendi kaderlerini tayinleri demek olduğunu belirtmiştik. Avrupalılar çok kere sömürge halklarının da milletler olduklarını unutuyorlar; gelgelelim, bu unutkanlığa göz yummak, şövenliğe göz yummakla birdir.» (7) Avrupa'nın bağımlı ulusları ile sömürgeler arasındaki farklardan biri, belki de başlıcası, ekonominin gelişme düzeyi ve onun, hâkim ulusun ekonomisiyle ilişkisidir. Milli bakımdan bağımlı Avrupa ulus-

---

(6) Lenin. Doğu'da Ulusal Kurtuluş Hareketleri, ANT yayınları, s. 235.

(7) Lenin, aynı eser, s. 247.

larında ekonomi önemli bir oranda gelişmiş yerli sermaye birikimi ve bunun sonucu bir ulusal kapitalistler sınıfı oluşmuştur. Siyasî bakımdan bağımlı ulusun pazarı belli bir ölçüde bağımsız oluşmakta ve hâkim ulusun pazarıyla rekabet etmektedir. Bu bağımsız ekonomik gelişme, toplumun sosyal ve kültürel yapısını da etkilemektedir. Bu nedenle Avrupa'nın siyasî bakımdan bağımlı ulusları, sömürgelere oranla ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan oldukça ileri bir düzeydedirler. Lenin, o dönemde, dünyadaki duruma bakarak şöyle diyor :

«Hiç şüphe yok ki, kapitalizm üretim güçlerini polonya'da, Finlandiyada, Ukrayna'da, Alsace'da; Hindistan'da, Türkistan'da, Mısır'da ve diğer doğrudan doğruya sömürge ülkelerde olduğundan daha esaslı, daha hızlı ve daha bağımsız olarak geliştirmektedir. Meta üreten bir toplumda sermaye olmaksızın bağımsız gelişme, hattâ hiç bir gelişme söz konusu olamaz. Avrupa'da bağımlı milletlerin hem kendi sermayeleri vardır, hem de değişik şartlarda sermaye bulma imkânları vardır. Sömürgelerin kendi sermayeleri ya hiç yoktur, yada sözü edilmeye değmeyecek kadar azdır ve finans-kapital koşullarında hiçbir sömürge siyasî bağımlılık şartına uymaksızın sermaye bulamaz.» (8)

O dönemde, bu ekonomik gelişme düzeyi farkına bakılarak, örneğin Çarlık Rusya'sının Doğu'da ilhak ettiği topraklar (Türkistan, Moğolistan v.s.) açıkça sömürge olarak nitelenirken, Batı'da ilhak ettiği Polonya, Finlandiya, Ukrayna v.s., sömürge olarak değil, salt bağımlı ülke, bağımlı ulus olarak nitelenmekte idiler. Söz konusu Doğu ülkelerinin ekonomik, sosyal kültürel bakımdan son derece geri, kapitalizm öncesi bir düzeyde olmalarına karşılık, Rusya'nın Ba-

---

(8) Lenin Aynı eser, s. 236.

tı'da ilhak ettiği ülkelerin bir kesimi kapitalist aşamaya ulaşmış, hatta bazıları birçok bakımdan (ekonomik, kültürel) Çarlık Rusyası'ndan daha ilerde idiler. Bunun gibi, İngiliz sömürgeciliği açısından, deniz aşırı sömürgeler ile İrlanda arasında belli bir fark görülüyordu.

Ancak, Avrupa ülkelerinin gelişme düzeylerinin yarattığı bu farklılıkları ve bundan doğan durumları çok büyütme ve sömürgelerle salt milli bakımdan bağımlı uluslar arasında aşılmaz duvarlar bulunduğunu sanmak da yanlıştır. Birçok halde bu ikisinin içiçe geçtiği, bağımlı ulusun aynı zamanda sömürge olduğu görülmektedir. Lenin, Çarlık Rusyası'nın bağımlı ulusları için bile böyle bir ayırımın güç, hatta «saçma» olduğunu söylemektedir :

«Batı Avrupa ülkelerinin çoğu için tipik milli baskı biçimi sömürgeler üzerinde baskıdır; ikincisi, Batı Avrupa ülkeleri için «sömürge» teriminin özellikle açık ve seçik, kesin, canlı bir anlamı vardır.

«Peki ya Rusya'nın özelliği, doğrudan doğruya, «bizim» «sömürgelerimiz»le «bizim» baskı altındaki milletlerimiz arasındaki ayırımın açık ve seçik, somut ve canlı olmamasından ileri gelmektedir!

«Rusya bakımından ezilen milletlerle sömürgeler arasında ciddi bir ayırım bulmaya çalışmak saçmalığın dikasıdır.» (9)

Sömürge ilişkisinin temel özelliklerini yukarıda saydık. Sömürge sorunu çağımızın bir sorunudur ve bu konu tartışılırken kaba kıyaslamalar, basit gözlemler sonucu yanlışlar yapıldığı, bundan yanlış sonuçlara, tezlere varıldığı görülmektedir.

---

(9) Lenin Aynı eser, s: 254.

Bir kısım kişiler, sömürgeyi, hep deniz aşırı bir ülke olarak düşünürler. Avrupalı beyazın kolonyal şapkasıyla dolaştığı, renkli ırkların yaşadığı, hindistan cevizi, kahve, şeker kamışı ve vahşi hayvanlarla dolu deniz aşırı bir ülke... Bu düşünce tarzı filimlere ve romanlara da uygundur. Keşifler, uzak diyarlara bilinmeyen ülkelere yapılan serüven gezileri (özünde ticaret ve talan seferleri) Batı Avrupa sömürgeciliğinin başlangıç adımları oldu. Sömürgeciliğin bu tip başlayışı, Batı Avrupa ülkelerinin metropol olmaları ve sömürgelerin de genellikle hudutlar ötesinde, deniz aşırı ülkelerde bulunuşu, bu yargıya kolaylıkla götürür kişiyi. Oysa bu hudutlar ve denizler ötesi olma durumu sömürgeciliğin bir şartı değildir. Bu olsa olsa, Batı Avrupa ülkeleri için sömürgeci ilişkileri «açık-seçik, kesin ve canlı» kılan bir şeydir. Sömürge pekâlâ metropole bitişik de olabilir. Nitekim Çarlık Rusya'sı hep böylesine sömürgeler edindi. O, hudutlarını genişleterek, hudutlarının ötesindeki ülkeleri (Ukrayna, Kazakistan, Kafkasya, Türkistan, Moğolistan v.s.) ilhak ederek bir sömürge imparatorluğu kurdu. Hatta öyle ki bu ilhakların bir kısmı daha Rusya kapitalistleşmeden, ilk çarlar zamanında yapılmıştı.

Çarlık Rusya'sı örneği bize şunu da gösteriyor : Çok uluslu ya da çok milliyetli devletlerde yalnızca milli bakımdan ezilen ezen ulus ilişkisi değil, aynı zamanda metropol-sömürge ilişkisi de ortaya çıkabilir; eğer sömürge ilişkilerine dair temel özellikler orada ortaya çıkmışsa... Zaten milli bakımdan bağımlı olma hali ile sömürge statüsü arasında Çin sedleri yoktur. Her milli baskı bir sömürü demektir. Hâkim ulusun gelişmiş ekonomisi, kendisine oranla geri kalmış, çoğu kez prekapitalist, feodal ilişkilerin ağır bastığı ba-

gımlı ulusun ekonomisi üzerinde sömürge ilişkileri yaratabilir ve yaratmaktadır.

Sömürgeciliği yalnız emperyalist ülkelere özgü ve onlar tarafından uygulanan bir sömürü biçimi sanmak da bir başka yanılgıdır. Gerçi İngiltere, Fransa, Hollanda, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, hatta Çarlık Rusya'sı gibi sömürgeci devletler, 1870'lerden itibaren tekelci kapitalizm aşamasına, yani emperyalizme geçtiler; ancak buna karşılık Portekiz gibi ilk ve en büyük sömürge imparatorluklarından birini kurmuş bir devletin tekelci kapitalizm alanında göze çarpan bir gelişme gösteremediğini, bu devletin daha çok, emperyalist ülkelerin yedeğinde, nisbeten geri kalmış kapitalist bir ülke olarak, sömürgeciliği sürdürdüğünü gördük. Afrikalı devrimciler Portekiz'i hep sömürgeci bir devlet olarak nitelediler. Gine devriminin lideri Cabral, Portekiz'e emperyalist denemeyeceğini, onun geri kalmış ekonomisiyle ancak emperyalizme yataklık ettiğini, emperyalist ülkelerin desteğiyle ayakta duran sömürgeci bir devlet olduğunu söylüyordu.

Emperyalist bir dönemde, elbette, sosyalist ülkeler hariç, tüm dünya ekonomisine damgasını vuran tekelci kapitalizmdir. Sömürgeci ülkelerin ezici çoğunluğunu emperyalist ülkeler oluşturuyorlar. Yani emperyalizm ve sömürgecilik bu dönemde içiçe girmiştir. Ancak bu genel durum, her sömürgeci ülkenin mutlaka emperyalist olması gerektiği gibi bir yanılsa bizi götürmemelidir. Görüyoruz ki, emperyalist olmadığı halde sömürgeci olan ülkelere de, bu tür örneklere de çağımızda rastlanıyor.

Emperyalizm kapitalizmin en son ve en yüksek aşamasıdır. Bir ülkede sermaye yoğunluğu artarak öy-

le bir düzeye varır ki, kaçınılmaz olarak tekelliliği doğurur. Tekelci kapitalizmin özelliklerinden biri de sömürgelere sermaye ihracıdır. Bir ülkede kapitalizm bu düzeyde gelişmemiş olabilir; ama buna rağmen o kapitalist ülkenin sömürgeleri olabilir. Görüyoruz ki dünyada bunun örnekleri vardır.

Kaldı ki, gelişim de geri kalmışlık ta nisbidir, mutlak değildir. Bir ülke, bir başka ülkeye göre geri kalmıştır, bir başkasına göre de ilerdedir. Yine, doğadaki ve herşey gibi, bir toplumun ekonomik yapısı da duragan değildir, onu sürekli bir değişim içinde düşünmek gerekir. Dünyanın ilk sömürge imparatorluklarını bundan 4-5 asır önce kuran İspanya ve Portekiz birer emperyalist devlete dönüşemediler, ama 20. Yüzyılın başında sanayi devrimini başaran Japonya, dünyanın sayılı emperyalist ülkeleri arasına yükseldi.

Çarlık Rusyası başka ulusları milli baskı altında tutuyordu ve onları sömürgeleştirmişti. Çarlık Rusyası aynı zamanda emperyalisti de. Ve diğer yandan Fransız, İngiliz emperyalistlerinin sermayeleri bu ülkeye akıyordu. Çarlık Rusyası Batılı zengin burjuva ülkelere gırtlığına kadar borçlanmıştı. Bu sermaye ve kredilerin Çarın ülkesini sömürmek için geldiği kuşkusuzdu. Lenin, Rosa Luxemburg'u eleştirirken, «Sadece küçük devletler değil, örneğin Rusya bile, «zengin» burjuva ülkelerin emperyalist mali sermayesinin gücüne iktisadi bakımdan tam bağımlı durumdadır,» diyordu. (1°).

«Rusya'ya borç veren Fransa, 1917'ye kadar yürürlükte kalacak bazı imtiyazlar kopardığı 16 Eylül 1905 tarihli ticaret anlaşmasında, bu devleti iyice «sıkıştırmıştı». (11)

---

(10) Lenin. Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı, Sol Yayınları s. 57.

(11) Lenin. Emperyalizm, Sol Yayınları, s. 82.

Bütün bunlar gösteriyor ki emperyalist bir dönemde sömürüyü ve ulusal baskıyı çok yönlü ilişkiler içinde düşünmek gerekiyor. Sömürüyü en güçlüden, bir bakıma en zengin emperyalistten dünyanın en yoksul halklarına uzanan bir zincirin halkaları gibi düşünmek gerekiyor. Güçlü ABD emperyalizminin sömürü ağları, sosyalist ülkeler dışında, tüm dünyaya uzanır. Hiç kuşku yok ki, Avrupa'daki Amerikan sermayesi de, Amerika'ya, Avrupa işçi sınıfının ürettiği bir miktar artı değeri ve Avrupalı kapitalistlerin iç ve dış sömürüden elde ettiklerinden bir payı ulaştırır. İngiliz emperyalizminin sömürü ağları, örneğin Portekiz sömürgelerine kadar uzanır ve buraları ayrıca Portekiz burjuvazisi ve toprak sahipleri de sömürür. Portekiz sömürgelerinde ise yerli emekçiler, bütün bunların yanısıra yerli ticaret erbabı, geleneksel şefler ve feodal unsurlar tarafından sömürülürler.

Bütün bunlar şunu da gösteriyor : Ülkesi emperyalistler tarafından sömürülen bir ulus ta, bazı hallerde, başka bir ulusu millî baskı altında tutabilir ve onun ülkesini sömürgeleştirebilir. Çarlık Rusyası bunun ilginç bir örneğiydi. Pakistan-Bengladeş örneği ise çok daha tipik, çağdaş bir örnektir. Kuşkusuz başka örnekler de verilebilir.

Millî mesele tartışmalarında, sözkonusu ülke, sömürge mi, değil mi diye kafa yorarken, kafamızdaki tezlere, taktiklere değil, objektif gerçeğe bakmalıyız. Ulusal baskı altındaki halkın içinde bulunduğu durum bir sömürge statüsü müdür, değil midir? Eğer o halk ve onun ülkesi, herhangi bir sömürge de olduğu gibi baskı görüyor ve zorla elde tutuluyorsa; hammadde kaynakları sömürülüyor ve yerel ekonominin gelişmesi engellenerek, o, hakim ulusun ekonomisine tabi kılınıyorsa; ulusal dil, kültür ve sanat ağır baskı altında

tutuluyorsa, hiç kuşkusuz, orası bir sömürgeci. Orada milli baskı ve sömürge ilişkisi birarada vardır.

Objektif gerçek budur. Onu kafamızdaki teze, işimize gelen bir örneğe göre değiştiremeyiz. Kaldığı milli mesele konusundaki çözüm, sözkonusu ülkenin sömürge olup olmamasına göre değil, her ülkenin objektif iç ve dış şartlarına göre değişir. Milli meselenin çözümü için tutulacak yol, bu objektif şartların doğru tahliline dayandırılmalıdır. Bunun için devrimci ilke tektir, bellidir, dünden bugüne değişmemiştir. Bu, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkıdır. Bağımlı uluslar için de sömürgeci için de ilke budur. Ama milli meselenin çözümü bir ülkeden diğerine çok değişik özellikler gösterebilir ve bu konuda ithal edilecek hazır bir reçete olamaz.

Sömürgecinin tanımıyla ve sömürge ilişkileriyle ilgili bu bölümü kaparken şunu söyleyelim ki, sömürgecinin doğru tanımının önemi sırf akademik bilgiyle sınırlı değildir. Burjuvazi dünyanın her yerinde, sömürgeci ilişkisini, sömürüye, baskıya dayanmayan, eşit şartlarda bir ilişki, hatta bir medenileştirme, yerli halka bir sosyal ve kültürel yardım gibi göstermeye çalışır. Sömürgeci kendi eyaletlerinden biri gibi göstermeye, o hale getirmeye çalışır. Yerli halkı asimile için çaba gösterir. Bu nedenle sömürgeciliğin gerçek yüzünü açığa vurmakta, onu, olduğu gibi tanımada büyük önem vardır. Halk kitlelerinin uyarılmasında, milli baskıya, zulme, sömürüye karşı kitlelerin devrimci mücadelesinin hızlandırılmasında sömürgeciliğin çirkin yüzünün açığa vurulmasının her zaman önemli payı vardır. Devrimciler bunu küçümseyemezler. Bunu küçümsemek, bu görevi yapmamak, burjuvazinin paraleline düşmek, milli meseleyi onun koyduğu biçimde benimsemek olacaktır. Devrimciler kendilerini burjuva şartlanmalardan arındırmak zorundadırlar.

II. BÖLÜM

ULUSLARIN KENDİ KADERLERİNİ TAYİN HAKKI

Milli meselenin çözümünde, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı biçiminde formüle edilen devrimci ilke, ilk kez 1. Enternasyonalin 1896 Londra Kongresinde kabul edilmiştir. Daha sonraları gerek Lenin'in, gerek Stalin'in, bu ilkenin hayata geçirilmesi için verdikleri kararlı ve çetin mücadele herkesçe bilinen bir şeydir.

Bu ilkenin özü, her ulusun, dilerse ayrılıp bağımsız bir devlet kurabilmesi anlamındadır.

Çeşitli uluslardan işçilerin ve diğer emekçilerin çıkarı, elbette ulusların ayrılması değil, birleşmesidir. Ancak birleşme zora dayandırılmaz. Ulusların birleşmesi ancak eşit, özgür koşullarda ve onların serbest rızalarıyla sağlanırsa bu birlik güçlü ve kalıcı olabilir. Yoksa bir başka ulusun zorla boyunduruk altında tu-

tuomasına, bu anlamda bir birliğe, açıktır ki birleşme denemez ve böylesine birlikler emekçilerin yararına değil, zararınadır. Örneğin İsviçre'de İtalyanca, Almanca Fransızca konuşan toplulukların oluşturdukları demokratik ve zora dayanmayan birliğe birşey denemez. Bu klasik bir örnektir. Sovyetler Birliğini oluşturan 16 demokratik cumhuriyet ise sosyalist ulusların oluşturdukları çağdaş bir örnektir. Altı cumhuriyetin oluşturduğu Yugoslavya bir başka çağdaş örnektir. Bu demokratik birliklerde milli mesele yoktur; çünkü milli baskı ve eşitsizlik yoktur. Böylesine birlikler toplumsal gelişim için tek uluslu ve küçük devletlerden elbette üstündür; geniş kaynakların, insan gücünün, kültürün biraraya getirilmesini sağlar ve bu da toplumsal gelişimi hızlandırır.

Buna karşılık sömürgeci bir ülkenin sömürgeleleriyle; ezen bir ulusun baskı altında tuttuğu ulusla ilişkileri açıktır ki olumsuz ilişkilerdir ve böylesine zora dayanan «birlikler» savunulamaz. Sömürülen, baskı gören bir ulusun ekonomik, sosyal, kültürel bakımdan gelişmesi frenleniyor demektir ve ulusal baskıya, yabancı boyunduruğuna son vermek böyle bir ulus için hayati derecede önemlidir. Ulusal baskıya ve sömürüye karşı mücadele, en başta da o ulusun işçilerinin, bilinçli emekçilerinin görevidir. Besbelli işçilerin savundukları birlikler demokratik birliklerdir. Ulusların eşit, özgür şartlarda karar verdikleri, birinin diğerine baskı yapmadığı birlikler. Yoksa emperyalist hükümetlerin; faşist, ırkçı gerici güçlerin zora dayanarak yarattıkları birlikler değil.

Ulusların ayrılma hakkı, ilerde sağlam ve kalıcı temeller üzerinde birleşebilmeye bir temel teşkil edecektir. Bu nedenle de konu, «birleşmek için ayrılmak»

olarak nitlenmiştir. Uluslararasıda serbest rızaya dayanan bir birliği oluşturmak için öncelikle zora dayanan ilişkilere son verilmelidir. Ancak ayrılma ve birleşmeyi bir çırpıda gerçekleştirecek mekanik bir olay olarak da düşünmemeli. Tarihi şartlar, gelişmeler buna çok değişik biçimler kazandırabilir. İşçi sınıfının öncülüğünde ulusları özgürlüğe kavuşturan bir devrim hareketinde, birleşme kısa sürede başarılacağı gibi, ayrılıp bağımsız bir devlet kuran ulusun bu durumu uzun yıllar da sürebilir. Ekonomik, politik yaklaşma, sınırların kaldırılması, bu yönde olumlu tarihi gelişmelerin varolmasına bağlıdır.

Örneğin, Balkanlarda daha 1910'larda işçi sınıfı partileri, bir Balkan Federasyonu oluşturulması için kendi aralarında görüşbirliğine varmışlardı. O dönemde genç Balkan ulusları, kapitalist yönetim altında idiler ve bu federasyonun gerçekleşmesi besbelli ki imkânsızdı. Ama bu çabalar, burjuva hükümetlerin milli egoizmine, savaş kışkırtıcılıklarına, imtiyaz hırslarına karşı, bu ulusların işçi ve diğer emekçilerinin özlemlerini dile getiriyordu. Ancak Balkan ülkelerinin (Yunanistan hariç) sosyalizme geçişlerinden sonra da, aradan yıllar geçmesine rağmen bu federasyon gerçekleşmiş değil, üstelik sözü de pek edilmemekte. Besbelli ki sosyalizme geçen ülkeler arasında bile sınırların kaldırılması her zaman öyle kolay gerçekleşebilen birşey değildir. Ama bu, sınırların ebedi olduğu anlamına da gelmez. Tarihi gelişimin sosyalist toplumları daha da birbirine yaklaştırması, onları giderek bütünleştirmesi kaçınılmazdır.

Lenin, pederşahi ve kapitalizm öncesi ilişkilerin ağır bastığı toplumlarda, milli baskı ve sömürünün kitlelerde hakim ulusa karşı yarattığı olumsuz duygular

nedeniyle ayrı yaşama isteğinin daha uzun sürebileceğine işaret eder. Kaldığı birleşmeden söz edildiği zaman, bunu, gerçek özgürlüğü ve eşitliği sağlayan, her türlü sömürüye ve baskıya, ulusal çelişkiye son veren sosyalist bir düzen içinde düşünmek gerekir. Çağımızda ulusların kendi kaderlerini tayin edişlerinin çok çeşitli biçimlerini görüyoruz. Örneğin Vietnam, Kamboçya gibi halklar emperyalizme karşı kurtuluş savaşını başarı ile verdikten sonra sosyalizm yoluna girmişlerdir. Vietnam halkının emperyalist Amerika veya Fransa ile, Cezayir'in Fransa ile böylesine bir birlik oluşturmasını düşünmek besbelli ki saçma olur. Ayrılma ve birleşme yönündeki değerlendirmelerde somut tarihi şartları gözönünde tutmak zorunludur.

Ulusların kendi kaderlerini tayin ilkesinin karşısına çıkan görüşlerden biri Rosa Lüksemburg ve taraftarlarınca konan görüştür. R. Lüksemburg, emperyalist dönemde bu ilkeyi, yani ulusların ayrılıp bağımsız devletler kurma haklarını savunmanın pratik değeri olmadığını; çünkü güçlü emperyalist devletlerin, küçük devletleri ekonomik bakımdan kendilerine bağımlı kılarak onların politik bağımsızlığını hiçe indirdiğini savunmuştur. Lenin bu iddiaya cevap verirken şöyle diyordu:

«Rosa Lüksemburg, burjuva toplumda, ulusların siyasi kaderlerini kendilerinin tayin etmeleri ve devletlerin bağımsızlığı meselesinin yerine, bunların iktisadi bağımlılığı meselesini koymuştur.

«Sadece küçük devletler değil, örneğin Rusya bile, «zengin» burjuva ülkelerin emperyalist malî sermayesinin gücüne iktisadi bakımdan tam bağımlı durumdadır. Sadece küçük Balkan devletleri değil, Marx'ın Kapital'de işaret ettiği gibi, 19. Yüzyıl içinde, Amerika bile, iktisadi bakımdan, Avrupa'nın bir sömürgesiydi. ...ama bunların,

ulusal hareketler ve ulusal devlet meselesiyle bir ilgisi yoktur.» (1)

Rosa Lüksemburg, her ulustan işçilerin birliği adına bu ilkeye karşı çıkıyordu. Lenin bu tezi çürütmüştür. O, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ilkesini parti programına koyup savunmayı işçi sınıfı için görev saymış ve ancak bu tavrın ezilen ulusların işçilerine güven vereceğini, her ulustan işçilerin birliğini ve kaynaşmasını sağlayacağını vurgulamıştır. Tarih Lenin'in tezini doğrularken R. Lüksemburg'un tezinin çürüklüğünü de ispatlamıştır. Çağımızda, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının hiç de temelsiz ve hayali bir ilke olmadığı, emperyalizme, sömürgecilige, ulusal baskıya karşı mücadele verip bağımsızlığına kavuşan pek çok ülkenin koyduğu örneklerle ispatlanmıştır.

Ekim Devrimi öncesinde bu ilkeye karşı çıkanların büyük bir kesimi (Avusturya sosyal-demokratları, Bundçular v.s.), ulusal meselenin çözümünü, «ulusal, kültürel özerklik» çerçevesinde görmüşlerdir. Bunlara göre çok uluslu devletlerde ulusal sorunun çözümü için her ulusa kültürel özerkliğin tanınması gerekli ve yeterliydi. Buna göre her ulus, kendi ulusal kurumlarını (okullar, hastaneler, sendikalar, kulüpler v.s.) kuracaktı. Çarlık Rusyasında sosyal-demokrat nitelikteki yahudi politik hareketini temsil eden Bund, bu teze özellikle sahip çıktı. Lenin, bu tezin de burjuva niteliğini, yanlışlığını sergilemiştir.

Bir kere bu yöntem, değişik ulustan işçileri birbirinden ayırıyor ve onları kendi uluslarının burjuvazisiyle bütünleştiriyordu. Diyelim ki aynı kentte oturan yahudi işçiler, kendi burjuvalarıyla aynı okulda, has-

---

(1) Lenin, **Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı**, Sol Yayınları, s. 57.

tanede, dernekte biraraya gelirken, Polonyalı işçilerin de salt Polonyalılara ait kurumlarda kendi burjuvalarıyla biraraya gelmeleri gerekiyordu.

Bu tezin pratikte uygulanması da mümkün değildi. Çünkü bir kentte bazan çok çeşitli uluslardan sayıca az azınlıklar vardı ve vardır. Bazan bir düzineyi bile aşmayan bu azınlıklar için ulusal kurumlar oluşturulması mümkün olamaz.

Lenin, bu yöntemin ulusları baskı altında kurtarmıyacağını, çünkü ulusların ayrılıp bağımsız devletler kurabilme hakkını reddettiğini ve sorunu salt kültürel düzeye indirgediğini belirtti. Ulusal kültür denen şey ise hem hakim sınıfların hem de ezilen sınıfların kültürünü içeriyordu. Bu konuda Stalin şöyle diyor:

«Avusturyalılar «milliyetlerin özgürlüğünü» küçük reformlar ile, yavaş adımla gerçekleştirmeyi düşünüyorlar. Ulusal özerkliği, pratik bir tedbir olarak kabul eden bu adamlar, kökten bir değişmeye inanmamaktadırlar ve bunların perspektifinde bir demokratik kurtuluş hareketi yoktur. Rus marksistleri ise, reformlara güvenmek için bir sebep bulunmadığından, «milliyetlerin özgürlüğü» meselesini muhtemel bir kökten değişmeye, demokratik kurtuluş hareketine bağlamaktadırlar. Bu da Rusya'daki ulusların muhtemel kaderi konusunda herşeyi esastan değiştirmektedir.» (2)

Ulusal kültürel özerklik tezinin her bakımdan bir burjuva tezi olduğu ve soruna çözüm getirmeyeceği açıktı. Lenin ve Stalin bunun yerine bölgesel özerkliği, yani, coğrafi temele dayanan özerklik önerilerini getirdiler. Bölgesel özerklik ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ilkesine de uygun düşüyordu. Böylece, di-

---

(2) Stalin, Marksizm ve Millî Mesele, Sol Yayınları, s. 34.

yelim ki belli bir bölgede, Gürcistan'da, çoğunluğu oluşturan Gürcü ulusunun veya Ukrayna'nın, Finlandiya'nın özerkliği.. Bu ulusların, dilerlerse ayrılıp bağımsız devletler kurmaları, dilerlerse aynı devlet çatısı altında, ama eşit ve özgür uluslar olarak, diğerleriyle birarada yaşamaları..

Bundçu parti, bölgesel özerkliğe karşı çıkıyor ve ulusal kültürel özerkliği savunuyordu. Bu da sebepsiz değildi. Çünkü Yahudilerin belli bir bölgeleri yoktu ve onlar azınlık halinde ülkenin dört bir yanına dağılmışlardı. Yahudi milliyetçiliğinden sıyrılamıyan Bundçular, bu nedenle bu burjuva tezde ısrar ediyorlardı.

Ekim Devrimi sonrasında Sovyetler Birliğinde milli mesele, bölgesel özerklik temeli üzerinde ulusların demokratik cumhuriyetler kurmaları ve bu cumhuriyetlerin, ulusların serbest rızalarıyla birleşip Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliğini oluşturmasıyla çözüme ulaştı.

PAZAR SORUNU VE İKTİSADİ YAŞANTI BİRLİĞİ :

Milli mesele, uzun süre, sanki Avrupa uluslarına özgü bir sorunmuş gibi, tartışmalar da bu çerçevede tutulmuştur. Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ilkesini sömürge uluslar içinde düşünmek çoğu kişinin aklına gelmemiştir. Yine birçok kişi «ulus»un, tarihî bir kategori olarak kapitalizmle birlikte ortaya çıkışına bakarak, kapitalist üretim güçlerinin gelişmediği, dolayısıyla burjuvazi ve işçi sınıfı gibi modern sınıfların belirgin şekilde, ya da bahse değer şekilde oluşmadığı sömürge halklarını ulustan saymamışlardır.

Bu tezler, soruna diyalektik bir yaklaşım sağlaya-

mayan statik görüşlerdir. Emperyalist bir dönemde ve hele sosyalist dünya sisteminin oluştuğu bir dönemde işin içine karışan diğer pekçok etkeni görmezlikten gelmekte, sorunu, bağımsız kapitalist pazar çerçevesine indirmektedir. Bir halkın kendine yeten bağımsız pazarı oluşmamış mıdır, o halde o halk henüz bir ulus değildir ve onun için kendi kaderini tayin hakkı düşünülemez. Besbelli bu her bakımdan yanlış bir tezdır.

Bilimsel sosyalizmde, tarihi olarak oluşan istikrarlı bir topluluk sayılan «ulus», dört temel unsuru içermektedir: 1. Toprak birliği, 2. dil birliği, 3. ulusal karakter veya ruhi şekillenme birliği, 4. iktisadi yaşantı birliği (ekonomik unsur).

Uluslarda, yukarda sayılan ilk üç unsurun daha kapitalizmden önce varolduğu kabul edilmektedir. Ancak 4. unsuru, yani iktisadi yaşantı birliğini kapitalizm getirmiştir. Batı Avrupa'da ilk uluslar, burjuvazinin, ulusal pazarı oluşturma, bütünleştirme temel çabasıyla beliren (feodal sınırları yıkma, gümrük duvarlarını kaldırma, ulusal birliği sağlama v.b.) burjuva devrimleriyle oluştu. Ve yine Avrupa'da ulusal çekişmeler, pazar çekişmeleri, değişik ulustan burjuvaların çekişmeleri biçiminde ortaya çıktı.

Böyle olunca, henüz kapitalist üretim güçlerini geliştirmemiş, modern anlamda burjuvazi ve işçi sınıfını oluşturmamış sömürge ve bağımlı halklar bir ulus sayılabilirler mi ve onlar için millî mesele sözkonusu olur mu? Olur ve tarih bunun olacağını göstermiştir.

Bir kere, emperyalist bir dönemde, dünyanın kapitalizme kapalı köşe-bucağı kalmamıştır. Kapitalizm, en ücra sömürgeyi de meta değişimi ilişkileri içine sokmuş ve oraya sermaye götürmüştür. Gerçi emper-

yalizm, sömürgelerde kapitalizmin gelişmesini başlatıp hızlandırır da, ulusal ekonominin sağlıklı gelişimini engellemekte, hattâ yerel üretim güçlerini tahrip etmekte ve yerel ekonomiyi kendi metropol ekonomisine bağımlı kılmaktadır. Bu nedenle de **çağımızda, bağımlı veya sömürge ülkelerde bağımsız, kendi kendine yeten ulusal ekonomiler aramak hayaldir.** Ama bütün bunlar o sömürülen ve baskı gören halkların bir iktisadi yaşantı birliğinin olmadığını göstermez. Sömürgecilik bunu yokedemez veya oluşmasını engelliyemez. Tersine, sömürgeci baskı ve sömürü, sömürülen halkların iktisadi yaşantı birliğini daha da hızla oluşturur, belirgin hale getirir. Yeraltı ve yerüstü kaynakları talan edilen, kölece çalıştırılan, geri bıraktıran; diline, sanatına, kültürüne baskı yapılan; horlanan ve türlü biçimlerde ezilen bir halk, doğal olarak bütün bunlara tepki gösterir, birbirine kenetlenir ve bu olumsuz duruma son vermek, ülkesini sömürüden, feodal bölünmüşlükten ve her türlü gerilikten kurtarmak için elinden geleni yapar.

Üstelik, ezilen halkların gözü önünde, ulusal bağımsızlığını kazanan ve gelişme yoluna giren halkların canlı örneği vardır. 1789'da Fransa'da patlak veren güçlü burjuva devriminin, zincirleme, öteki Avrupa uluslarına sirayet etmesi gibi, ulusal kurtuluş savaşları kıvılcımı da bir ülkeden ötekine geçiyor, halklara örnek oluyor, onların kurtuluş ve ilerleme yolundaki azimlerini biliyor.

Yine çağımızda dünya sosyalist sistemi ve uluslararası devrimci işçi hareketi, geri bıraktırılmış, sömürülen, baskı altındaki halklara kurtuluş çağrısını götürüyor, onlara yol gösteriyor ve büyük destek sağlıyor. Bütün bunlar çağımızda hesaba katılması gereken

önemli etkenlerdir ve milli mesele tartışmalarında mutlaka gözönünde tutulmalıdır.

Yine bütün bu etkenler çağımızda ulusal devrimin —burjuva demokratik devrimin— sınıfsal güçlerinde de önemli değişmeler yapmıştır. Burjuva demokratik devriminin öncülüğü, artık klasik örneklerde görüldüğü gibi, salt burjuvazi değildir; birçok ülkede öncülük işçi sınıfı veya onun zayıf olduğu yerlerde küçük burjuvazi tarafından yürütülmektedir.

Diğer yandan, akademik lafazanlıklarla, sömürge-ler için ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını reddetmek devrimci bir tavır değil, emperyalizme, sömürgeciliğe yarayan bir tavidir ve ulusal kurtuluş savaşlarının mümkün olmadığı, reddi anlamına gelir. Lenin, ulusal kurtuluş savaşlarının henüz bir çığ gibi başlayıp gelişmediği bir dönemde, geleceği dahice sezinleyerek şöyle diyor:

«Sömürgelerin kurtuluşu, ancak «bir dizi devrim olmaksızın gerçekleşemez» anlamında, «gerçekleşemeyecek» birşeydir. Avrupa'da bir sosyalist devrimle **birlikte** böyle birşeyin pekâlâ gerçekleşebilir olduğu...» (3)

Nitekim Çarlık Rusyasında devrimin başarısı, Lenin'in bahsettiği bu kurtuluş savaşlarının gerçekleşmesi dönemini başlatmıştır. Yine bununla ilgili olarak Lenin şöyle diyor:

«Tezlerimizde, sömürgelerin özgürlüğe kavuşmalarının milletlerin kendi kaderlerini tayinleri demek olduğunu belirtmiştik. Avrupalılar çok kere sömürge halklarının da milletler olduklarını unutuyorlar; gelgelelim, bu unutkanlığa göz yummak, şövenliğe göz yummakla birdir.

«P. Kievski'nin bir «İtirazı» var :

---

(3) Lenin, **Doğuda Ulusal Kurtuluş Hareketleri**, ANT yayınları,

«Saf sömürgelerde «kelimenin doğru anlamında bir proletarys yoktur» (Bölüm II). «Kimin için, o halde, 'kendini kaderini tayin' şiarı ortaya atılmaktadır? Sömürgeler burjuvazisi için mi? Köylüler için mi? Fellahlar için mi? Muhakkak ki hayır. Sosyalistlerin sömürgeler için kendi kaderlerini tayin hakkı istemeleri saçmadır. Çünkü işçilerin olmadığı ülkelerde bir işçi sınıfı partisi şiarları atmamak genel olarak saçmadır.»

«P. Kievski'nin öfkesine ve bizim görüşümüzü «saçma»lıkla suçlamasına rağmen, bize kalırsa asıl onun iddiaları yanlıştır. Sadece ardlarından kimsenin gözyaşı dökmediği müteveffa Ekonomistler, yalnız işçiler için «bir işçi partisi şiarları— atıldığına inanırlardı. Hayır, bu şiarlar bütün çalışan nüfus için, bütün halk için atılmaktadır. Bizim programımızın demokratik kısmı —Kievski onun «genel olarak» anlamı üzerinde hiç düşünmemiştir— doğrudan doğruya halkın tümüne hitap eder; orda «halk»tan söz etmemizin nedeni budur.

«Sömürge ve yarı-sömürge milletlerin nüfusu bir milyar bulmaktadır demiştik... Bu bir milyar insanın yediyüz milyonu aşan bir kısmı, işçilerin var olduğu yerlerde (Çin, Hindistan, İran, Mısır) yaşamaktadır. Fakat işçileri olmayan, sadece köle-sahipleriyle köleleri olan sömürge ülkelerinde, v.s. «kendini tayin hakkı»nı istemek, saçma olmak şöyle dursun, her Marksist için bir zorunluluktur. Bu sorun üzerinde biraz fazla kafa yorsaydı Kievski bunun farkına varırdı herhalde. Bunun gibi, «kendini tayin»in her zaman iki millet «için», ezilen milletle hakim millet için ileri sürüldüğünü de anlardı.» (4)

ULUSLARIN KENDİ KADERLERİNİ TAYİN EDİŞLERİNİN DEĞİŞİK BİÇİMLERİ:

Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının pratikte aldığı biçim, ya da milli meselenin (ulusal sorunun)

---

(4) Lenin, aynı eser, s. 247-248.

çözümü, bir ülkeden diğerine değişebilir. Çözüm yolu her ülkede birbirinin tıpkısı olamaz. Bunu tarihi somut şartlar belirler. Stalin şöyle diyor:

«Ulusal meselenin çözümü, ancak gelişmesi içinde ele alınan tarihi şartları göz önünde tutmakla mümkündür. Ulusun belirli bir zaman içinde bulunduğu iktisadi siyasi ve kültürel şartlar, şu ya da bu ulusun nasıl örgütleneceği, anayasasının hangi biçimlere bürüneceği meselesini halletmek için biricik anahtardır. Her ulus için ayrı bir çözüm yolunun bulunması mümkündür. Meseleyi diyalektik olarak koymak, ve özellikle bunu ulusal meselenin çözümünü ararken yapmak, işte bu yüzden zorunludur.

«Durum böyle olduğuna göre, ulusal meseleye, çok yaygın olan ve kolay ve basit «çözüm» arayan bir yola karşı olduğumuzu kesin olarak belirtmeliyiz.» (5)

Bu konuda, hayatın önümüze koyduğu çeşitliliğe rağmen, temelde, başlıca iki çözüm biçimi olduğunu söyleyebiliriz.

Bunlardan birincisi Sovyet örneğidir. Yani çok uluslu bir ülkede işçi sınıfının başını çektiği devrim hareketi sosyalizme varmış, sömürüye ve milli baskıya son vermiştir. Yugoslavya'daki durum da, bu ülkede sosyalizmin çarpıtılmasına rağmen, aynı nitelikte bir örnektir. Sovyetler Birliğinde, devrimci işçi hareketi, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ilkesini programına koymuş, kararlı şekilde savunmuş ve işçi hareketi ile tüm ulusal güçleri aynı devrim dalgası içinde birleştirmeyi, tüm demokratik ve devrimci güçleri yönetmeyi başarmıştır. Böylece Sovyetler Birliği'nde, bağımlı ve sömürge uluslar yalnız ulusal özgürlüklerini kazanmamışlar, aynı zamanda işçi sınıfı öncülüğünde sosyalizme de ulaşmışlardır. Yani ulusların politik kur-

---

(5) Stalin, Marksizm ve Millî Mesele, s. 31.

tuluşu, ekonomik ve sosyal kurtuluşla tamamlanmıştır.

Çarlık Rusyasında olgunlaşan devrimin objektif ve sübjektik şartları bu çözümü getirmiştir. Yani bir yandan emperyalizmin içine düştüğü derin bunalım, keskinleşen sınıf mücadeleleri, Çarlık Rusyasında gelişen devrimci yığın hareketi, hakim sınıfların savaştan bitkin düşmesi ve böylece bu ülkede oluşan «en zayıf halka»; diğer yandan son derece iyi örgütlü, savaşçı, yığınlara öncülük edebilen, yol gösterebilen bir parti...

1917 Ekim Devriminden sonra gözler Batı Avrupa'ya, özellikle Almanya'ya çevrilmiş ve o dönemde devrimin bu bölgeye sıçrayarak gelişmiş kapitalist ülkeleri sosyalizme götüreceği, bunun da diğer sömürge ve bağımlı halklara özgürlük getireceği umulmuştur. Ama tarihi gelişim böyle umulduğu gibi olmadı, bu ileri sanayi ülkelerinde devrim patlak vermedi. Ancak, Sovyet devriminden sonra Asya, giderek —2. Dünya Savaşından sonra— Afrika'da pekçok ulus sömürgeciliğe başkaldırarak bir dizi millî ve demokratik nitelikte devrimler başlattılar ve başarıya ulaştırdılar. Böylece pek çok ülke politik bağımsızlığına kavuştu ve dünya sömürge sistemi çöktü. Bazı ülkelerde ise ulusal kurtuluş, elverişli koşullarda, sosyalist devrimle tamamlandı.

Ulusların bu tür bağımsızlığa kavuşmaları, diğer bir deyişle kendi kaderlerini tayin edişleri, pratikte gördüğümüz **diğer yoldur**. Bu şekliyle, bağımlı ulusun politik bağımsızlığa kavuşması, egemen ulusun işçi sınıfının devrimi sonucu değil, ezilen ulusun doğrudan bağımsızlık savaşının sonucu olmuştur. Kuşkusuz, Birinci Dünya Savaşından sonra ulusal kurtuluş savaşla-

rı için uygun bir ortam doğmuştur. Bir yandan Sovyet örneği ve onun geniş politik, ekonomik, askeri desteği, diğer yandan sömürgeci ülkelerin emperyalist savaşlarda yorgun düşmeleri, kurtulan ülkelerin birbirlerine sağladıkları destek ve genel olarak tüm dünyada, özel olarak da ileri kapitalist ülkelerde gelişen işçi sınıfı hareketi ve tüm barışsever, demokratik kitle hareketleri...

Açıktır ki bu yollardan birini veya diğerini seçmek keyfi, isteğe bağlı birşey değildir. Herhangi bir sömürge veya bağımlı ulusun kurtuluşuna hangi yoldan—hakim ulusun işçi sınıfının başını çekeceği bir devrimle mi; yoksa bağımlı ulusun kurtuluş güçlerinin yürütecekleri bir savaşla mı—varılacağını somut tarihî şartlar belirler. Çok uluslu bir ülke için de, metropolden uzak herhangi bir sömürge için de bu böyledir.

Örneğin sömürgeci bir ülkede devrim şartları olgunlaşmışsa ve bu arada işçi sınıfı da devrimi başaracak bir bilinç ve örgütlenme düzeyinde ise, ezilen ulus açısından da devrim hareketinin motoru hakim ulusun işçi sınıfı olacak ve o, ülkedeki tüm devrimci, demokratik güçleri ve bu arada ezilen ulusun kurtuluş güçlerini devrimci komutası altında aynı cephede birleştirerek zaferi sağlayabilir ve milli meselenin çözümünü mümkün kılar. Ancak şartlar böyle olmayabilir. Yani ülkede hakim ulusun işçi sınıfı açısından devrim şartları olgunlaşmamış, işçi sınıfı, önemli buhranlara rağmen, devrimi başaracak, tüm devrimci güçleri sürükleyecek bir bilinç ve örgütlenme düzeyine varmamış olabilir. Tam tersine ezilen halk üzerindeki ulusal baskı o düzeye varır ki bu halkın ulusal kurtuluş yolundaki mücadelesi çok daha öncelik kazanabilir; ulusal kurtuluş savaşı başlayıp başarıya ulaşabilir.

Örneğin eğer Fransız işçi sınıfı daha önce köklü bir devrimi başarabilseydi, Cezayir'in sömürge durumuna, Cezayir halkının bir silâhlı kurtuluş savaşı vermesine lüzum kalmadan son verilebilirdi. Şüphesiz bu durumda dahi Cezayir halkı devrime destek olacaktı. Ama tarihi şartlar buna elvermedi; Cezayir halkı ulusal kurtuluş savaşını başlattı ve Fransız işçi sınıfı ona destek oldu.

Portekiz için durum daha da farklıdır. Angola, Mozambik, Gine gibi Portekiz sömürgelerinde kurtuluş mücadelesi çok daha önce silâhlı savaşa dönüştü. Ulusal kurtuluş güçleri, Portekiz sömürgecilerine ağır darbeler indirdiler ve ülkelerinde kitlelerle güçlü bağlar kurdular. Portekiz sömürgecileri bu umutsuz, zorba savaşı sürdürmeye çabalarken 1974 yılında faşist rejim devrildi ve yönetim devrimci güçlerin eline geçti. Yeni yönetim sömürgelerdeki kurtuluş güçleriyle anlaşarak onlara bağımsızlık tanıdı. Bu olayda sömürgelere bağımsızlık tanınmasında tayin edici güç hangisidir? Sömürgelerdeki kurtuluş savaşları mı, yoksa Portekiz'deki iç devrim mi? Kuşkusuz her iki hareket de birbirini karşılıklı etkilemiştir. Sömürgelerdeki kurtuluş savaşları olmasaydı, faşist yönetim buralarda ağır darbeler yiyip bir bunalıma, çıkmaza sürüklenmeseydi belki daha uzun süre devrilmeyecekti. Ama bizzat Portekiz halkının, en başta Portekiz işçi sınıfının içteki kararlı, bilinçli, örgütlü mücadelesi olmasaydı Portekiz'de devrim, tüm bunalımlara rağmen yine de olmayacaktı. Sömürgelerdeki kurtuluş hareketleri bu bunalımı arttırarak, faşist güçleri yıpratıp gözden düşürerek Portekiz devrimine büyük çapta yardımcı olmuştur. Bunun gibi, Portekiz devrimi olmadan da, Portekiz faşist yönetimi, Amerika'nın Vietnam'da yaptığı gibi, ergeç teslim bayrağını çekip sömürgelerden

çekilmek zorunda kalacaktı. Ama devrim, bu çekilmeyi çabuklaştırmış; yani o da kurtuluş savaşlarının başarısına yardımcı olmuştur.

Ulusal kurtuluş savaşı ile, metropolde başını işçi sınıfının çektiği bir devrimin aynı ana rastlaması, ya da aynı süreç içinde yer alması, hem ulusal kurtuluş savaşının, hem de sosyalist devrimin başarısı yönünden en istenir, en elverişli durumdur. Çünkü böyle bir durumda hem metropoldeki emekçi halkın, hem de sömürge halkının müşterek düşmanı: sömürgeci kapitalistlerin gücü dağılır, yenilgileri kolaylaşır. Zaten bu nedenle de hakim ulusun işçileri ile ezilen ulusun kurtuluş güçleri arasında en sıkı ittifakın, dayanışmanın sağlanması zorunludur; bu, uyulması gereken devrimci bir ilkedir.

DEĞİŞİK ULUSTAN İŞÇİLERİN İTTİFAKI :

Ezen ve ezilen ulusların işçi sınıfları, demokratik ve devrimci güçleri arasında gerçekleştirilmesi gereken ittifak biçimleri de ülkeden ülkeye değişen objektif şartlara, somut duruma göre değişik biçimler gösterir. Lenin, proletarya partilerinin görevini iki yönlü koyuyor: 1. ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı için ciddi mücadele, 2. aynı devlet içindeki bütün milletlerin proleterlerinin sınıf mücadelesinde sınıksız, çözülmeyen ittifakı.

«Doğu Avrupa ve Asya'da burjuva-demokratik devrimlerin başlamış olduğu bir sırada, milli hareketlerin ortaya çıkıp şiddetlenmesi ve bağımsız proletarya partilerinin kurulması döneminde, bu partilerin milli siyaset konusundaki görevleri çifte olmalıdır: Burjuva-demokratik reform henüz tamamlanmadığı ve işçi sınıfı demokrasisi militle-

rin eşit hakları uğrunda tutarlı, ciddi ve içten (Kokoşkin tarzı liberal değil) bir savaş sürdürdüğü için, bütün milletlerin kendi kaderlerini tayin haklarının tanınması; sonra da, belli bir devlet içinde, o devletin tarihindeki bütün değişiklikler boyunca, tek tek devletlerin sınırlarının burjuvazi tarafından şu ya da bu biçimde nasıl değiştirildiğine bakmadan, o devlet içindeki bütün milletlerin proleterlerinin sınıf mücadelesinde sınımsız, çözülmez bir ittifak.» (6)

İşçi sınıfının ve demokratik güçlerin dayanışması, aynı devlet içinde olmasa da yine gerekli ve zorunludur. Örneğin Vietnam savaşı sırasında, burjuva şartlanmalar ve sarı-sendika hareketiyle büyük çapta devrimci görevlerinden saptırılmış olmasına rağmen, Amerikan işçi hareketindeki tutarlı sosyalist unsurlar ve ilerici, barışsever çevreler, bizzat ABD'de savaş aleyhtar kampanyalarla, gösterilerle, savaşa gitmeyi reddetmekle, Vietnam halkına ilaç yardımı sağlamakla bu halkın ulusal kurtuluş hareketini desteklediler. Vietnam halkı ise bizzat yürüttüğü çetin savaşla emperyalizmin burnunu kırdı, onu gerilettiler, Vietnam halkının bu başarısının, tüm dünya halkları için olduğu kadar, bizzat —onların birçoğu bunun bilincinde olmasa da— Amerikan emekçilerinin yararına olduğu, onların gelecekteki gerçek kurtuluşlarına bir adım teşkil ettiği kuşkusuzdur.

Vietnam devrimcileri, tüm halklarla olduğu gibi bizzat Amerikan halkıyla enternasyonal dayanışmayı, onlara kardeşçe seslenmeyi bir gün dahi ihmal etmediler. Ho Şi Minh, tüm bildirilerinde, bizim düşmanımız Amerikan emperyalistleridir, Amerikan halkı ise bizim dostumuzdur, diyordu.

---

(6) Lenin, Doğuda Ulusal Kurtuluş Hareketleri, s. 119.

Çok uluslu devletlerde ise hakim ulusun işçi sınıfının, özel olarak ezilen ulusun işçileriyle ve genel olarak ulusal kurtuluş güçleriyle ilişkileri elbette daha ileri düzeyde ve farklı olacaktır. Böyle durumlarda Lenin'in, proleter partilerinin önüne koyduğu «Çifte görev» daha da önem kazanır: Bir yandan ulusal eşitsizliğe, milli baskıya karşı ve ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı yolunda ciddi mücadele; diğer yandan çeşitli ulustan işçiler arasında sınıksız, çözülmez bir ittifak.

Bir ülkede devrimin başarısı, tüm toplumun sömürden kurtuluşu ve özel olarak da ulusal baskının son bulması için bir bakıma zorunlu bir şart olan bu görevin başarılanması pratikte kolay olmamaktadır; kolay olmadığını tarihi deneyler bize gösteriyor. Bunun gerçekleşmesini engelleyen nedenlerden biri, hattâ başlıcası, hakim ulusun işçi sınıfının kendi görevini gereğince kavramaması, onu üstlenememesidir.

İşçi sınıfı, öteki sınıf ve tabakalar gibi, burjuva bir toplumda burjuvazinin ideolojisiyle, propaganda ve beyin yıkama makinasıyla yüzyüzedir. Ondan sürekli etkilenir. Burjuvazi kendi çıkarlarını tüm toplumun çıkarları gibi göstermeye çalışır. İşçi sınıfını pasifist görüşlerle besler, devrimden uzaklaştırmaya çalışır, birtakım tavizlerle oylar. Örneğin sömürgelerin elde tutulmasını, başka halklara yapılan baskıyı tüm toplumun çıkarına, gerekli ve zorunlu işlemler gibi göstermek için elinden geleni yapar. Oysa açıktır ki burjuvazinin çıkarlarıyla işçilerin çıkarları birbirine terstir. Ama işçilerin bunu kavramaları bu konuda ciddi bilinçli, örgütlü çabalara bağlıdır. İşçi sınıfının bunu başaramadığı, kendi bağımsız politikasını koyup yürütemediği, kendisi için bir sınıf olarak örgütlene-

mediği durumlarda işçi hareketi burjuvazinin dümen suyuna girer ve ne kendisini kurtarmak için, ne de kendisiyle birlikte tüm toplumu kurtarmak için gerekeni yapamaz. Bu olumsuz durum, işçi sınıfını, uluslararası ilişkilerde enternasyonalizme değil, sosyal şövenizme götürür. Birçok ülkede ve özellikle İngiltere, Almanya gibi Batı Avrupa ülkelerinde daha önce ve hâlâ görülen bu durumun, şüphesiz maddi temelleri vardır. Yazımızın ilerdeki bölümlerinde sosyal-şövenizme ve onun maddi temellerine daha geniş şekilde dokunacağız.

Burjuva şöven şartlanmalardan kendisini kurtaramamış bir işçi sınıfının ve onun politik örgütünün, milli meselede kendisine düşen görevleri yapamayacağı, hattâ, bu görevleri benimsemiyeceği açıktır. Gereğince bilinçlenememiş, ya da ters yönde şartlandırılmış hakim ulus işçileri, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ilkesine sahip çıkmadıkları gibi, buna tepki gösterir ve burjuvazinin «vatanın savunması», «ulusun birliği» gibi sloganları altında heyecanlı savaşlar vermeye, ulusların özgürlük mücadelelerini bile boğmağa rahatça koşabilirler; yani yapmaları gerekenin tam tersini yaparlar.

Sosyalizm tarihi bize, sosyal-şövenizme batmış, çok önemli, bizzat işçi sınıfının kaderini ilgilendiren konularda görevini yapamamış işçi sınıfı partilerinin pek çok örneğini sunmaktadır. Bunlar elbette gerçek devrimci partiler değildir; ama böyle olması, işçi sınıfı adına yola çıkmış birkısım partilerin zamanla burjuvalaştığı, ya da hiçbir zaman gerçek işçi sınıfı partisi olmadığı gerçeğini değiştirmez.

Hakim ulusun işçi hareketinde ortaya çıkabilen böylesine olumsuz bir durum, ister istemez ezilen ulu-

sun işçi hareketini ve tüm ulusal kurtuluş güçlerini de olumsuz yönde etkileyecektir.

Ezilen ulusa mensup geniş halk yığınlarında zaten hakim ulusa karşı, uğranılan ağır baskı ve sömürünün yarattığı olumsuz duygular, kinler, düşmanlıklar vardır. Hakim sınıflar, ulusal baskı politikasını uygulayarak halkları karşı karşıya getirirler. Ezilen, baskı gören kitleler, baskının asıl kaynağını, hakim ulusun kapitalistlerini, büyük toprak sahiplerini kolayca göremez, baskı ve sömürünün sınıfsal niteliğini açıkça teşhis edemezler. Zaten baskı ve sömürüyü uygulayan hakim sınıflar bunu bizzat kendi elleriyle yapmazlar; bu işte koca bir devlet örgütü, onbaşısından generaline dek bir ordu; polisi, tahsildarı, idarecisi, yargıcı ile geniş kadrolar ve hattâ şövenizmle şartlandırdıkları sivil halkı kullanırlar. Bu nedenle ezilen ulusun geniş yığınları, baskı ve sömürünün sorumluluğunu hakim ulusun tüm bireylerine maletmeye yatkındırlar. Üstelik bizzat ezilen ulusa mensup hakim sınıflar da, bir başka yönden, sınıfsal özü gizlemek, kendilerini de temize çıkarmak için, olayları böyle göstermeye çalışırlar. Nasıl ki ezen ulusun burjuvazisi —yani ulusal baskının yaratıcısı— kendisini gizlemek için, bütün bir ulusu baskı aracı yapıp, öne sürüyorsa veya buna çalışıyorsa, ezilen ulusun büyük toprak sahipleri ve diğer feodal, gerici unsurları da halkların birbirlerini düşman bilmelerinden yararlanırlar. Nasıl ki ezen ulusun burjuvazisi, «sosyal barış», «ulusal birlik» teranesiyle kendi emekçi halk kitlelerini kuyruğuna takmak istiyorsa, ezilen ulusun hakim sınıfları da, aynı sosyal-barış ve birlik teranesiyle kendi emekçi yığınlarının gözünün açılmasını engellemeye çalışırlar. Emekçi halk yığınları asıl düşmanı tanıdıkları zaman bu oyun bitecektir.

Ezilen ulusun emekçi yığınlarındaki ve aydın kesimindeki bu yanlış şartlanmalar da, her iki ulusun işçilerinin birliğini, ittifakını zayıflatan diğer bir engeldir. Bununla mücadele etmede ezilen ulusun sosyalistlerine büyük görevler düşer. Düşmanın, hakim ulusa ait emekçi halk olmayıp, burjuvazi ve büyük toprak sahipleri olduğu kitlelere ısrarla anlatılmalıdır. O burjuvazi ve büyük toprak sahipleri ki, aynı zamanda kendi uluslarının işçi ve köylüleri, demokrat aydınları üzerinde de her türlü baskı ve zulmü yapmaktan kaçınmazlar.

Halklar arasında suni olarak yaratılan düşmanlıkların giderilmesinde ve işçilerin ittifakının sağlanmasında en büyük görev, hiç kuşkusuz hakim ulusun işçi hareketine düşer. Düşmanlıkları gidermek, ezilen ulusun işçilerine ve diğer emekçi halk yığınlarına güven vermek, ancak onun ciddi, kararlı, yiğit çabalarıyla mümkündür.

Çok uluslu bir ülkede işçilerin birliğinin gerçekleşmesi, dayanışmanın biçimi ve derecesi, özel birtakım koşulların yanı sıra, başlıca, yukardan beri sözünü ettiğimiz işçi hareketinin niteliğine bağlı bulunmaktadır. Sosyal-şövenizmden kurtulamayan bir işçi hareketi besbelli ki bu görevi başaramaz. Sömürge ve bağımlı halkların işçileri, köylüleri, aydınları üzerinde yürütülen ulusal baskıya, zulme açıkça karşı çıkmayan veya bu baskıları sessizlikle onaylayan, hattâ açıkça destekleyen bir işçi hareketi nasıl iki ulusun işçileri arasında ittifak sağlayabilir?

Açıktır ki sorun, aynı zamanda bir program meselesidir. **Ve sorun yalnızca ezilen ulusun işçileriyle en sıkı ittifakı kurmak değildir. Ezilen ulusun, ulusal baskı ve sömürüye karşı olan tüm ulusal ve demokratik**

güçleriyle de ittifak ve dayanışma sorunudur. Öyle olunca da işçi sınıfının sunacağı program ve bu programı gerçekleştirmek için yürüteceği mücadele büyük önem taşıyor. Hiç kuşkusuz her ülkede işçi sınıfının demokratik çalışma ortamı aynı değildir. Burjuva demokrasisinin geniş boyutlarıyla var olduğu ülkelerle, işçi sınıfı örgütleri üstünde Demokles'in kılıcının her an sallandığı ülkelerin şartlarını göz önünde tutmalı elbette. Ancak bir programa inanıp inanmamak, onu benimseyip benimsememek vardır, bir de bu uğurda şartlara uygun, gerçekçi mücadele.. Önemli olan, özde, işçi sınıfının veya onun politik örgütünün tavrının gerçekte ne olduğudur. Bir ülkede işçi sınıfının mücadelesi önünde yasal engeller varsa, besbelli yalnız bu konuda değil, genel olarak vardır.

Çeşitli ulusların işçi hareketlerinin örgütlenişini ve bunlar arasındaki birliğin, dayanışmanın biçimini somut tarihi şartlar; coğrafi konum, ekonomik yapı; işçi hareketinin niteliği, gelişkinlik derecesi v.s. belirler. Ve bu dayanışma, en basit politik destekten eylem ve örgüt birliğine kadar çeşitli biçimler alabilir.

Bu konuda **coğrafi konum** önemlidir. Birbirinden ayrı sınırlara sahip metropol ve sömürge işçilerinin ilişkileri ile (örneğin Portekiz-Mozambik) aynı ülkede yaşayan halkların (örneğin İspanyol-Bask) işçilerinin ilişkileri, ilke aynı olsa da, biçimde oldukça farklı olacaktır.

Ulusların **ekonomik, sosyal yapıları** önemlidir. Örneğin tekelci kapitalizm aşamasındaki Fransız işçi sınıfını somutta uğraştıran sorunlarla, bir Çinhindi sömürge halkının proletaryasını uğraştıran sorunlar oldukça farklıdır. Gelişmiş metropol ülkeleri işçilerinin

sorunları **sosyalist devrim** hedefi üzerinde yoğunlaşır. Oysa bağımlı ve sömürge bir ülkede sorun, öncelikle dış boyunduruğa son vermede ve feodal gericiliğin tasfiyesinde, yani **milli demokratik devrim** üzerinde yoğunlaşır. **Sınıf konumları, örgütlenme ve cephe biçimleri, taktikler, ister istemez farklar gösterecektir.**

İşçi hareketinin niteliği önemlidir. Sosyal-şövenist partiler ile devrimci partilerin işçi hareketinde sağlayacakları ittifak aynı olamaz. Gerçekten devrimci proleter partileri çeşitli ulusların işçi hareketini birbirine yaklaştırırken oportünist partiler uzaklaştırır.

Gine devrimci hareketinin lideri Cabral'ın şu değerlendirmesi bu bakımdan ilginçtir:

«Halklarımız Portekiz faşist-sömürgeci hükümetiyle, Portekiz halkı arasında bir ayırım yapmaktadır : Onlar Portekiz halkına karşı savaşmıyorlar. Öte yandan egemen sınıfları tarafından sömürülen Portekiz halk kitlelerinin nesnel durumu, kendilerine, Afrika halklarının Portekiz sömürgeciliği üzerindeki zaferiyle elde edecekleri büyük avantajları göstermelidir. Portekiz halkına sömürgeciliğin zehirli artıklarını yoketmekte yardımcı olmak ve kendilerinin de, Afrika halklarının haklı mücadelelerine karşı genellikle olumsuz bir tutum takınmalarına yolaçan köleleştirici ideolojiye karşı koymak, Portekiz okumuşlarının ve özellikle demokratlarının görevidir. Bunu yapmak için, bu okumuş çevreler, Afrika halklarının gerçek yetenekleri ve değerlerine karşı önyargı ve temeli bozuk bir kinden oluşan kendi emperyalist düşünce yapılarını da alt etmek zorundadırlar. «Kendi kendini yönetmek olgunluğuna erişmemiş» teorisinin bir safсата olduğunu ve baskının hiç bir zaman bir erdem ve yetenek olmadığını kavrayana dek Portekiz demokratları, halklarımızın haklı isteklerini anlamaktan her zaman geri kalacaklardır.

«Şunu açıkça bir kez daha belirtmeliyiz ki, üzerinde faşizmin olancasının uygulandığı halklarımız Portekiz faşizmiyle savaşmıyor : biz Portekiz sömürgeciliğiyle sava-

şıyoruz. Portekiz'deki faşizmin yıkımı Portekiz halkının işi olmalıdır : Portekiz sömürgeciliğinin yıkımı ise bizim halklarımızın işi olacaktır. Portekiz'de faşizmin yıkılışı Portekiz sömürgeciliğinin yıkımına yol açmayabilir ve bu görüş bazı Portekiz muhalefet liderlerince öne sürülmüştür, fakat bizim, Portekiz sömürgeciliğinin temizlenmesinin Portekiz'de faşizmin yıkımına yol açacağından kuşumuz yok. Kurtuluş mücadelemizle Portekiz faşizminin yıkımına eylemle katılırken Portekiz halkına kardeşçe dayanışmamızın olası en iyi kanıtını da sunmaktayız. Bu unsur, faşizme karşı savaşı güçlendirme yolunda Portekiz halkından aynı dayanışmayı bekleyen bizim halkımız için bir onur nedenidir.

«Eğer Portekiz muhalefeti —bazı kesimlerin çoktan yaptığı gibi— kendi içinde bir bütün olabilseydi, bizim halklarımızın kendi kaderlerini tayin ve bağımsızlığı ilkelere kabullenebilseydi ve Portekiz halkına, faşizme karşı doğrudan bir savaşta kılavuz olabilseydi, Portekiz sömürgeciliğinin ve faşizminin aynı zamanda ortadan kalkması adına Portekiz'in ilerici ve demokratik güçleriyle bir bağlaşıklık kurmaya hazır olacaktık. Ortak düşmana karşı ortak mücadele halklarımızın ve Portekiz halkının çıkarlarına hizmet edecek, gelecekteki dostluk ve dayanışmamızın da temelini oluşturacaktı.» (7)

Çağımızda, bir yandan ileri kapitalist ülkelerde tekellerin hakimiyetine son vermek, emekçi kitlelere dayanan gerçekten demokratik yönetimler kurmak ve sosyalizmi gerçekleştirmek savaşı işçi sınıfının öncülüğünde devam ediyor. Diğer yandan, politik bağımsızlığına kavuşmuş «üçüncü dünya» ülkelerinde yeni sömürgecilige, emperyalizmin kalıntılarına karşı ve ekonomik bağımsızlık için ilerici bir savaş veriliyor. Bunun yanı sıra, henüz bağımlı ve sömürge olan ülke halkları ulusal kurtuluş yolunda mücadele ediyorlar. Bu ülkelerin her birinde işçi sınıfı ülkenin somut şart-

---

(7) Amilcar Cabral, Gine'de Devrim, Koral yayınları, s. 21-22.

larına göre örgütlenmiştir veya örgütlenmektedir.

Bugün işçi hareketinin dünya ölçüsünde «enternasyonal» tipinde bir merkez örgütü yoktur (Sosyalist ve Troçkist enternasyonalleri saymıyoruz; besbelli ki bunlar devrimci işçi hareketini temsil etmezler). Ama işçi sınıfının ve ezilen halkların dayanışması dünya ölçüsünde konferanslar, uluslararası kuruluşlar yoluyla pratikte çok çeşitli biçimler altında devam ediyor. Bütün sorun, herbiri kendi ülkesinde, kendi ülkesinin somut şartlarına göre devrimci mücadele yürüten işçi sınıfı partileri arasında ve genel olarak işçi sınıfı ile tüm demokratik güçler arasında uluslararası dayanışmayı sağlam ilkeler üzerinde yürütmektir. Bu dayanışmanın gelişmesi, bilimsel sosyalizmin ilkelerine sıkı sıkıya bir bağlılık ve şövenizme, ulusal dargö-rüşlülüğe, herçeşit oportünizme karşı ciddi bir mücadele ile mümkündür.

Değişik uluslardan işçilerin ittifakını veya hakim ulusun işçileri ile ezilen ulusun devrimci güçlerinin dayanışmasını soyut, içeriksiz, ilkesiz birlikler olarak düşünmemeli. Kuşkusuz, birden fazla ulusun yaşadığı bir ülkede tüm ulusların işçileri arasında sıkı bir ittifak gerekir. Ama sağlam ilkeler üzerinde. Örneğin günümüzde görülüyor ki tek bir ülkede ve tek bir ulusun işçi hareketinde bile pek çok bölünmeler vardır. İdeolojik bölünmeler örgütsel bölünmeler yaratıyor. İşçi kitlelerini sosyal-demokrat, uzlaşmacı veya sol sekter, maceracı görüşler etkiliyor. Besbelli ki bu durumda birlik sağlamak, herkesi ilkesiz biraraya toplamakla değil, yanlış görüşlere karşı ciddi ideolojik mücadele vererek, işçileri uyararak, devrimci ilkeleri onlara mal ederek sağlanabilir. Bunun gibi çeşitli uluslardan işçilerin birliği de ancak doğru ilkeler ve buna dayalı ortak bir program çerçevesinde sağlanabilir.

III. BÖLÜM

SOSYAL ŞÖVENİZM VE MİLLİYETÇİLİK

SOSYAL ŞÖVENİZMİN MADDİ TEMELLERİ

İşçi hareketinde sosyal şövenizm belirtileri özetle şunlardır:

Sosyal şövenizmin etkisinde bir işçi hareketi, «kendi» hakim ulusu tarafından ezilen ulusun kurtuluş mücadelesine karşı kayıtsız kalır. Milli baskıya karşı mücadele etmez. Bu baskıyı sessizlikle onaylar, hatta çoğu kez, «kendi» burjuvazisinin saflarında, milli kurtuluş hareketine karşı tavır alır.

Böyle bir işçi hareketi içeride de pasifist-reformist bir nitelik kazanır, devrimci sınıf mücadelesinden uzaklaşır.

Sosyal şövenizmin etkisinde bir işçi hareketi, barış ve savaş konusunda devrimci görüşlerden uzaklaşır. O, genel olarak barışı savunurken, kapitalist ülkeler arasında her an savaşa yol açabilen çelişkileri görmezlik-

ten gelir ve onun barış anlayışı ezen uluslarla ezilen uluslar, işçi sınıfıyla burjuvazi arasındaki çelişkilerin yumuşak, reformcu yöntemlerle çözülmesini hâyâl eden, bir «sosyal barış biçiminde açığa çıkar. Böylece sosyal şövenlerin milli mesele konusundaki tavırları burjuvazinininkinden farksız hale gelir ve «sosyal emperyalizme» varır.

Sosyal şövenizm, maddi şartların sonucu olarak, genellikle emperyalist ülkelerin, bir başka ulusu baskı altında tutan ulusların işçi hareketlerinde görülmekle birlikte, onun karşıtı, ezilen ulusların işçi hareketlerinde milli dargörüştülük biçiminde ortaya çıkar. Ulusal kinden, baskıdan kaynaklanan bu akım, ezen ulusun işçilerine karşı bile olumsuz bir tavır taşır ve değişik ulustan işçilerin birliğini, demokratik güçlerin dayanışmasını zedeler.

Sosyal şövenizm, işçi hareketinde bir bozulma, enternasyonalizmden uzaklaşma demektir. Böyle bir işçi hareketi uluslararası devrimci görevlerini yerine getiremez ve bu durum tüm ülkelerin işçilerinin ve ezilen halklarının birleşmesini ve dayanışmasını zayıflatır.

Lenin, sosyal şövenizmin maddi temellerini araştırmış ve onun, emperyalist dönemde kapitalizmin asalaklığı ve çürümesinden kaynaklandığını belirtmiştir:

«İşçi hareketinin bütününde görülen uluslararası bölünme, bugünlerde iyice belirmiş durumdadır (II. ve III. Enternasyonal) Bu olay, iki akım arasındaki silâhlı bir mücadelenin ve iç savaşın sonucu olarak ortaya çıkmıştır: Kolçak'ın ve Denikin'in Rusya'da menşevikler ve «devrimci-sosyalistler» tarafından, bolşeviklere karşı desteklenmesi; Almanya'da Scheidemann'ın, Noske'nin ve takımının spartakistlere karşı burjuvaziyle birlikte hareket etmesi, Aynı şeye Finlandiya'da, Polonya'da, Macaristan'da vb. rastlanıyor. Öyleyse bu tarihi ve evrensel olayın iktisadi temeli neye dayanıyor?

«Bu kökler, hiç kuşkusuz kapitalizmin en yüksek tarihi aşamasında, yani emperyalizme özgü asalaklık ve çürümedir. Bu kitapta belirtileceği gibi, kapitalizm, bugün basit bir «kupon kesme» işlemiyle bütün dünyayı soyup soğana çeviren, özellikle zengin ve güçlü bir avuç (dünya nüfusunun da ondan birinden azını barındıran ve yüzölçümleri en «geniş» ve en abartılmış ölçüye göre bile dünyanın beşte birinden daha az olan) devleti ileriyeye geçirmiş bulunmaktadır. Sözelimi, savaş-öncesi fiyatlarla ve burjuva istatistiklerine göre, sermaye ihracı, yılda 8-10 milyar frank gelir getirmekteydi. Bugün bu miktar, elbette daha fazladır.

«Anlaşıyor ki sağlanan bu muazzam aşırı kâr (çünkü kapitalistler, «kendi» ülkelerinin işçilerini terleterek daha fazla kâr elde etmiştir) işçi şeflerini ve işçi aristokrasisinin meydana getirdiği bu yüksek tabakayı bozabilmektedir. «İleri» ülkelerin kapitalistleri de, dolayı yada dolaysız, açık ya da maskeli, bin türlü çareye başvurarak, onu bozmaktan geri kalmamaktadır.

«Hayat tarzlarıyla, ücretleriyle, dünya görüşleriyle tamamen küçük-burjuva niteliği taşıyan bu burjuvalaşmış işçi tabakası yada «işçi aristokrasisi», II. Enternasyonalin başlıca desteği olmuştur; günümüzde de burjuvazinin sosyal destekliğini (askeri değil) yapmaktadır. Çünkü bunlar, işçi hareketi içinde, burjuvazinin gerçek ajanları, kapitalist sınıfın işçi uşakları (labour lieutenants of the capitalist class), reformizmin ve şövenizmin gerçek yayıcılarıdır. Proletarya ile burjuvazi arasındaki iç savaşta, bunlar, kaçınılmaz olarak ve oldukça önemli bir sayıda, burjuvazinin yanında yer alırlar; «komüncü'lere karşı «Versailles» cılarıyla birleşirler.

«Bu olayın ekonomik kökleri kavranmadıkça, siyasi ve toplumsal portresi değerlendirilmedikçe, toplumsal devrimin pratik çabalarını tamamlama yönünde tek adım atmaya imkân yoktur» (1).

Marx ve Engels, proletarya devriminin önce en çok gelişmiş kapitalist ülkelerde patlak vereceğini düşünmüşlerdi. Ancak emperyalizm aşamasına ulaşan kapi-

---

(1) Lenin, *Emperyalizm*, s. 16-17, Sosyal Yayınları.

talizm, Batı Avrupa ülkelerinde çok şeyler değiştirdi. Burjuvazi, deniz aşını ülkelerin sömürülmesi sonucu Avrupa'ya akan büyük servetlerin bir kısmını işçi aristokrasisi yaratmakta kullandı ve onlara sus-payı olarak verdi. Böylece hayat şartları yükselen, «bir burjuva gibi yaşıyan», işçiler arasındaki bu üst kesim, bu somut yaşama şartlarının ve burjuva propaganda çarkının da etkisiyle devrimci işçi hareketinden uzaklaştı. Batı Avrupa ülkelerinde reformist işçi hareketi güç kazandı; bu hareket II. Enternasyonalı doğurdu. Diğer yandan, devrimci hareketin merkezi, Engels'in de son dönemde görüp işaret ettiği gibi, Rusya'ya kaydı ve emperyalist-kapitalist sistem ilk kez bu ülkede, en zayıf halkasından koptu. Devrim sorunu ve sosyal şövenlikle ilgili olarak Lenin şunları söylüyor:

«Mülk sahibi olmamakla birlikte işçi de olmayan bir sınıf, sömürücüleri alaşağı edemez. Bütün toplumu ayakta tutan proletarya sınıfı ancak sosyal devrimi gerçekleştirebilir. Bununla birlikte, yaygın sömürge siyasetinin bir sonucu olarak Avrupa proletaryası bugün kısmen öyle bir duruma gelmiştir. ki, bütün toplumu geçindiren onun emeği değil, sömürgelerde hemen hemen esaret altına alınmış olan yerli halkın emeğidir. Mesela İngiliz burjuvazisi Hindistan ve diğer sömürgelerin milyonlarca halkından, İngiliz işçilerinden elde ettiği kârın çok üstünde bir kâr elde etmektedir. Bazı ülkelerde bu durum, proletaryayı sömürgeci şöven milliyetçilik duygularıyla zehirlemek için gerekli maddi ve ekonomik temel sağlamaktadır. Muhakkak ki bu geçici bir olgudur; ama bütün ülkelerin proletaryasını bu gibi oportünistçe tutumlara karşı mücadelede biraraya toplayabilmek için kötülüğün ne olduğu iyice kavranmalı ve nedenleri anlaşılmalıdır. Bu mücadele eninden sonunda mutlaka zafere ulaşacaktır; çünkü «imtiyazlı» milletler, kapitalist milletlerin sayısı gitgide azalan bir kliğidir» (2).

---

(2) Lenin, *Doğu'da Ulusal Kurtuluş Hareketleri*, Ant Yayınları, s. 30.

Lenin'in çok açık şekilde belirttiği gibi, sosyal şovenizmin maddi temeli «asalaklaşmış ve çürümüş» kapitalizm, yani emperyalizmdir. Bu maddi temel, burjuvazinin, dünya ölçüsünde beyin yıkama makinasıyla birleşince, işçi sınıfı hareketi için önemli tehlikeler yaratmakta, onu bozmakta, devrimci amaçlardan uzaklaştırmaktadır.

İleri kapitalist ülkelerin burjuvazisi, sömürge halklarına uyguladığı ağır soygun ve sömürden sağladığı kârın bir bölümünü kendi işçi sınıfına, en azından onun bir kesimine sus payı olarak veriyor. Diğer yandan burjuvazi, işçi sınıfının devrimci mücadelesi karşısında, ona, önemli ekonomik, demokratik haklar tanımak zorunda kalmıştır. Ulusal gelirin artmasıyla işçilerin ücretlerinde de artışlar oldu; çalışma şartları ve sosyal güvenlik alanında (işsizlik ve iş kazası sigortası, emeklilik vs...) işçilerden yana gelişmeler sağlandı. Bütün bunlar, gelişmiş kapitalist ülkelerin işçilerini, diğer ülkelerin işçi ve emekçilerine oranla daha iyi yaşama şartlarına ulaştırdı. Ve burjuvazi bu durumu değerlendirmeyi, işçi sınıfına verilen tavizlerle onu pasifize etmek için elinden geleni yapmayı ihmal etmedi.

Burjuva ideologları, artık kapitalizmin sınıf çelişkilerinin yumuşadığını; burjuva toplumundaki gelişmenin, «sosyal refah» ın yoksulluğu ortadan kaldırdığını, sınıf çelişkilerinin nerdeyse silindiğini, bu nedenle de devrime hacet kalmadığını iddia ediyorlar. Bu iddiaların gerçeklerle bir ilişkisi yoktur. Çünkü işçi sınıfının hayat şartlarında eskiye oranla önemli düzeltilmeler olsa da, işçiler hiç bir zaman ulusal gelirin artış oranına uygun bir ücret artışı sağlayamıyorlar. Bu nedenle de, kapitalist ülkelerde milli gelirin artışına rağmen, işçi sınıfı nisbi olarak yoksullaşıyor. Ancak bur-

juva propagandası işçileri etkilemekten de geri kalmıyor. İleri kapitalist ülkelerde işçiler asgari tüketim imkânlarına kavuşmuşlardır. Buz dolabı, çamaşır makinası, otomobil, televizyon gibi eskiden yalnız burjuvaların sabih oldukları tüketim mallarından edinebiliyorlar. Akşamları yorgun argın evine dönen işçi, televizyon ekranı karşısında, radyoda, sinemada sürekli olarak burjuva reklamının etkisi altındadır. Bol miktarda resimli dergi, polisiye kitap, gangster ve kovboy filimleri onu, düzeni eleştirici konulardan, kendi sınıf sorunlarından uzaklaştırıyor; öteki ezilen halklara yabancılaştırıyor. Ve işçilerin önemli bir bölümü, bu beyin yıkama çarkı içinde burjuvazinin oyununa geliyorlar: «Benim neyim eksik? İşte otomobilim, karım, televizyonum var; iyi giyiniyorum ve aç değilim!»

Diğer yandan burjuvazi, bu hayat şartlarının, «refah»ın sürebilmesinin, sömürgelerin elde tutulmasına bağlı olduğunu ustaca işçilerin kulağına fısıldıyor. Kendi sınıfının ideolojisine, diğer ezilen halklara, diğer ulusların emekçilerine yabancılaştıran bir emekçi rahatlıkla bu propagandaya kanabilir ve sömürgeci, ırkçı, baskıcı burjuva ideolojisinin yörüngesine girer.

Bunun yanısıra burjuvazi, birkısım işçi liderlerini, sendikacıları politik düzeyde de avlamanın yollarını bulmuştur. Devrimci geleneklerden çoktan beri kopmuş sosyal demokrat partilerinin üst kademeleri bu tip sendikacılara, işçi liderlerine açıktır. Bugün örneğin İngiliz İşçi Partisi'nde, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nde ve benzerlerinde bu tip sendikacılar ve işçi liderleri önemli yerler tutuyorlar ve kapitalist düzenin sürdürülmesinde, yönetiminde, herhangi bir burjuva liderinden farkı olmayan bir görev yapıyorlar.

Sosyal şövenist bir işçi hareketinin, ulusların ken-

di kaderlerini tayin hakkı konusunda kendisine düşeni yapamayacağı açıktır. Böyle hareketier giderek burjuvaziyle bütünleşmeye ve proleter davasına ihanete varır. Lenin, 1920 tarihli Uluslar ve Sömürgeler Komisyonu Raporu'nda bu konuyla ilgili şunları söylüyor:

«**Quelch yoldaş, Britanya Sosyalist Partisi'nin adına komisyonumuzda bu konuya değindi. Basit bir İngiliz işçisinin, köle haline getirilmiş halklara, İngiliz boyunduruğuna karşı ayaklanmalarında yardımcı olmayı, ihanet saydığını söyledi. Büyük Britanya'nın ve Amerika'nın işçi aristokrasisinin dargörüşlü şövenizminin sosyalizm için en büyük tehlikeyi teşkil ettiği, bunların İkinci Enternasyonalin en sağlam dayanakları olduğu ve burada sözkonusu olan şeyin bu burjuva enternasyonaline bağlı olan işçi liderlerinin en büyük ihaneti olduğu doğrudur. İkinci Enternasyonal de milli meseleyi tartışmıştır. Basel Manifestosu bu meseleden apaçık terimlerle söz etmektedir. İkinci Enternasyonal partileri, devrimcilere layık tarzda hareket edeceklerine söz de vermişlerdi; ama İkinci Enternasyonalin ve öyle sanıyorum ki İkinci Enternasyonal'den Üçüncü Enternasyonale katılmak niyetiyle ayrılan partilerin çoğunluğunun, sömürge ve bağımlı halklara kendilerini ezen uluslara karşı ayaklanmalarında yardımda bulunarak gerçekten devrimci bir çalışmada bulunduklarına henüz tanık olamamaktayız. Bunu yüksek sesle ilân etmeliyiz ve bu inkâr edilmez bir gerçektir. Söylediklerimizin yalanlanması yolunda bir davranışın olup olmadığını göreceğiz (3).**»

Lenin, «**Emperyalizm**» de, Marx ve Engels'in İngiliz işçi hareketindeki oportünizmle ilgili görüşlerine de atıfta bulunur:

«**Marx ve Engels, işçi hareketi içinde beliren oportünizm ile İngiliz kapitalizminin emperyalist özellikleri arasındaki bu bağıntıyı onar yıllık dönemler içinde yöntemli**

---

(3) **Lenin, Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı, Sol Yayınları, s. 165.**

bir biçimde yakından gözlemlemişlerdi. Nitekim Engels, 7 Ekim 1858'de, Marx'a şöyle yazmıştı:

«Gerçekte İngiliz proletaryası gitgide daha fazla burjuvalaşmaktadır; öyle görünüyor ki, başka uluslara göre daha burjuva olan bu ulus, kendi burjuvazisinin yanısıra bir burjuva aristokrasisi ve bir burjuva proletaryası yaratmaya yönelmekte. Bütün dünyayı sömürmekte olan bir ulus için bu, elbette, bir dereceye kadar mantıklı bir şeydir.»

«Aşağı yukarı çeyrek yüzyıl sonra, 11 Ağustos 1881'de yazdığı bir mektupta da, «burjuvazi tarafından satın alınmış, hiç değilse beslenmiş adamların yöneticiliğine ses çıkarmayan berbat İngiliz işçi sendikaları»ndan söz eder.

«Engels, Kautsky'ye yazdığı (12 Eylül 1882 tarihli) bir mektubunda da şöyle diyordu:

«İngiliz işçilerinin sömürge politikası konusunda ne düşündüklerini mi soruyorsunuz bana? Genel olarak politika konusunda ne düşünüyorlarsa, onu düşünüyorlar... İşçi Partisi yok burda; sadece muhafazakâr radikaller ve liberaller var; işçilere gelince onlar da İngiltere'nin sömürgeler ve dünya pazarı üstünde kurduğu tekele rahatça katılıyorlar» (*).

SAVAŞ VE BARIŞ SORUNU

Reformcu burjuva çizgisine kayan, giderek II. Enternasyonal'i oluşturan oportünist işçi liderleri ve partileri, savaş ve barış sorununu da devrimci özünden boşalttılar ve saptırdılar.

Onlar, burjuvazinin tezi olan sınıflararası sosyal barış çizgisini benimsediler ve bir devrime hacet kalmaksızın, toplumun, işçi sınıfının istekleri yönünde değişebileceğini, sosyal barış havası içinde kapitalizmin kötülüklerinin ortadan kaldırılabilceğini savundular.

---

(4) Lenin, *Emperyalizm, Sol Yayınları*, s. 133.

Bu, işçi sınıfının, kendisini ve tüm toplumu, kapitalizmin sömürü ve tahakkümünden kurtarmak için, burjuvaziye karşı yürütmesi gereken amansız sınıf savaşını reddetmek demektir.

Sosyal şövenler, uluslar arasında barışı savunurken, onu, burjuvazinin işine yarayacak bir biçimde dile getirdiler. Onlar kapitalist ülkeler arasındaki uzlaşmaz çelişkileri ve bu çelişkilerin sürekli savaş ocakları yaratmasının kaçınılmaz olduğunu görmezlikten gelerek soyut barış çağrılarında bulundular. Aslında bu barış çağrıları, somutta, emperyalist ülkelerin, sömürgeleri bölüşme sorununu kendi aralarında iyilikle çözmelerini istemeye varıyordu. Çünkü sosyal şövenler, sömürgeleştirilmiş Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinin kurtuluş sorunları ile meşgul değildiler. I. Emperyalist Savaş başladıktan sonra da Sosyalist Enternasyonal'in 1912'de Bale Kongresi'nde aldığı kararları unutup her biri kendi burjuvazisinin arkasından koştuktan sonra da, getirdikleri öneri «adil ve demokratik barış» çağrısı oldu. Yani onlar, emperyalist savaş iç savaşa dönüştürmeyi düşünmediler, bu uğurda çaba harcamadılar. Yine onlar, sömürgeler ve eskiden ilhak edilmiş tüm ülkeler terkedilmeden, dünya ulusları arasında adil ve demokratik bir barış olamayacağını hesaba katmadılar.

Yine II. Enternasyonal'in sosyal şövenleri, emperyalist savaş da yanlış tanımladılar ve onun gerçek niteliğini kitlelerin gözünden sakladılar. 1. ve 2. emperyalist savaşlar, emperyalist ülkeler, dünyayı yeniden paylaşmaya çalışan dev tekeller arasındaki çelişkilerden, çıkar çatışmalarından doğmuştu. Sosyal şövenlerin her biri bu savaşta kendi burjuvazisinin arkasından gitmekte bir sakınca görmedi. Buna uygun ideo-

lojik kılıflar da uydurdular. Örneğin Alman sosyal şövenleri, aynen Alman papazları gibi «Alman ulusunun yüksek çıkarları uğrunda» savaşa katılmaları için işçilere nutuk çekmekten kaçınmadılar. Öteki ulusların sosyal şövenleri de (elbette burada sözkonusu ettiklerimiz işçi hareketindeki oportünist unsurlardır ve besbelli ki her ulusun işçi hareketinde devrimci ilkeleri elden bırakmayan parti ve liderler değildir) ülkelerinin saldırıya uğradığını iddia ederek, «vatanın savunması» nı «tüm ulus» için ve bu arada işçiler için de bir görev sayıyorlardı. Sosyal şövenler, böylece, savaşın hangi amaçla çıktığını ve yürütüldüğünü görmezlikten geliyor, kaba bir, saldıran saldırıya uğrıyan ayrımıyla, onu kendi ulusları açısından haklı göstermeye çalışıyorlardı.

Oysa devrimciler savaşı siyasetin bir devamı olarak tanımlarlar ve herhangi bir savaşta haklıyı veya haksızı ayırırken, savaşın hangi siyasetin uzantısı olduğunu düşünür, ona göre değerlendirirler. Devrimcilerin kıstası budur. İki emperyalist ülke arasındaki savaşta, ilk saldıran kim olursa olsun, her iki tarafın da haksız bir savaş yürüttüğü açıktır. Çünkü her iki emperyalist ülke de sömürgeleri, nüfuz alanlarını paylaşma kavgası verirler. Bu nedenle emekçi halkın görevi, bu tür savaşlarda taraflardan birini desteklemek değildir.

«100 kölesi olan bir köle-sahibinin, köleleri daha «hakkanîyetle» paylaşmak için, 200 kölesi olan bir başka köle-sahibiyle savaştığını düşünün. Böyle bir durumda «savunma» savaşı ya da «vatanın savunması için» savaş teriminin kullanılması tarihi bakımdan açıkça yanlış, pratikte de halkın, kakavanların ve cahillerin kurnaz köle-sahipleri tarafından aldatılması olurdu. Şu anda kölelik düzenini pekiştirmek uğrunda köle-sahipleri arasında

sürüp giden savaşta halklar, günümüzün emperyalist burjuvazisi tarafından, «milli» ideoloji ve «vatan savunması» teriniyle işte böyle aldatılıyorlar» (5).

1. Dünya Savaşı başladıktan sonra Lenin, proletarya partilerinin görevinin içi boş barış çağrıları yapmak olmadığını, emperyalist savaşı bir iç savaşa, sınıf savaşına çevirmek ve iktidarı almak için mücadele olduğunu belirtti.

Burada, bir yanlış yoruma yer bırakmamak bakımından şunu belirtelim ki, Lenin'in temelini attığı ve çağımızda işçi sınıfı partilerinin kararlı biçimde sürdürdükleri «barış içinde birarada yaşama» politikası, savaş ve barışla ilgili yukardan beri sözünü ettiğimiz devrimci tavırla çelişmez. Barış içinde birarada yaşama politikası, emperyalistlerin savaş ocağı açmalarını engellemek, emperyalist saldırganlığı frenlemek, soğuk savaşı boşa çıkarmak, silâhlanma yarışını geriletmek amaçlarını taşır. Ancak elbette bu politika, kapitalist ülkelerdeki sınıf mücadelesinin herhangi bir biçimini yasaklamak, bu mücadeleyi pasifize etmek; yada ulusal kurtuluş savaşlarının durdurulması anlamına gelmez. Bunlar haklı savaşlardır ve elbette işçi sınıfının ve tüm ezilen insanlığın kurtuluşu için verilen mücadeleler sonuna kadar desteklenmelidir.

Milli mesele, işçi sınıfı biliminin kilit sorunlarından biridir. O kadar ki Marx, milli mesele karşısındaki tavrı devrimciliğin bir ayırıcı saymıştır. Lenin de bunu çok kez vurgulamıştır. Çünkü milli mesele karşısındaki doğru tavır, yalnızca sosyalistlerin burjuva şartlanmalardan kurtulup kurtulmadıklarını, sosyaliz-

---

(5) Lenin, **Doğu'da Ulusal Kurtuluş Hareketleri**, Ant Yayınları, s. 136-137.

min insancıl ideolojisini içlerine sindirip sindirmediklerini göstermesi bakımından bir ölçü değildir; aynı zamanda işçi sınıfının ve tüm toplumun baskı ve sömürden kurtuluşu yolunda pekçok engelin aşılması, işçi sınıfının birliğini, devrimci mücadele kararlılığını, dostlar edinmesini sağlar; özetle söylersek, onun zaferinin asgari bir şartını oluşturur. Lenin, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı uğrunda mücadeleyi kapitalizme karşı mücadele olarak değerlendiriyor ve şöyle diyordu:

«Biz emperyalizme, yani kapitalizme karşı devrimci bir mücadeleden yanayız. Emperyalizm, başka milletleri ezen milletlerin bu baskıyı yayma ve arttırma ve sömürgeleri aralarında yeniden pay etme çabasıdır. Bu yüzden ki, bugün milletlerin kendi kaderlerini tayin hakkı sorunu hakim milletlerin sosyalistlerinin davranışına bağlıdır. Hakim milletlerden herhangi birinden (İngiltere, Fransa, Almanya, Japonya Rusya ve Amerika Birleşik Devletlerinden) hangi sosyalist eğer ezilen milletlerin kendi kaderlerini tayin hakkını (ayrılma hakkını) tanımıyor, o uğurda savaşmıyorsa, gerçekte o bir sosyalist değil, bir şövendir.

«Emperyalizme karşı içten ve tutarlı bir mücadeleye, milli soruna (bugün) kakavanca değil, proleterce bir yaklaşıma yalnız bu görüş götürebilir bizi. Yalnız bu görüş, milletler üzerinde her türlü baskıya karşı savaşma ilkesini tutarlı bir yolda uygulamaya götürebilir bizi; ezen ve ezilen milletlerin proletaryası arasında güvensizliği ortadan kaldırır; bütün küçük milletlerin kapitalist düzen içinde özgürlüğü ütopyasından ayrı olarak sosyalist devrim için (yani tam milli eşitliğin gerçekleşmesine elveren yegane rejim için) milletlerarası, birlikte mücadeleyi mümkün kılar.

«Eğer bütün «büyük» devletlerin, yani büyük soyguncu devletlerin sosyalistleri sömürgelere bu hakkı tanımıyorlarsa, bunun tek nedeni onların sosyalist değil, aslında emperyalist olmalarıdır. Kendileri hakim - milletler-

den oldukları halde ezilen milletlerin «kendi kaderlerini tayin hakkı» için savaşmayan kimselerin sosyalist siyasetler uygulayabileceklerini hayal etmek gülünçtür.

«Burjuva siyaset adamlarının milletlerin özgürlüğünden dem vurarak halkı aldatmalarına göz yummaktansa sosyalistler diğer milletlerin ezilmesine yardım ettikleri sürece ve o milletlerin kendi kaderlerini tayin hakkını, yani ayrılma özgürlüğünü tanıyıp savunmadıkları sürece, kendilerinin kurtulma umutlarının sıfır olduğunu hakim milletlerin yığınlarına anlatmalıdırlar. Barış sorunu ve milli meselede bütün ülkelere uygulanması gereken ve emperyalist siyasetten ayrılan sosyalist siyaset budur» (6).

Lenin burada, sömürgelere ayrılma hakkını tanımayan sosyalistlerin özünde emperyalist olduklarını belirtmekte ve böylece sosyal şövenleri ağır bir dille suçlamaktadır. Lenin, bir başka yerde sosyal şövenleri açıkça «sosyal emperyalistler» olarak nitelemektedir: «Milletler arasında kapitalist düzende eşitlik ve barış düşü gören küçük burjuva ütopyacıların yerini sosyal emperyalistler almışlardır» (7).

Burada Lenin, savaş ve barış konularında burjuva kuyrukçuluğu yapan, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkından yana çıkmayan II. Enternasyonal partilerini kastediyor ve onların bu politikasının emperyalist politikaya uygun düştüğünü belirtiyor. Açıktır ki bugün bazı çevrelerin, günümüzün ideolojik tartışma ortamına soktukları ve bir kısım sosyalist ülkelere karşı bir suçlama olarak kullandıkları «sosyal emperyalistler» teriminin Lenin'in kullandığı bu kavramla bir ilişkisi yoktur. Lenin onu, kapitalist ülkelerin proleterya yolundan şaşan, burjuvalaşan, bu nedenle de ulu-

---

(6) Lenin, **Doğu'da Ulusal Kurtuluş Hareketleri**, Ant Yayınları, s. 131-133.

(7) Lenin, **Doğu'da Ulusal Kurtuluş Hareketleri**, s. 155.

sal baskıya ve sömürgecilige destek olan sözde sosyalist partileri için kullanmıştır. Oysa günümüzde bu terimi sosyalist ülkelere karşı kullananlar, onu içeriğinden boşaltarak yanlış ve haksız bir suçlama aracı yapmışlardır.

Lenin, sosyal şövenlerin bir özelliği olarak, onların, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını sözde tanıdıkları zaman da, bunu, başka ulusların ezdikleri uluslar için ortaya attıklarını, ama sıra kendi burjuvazileri tarafından ezilen uluslara gelince apışıp kaldıklarını belirtir :

«Milli meselede sosyal şövenlerin programı nedir? Ya... kendi kaderlerini tayin hakkını inkâr etmektedirler, ya da o hakkı açıkça iki yüzlü bir biçimde, yani kendi milletleri tarafından ya da onun askeri müttefikleri tarafından baskı altında tutulan milletlere uygulamaksızın tanımaktadırlar» (8).

«Alman şövenlerinin bu sahtekârlığının kökü, savaşta düşmanları olan İngiltere'nin ezdiği halkların bağımsızlığına duydukları yakın ilgiyi bağıra çağıra dile getirdikleri halde, kendi milletlerinin ezdiği halkların bağımsızlığı konusunda alabildiğince kızarıp bozarak sessiz kalmalarındadır» (9).

ULUSLARIN KENDİ KADERİNİ TAYİN HAKKI UĞRUNDA MÜCADELE «SOSYALİST DEVRİM» SONRASINA BIRAKILMAZ

Milli mesele konusunda sosyalistler arasında rastlanan ve ulusların kaderlerini tayin hakkı uğrunda mücadeleyi pratikte reddeden bir başka yanlış görüş daha var. Birçok kişi, milli baskı ve sömürüye karşı

---

(8) Lenin, *Doğu'da Ulusal Kurtuluş Hareketleri*, s. 155.

(9) Lenin, *Doğu'da Ulusal Kurtuluş Hareketleri*, s. 166.

olduğunu söylemekle birlikte, milli meselenin çözümünün kapitalist bir toplumda mümkün olmadığını gerekçe göstererek milli meselenin çözümünü uğrunda çabaların devrim sonuna ertelenmesini, bu yöndeki tartışmaların devrim öncesinde yarar getirmeyeceğini, aksine, işçi sınıfını ve onun birkısım müttefiklerini ür-küteceğini vs. ileri sürmektedirler.

Meselenin bu şekilde konulması birçok bakımdan sakattır. Bir kere işçi sınıfı ve diğer emekçi, aydın kitleler arasındaki şartlanmalarla mücadeleyi göze almakta, onları en doğru şekilde proleter görüşüyle eğitmeyi ertelemektedir. Oysa açıktır ki işçi sınıfı ve diğer emekçi kitleler, devrimci bir dünya görüşüyle donatılmadıkça, burjuva şartlanmalardan kurtarılmadıkça proletaryanın mücadelesi doğrultusunda yürüyemezler. Burjuvazi her an onları dilediği yönde sürükleyebilir; kendi karşı-devrimci, şövenist amaçları için kullanılabilir. Milli mesele konusundaki bilinç, proletaryanın sınıf bilincinin, enternasyonal görev bilincinin ayrılmaz, temel bir parçasıdır.

«Ezen ülkelerde işçilerin enternasyonalist eğitiminin ağırlık merkezini, zorunlu olarak, ezilen ülkelerin ayrılma ve bağımsız devlet olarak mevcut olma hürriyetinin propagandası ve savunması teşkil etmelidir. Bu propagandayı yapmayan, ezen ulusun sosyal-demokratını (o dönemde «sosyal-demokrat» terimi işçi sınıfı sosyalistleri için kullanılmakta idi, C.A.) emperyalist ve şarlatan diye nitelendirmek hakkımız, ödevimizdir. Bu istek mutlak bir istektir, hatta sosyalizm kurulmadan önce böyle bir istegın gerçekleşmesi ihtimali binde bir bile olsa» (1°).

Bu konuda Stalin de şunları söylemektedir :

---

(10) Lenin, Stalin'in Marksizm ve Milli Mesele adlı eserinden naklen, Sol Yayınları, s. 139.

«Böyle bir mücadele olmadan hakim ulusların işçi sınıfının, tabii ülkelerin ve sömürgelerin emekçi kitleleriyle yakınlaşma ruhunda, proletarya devrimine gerçekten hazırlanma ruhunda terbiyesini tasavvur etmek imkânsızdır. Eğer Rus proletaryası, eski Rus imparatorluğunun ezilen halklarının sevgi ve desteğine mazhar olmasaydı, Rusya'da devrim başarı kazanamazdı ve Kolçak'la Denkin mağlup edilemezdi. Fakat bu halkların sevgi ve desteğini kazanmak için Rus proletaryasının, Rus emperyalizminin zincirlerini kırması ve bu halkları millî baskıdan kurtarması lazım geldi. Bu yapılmıyordu. Sovyet iktidarını kuvvetlendirmek ve halkların gelecekteki birliğinin canlı bir örneği olan işbirliği örgütünü kurmak mümkün olamazdı» (11).

Yine meselenin bu şekilde konulması, aslında, burjuva dünya görüşünden, onun millet anlayışından sıyrılamamış kişilerin kendilerini gizlemelerine yaramaktadır. Böylece onlar millî meseleyi başlarından savmaktadırlar. Ayrıca bu, burjuvazinin yıldırımlarını çekmemek için de yapılmaktadır. Oysa açıktır ki burjuvazinin hışmı sosyalistler üzerinde her an, başka bahanelerle de kendini gösterebilir ve ondan tamamen kurtulmanın tekyolu, ya burjuvaziye yenilgiye uğratılmaktan, ya da devrimci mücadeleyi bırakıp burjuvazinin safına geçmekten ibarettir!

Millî mesele, demokratik programın bir parçasıdır ve bizzat sosyalist devriminin başarısı için işçi sınıfının programına alınmasında, uğrunda mücadele edilmesinde hayati önem vardır. İşçi sınıfı yalnız millî mesele için değil, kitlelerin diğer tüm demokratik sorunları uğrunda da savaşırken sosyalist devrime doğru güçlerini yoğunlaştırır, toparlar ve mesafe alır. Lenin bu konuda şunları söylüyor :

---

(11) Stalin, Marksizm ve Millî Mesele, Sol Yayınları, s. 137.

«...Kendisi sosyalist devrim adına, demokrasi alanında tutarlı bir devrimci programı küçümseyerek reddetmektedir. Ama böyle yapmakla yanlış hareket ediyor. Proletarya ancak demokrasi sayesinde, yani demokrasiyi tas-tamam uygulayarak ve mücadelesinin her adımını en kararlı bir biçimde dile getirilen demokratik isteklere uydu-rarak zafere ulaşabilir. Sosyalist devrimi ve kapitalizme karşı devrimci mücadeleyi bir tek demokratik soruna, me-sela şu anda milli meseleye karşı koymak saçmalaktır. Kapitalizme karşı devrimci mücadeleyi bütün demokra-tik istekleri —cumhuriyet, milis, memurların halk tara-fından seçilmesi, kadınlara eşit haklar, milletlerin kendi kaderlerini tayin hakkı, vs.— içeren devrimci bir program ve taktiklerle birleştirmeliyiz. Kapitalizm var oldukça bu istekler —hepsi— sadece bir istisna olarak, o da eksik ve çarpık bir biçimde gerçekleşebilir» (12).

Lenin'in sosyal şövenizmle, hatta sosyal emperyalizmle suçladığı partilerin birçoğu, gerçekten, bu yol-da öylesine hızlı adımlarla yürüdüler ki sonunda, işçi sınıfı adına takındıkları maskeleri çıkartıp açıkça burjuvazinin, hatta tekelci burjuvazinin açık partileri ha-line dönüştüler. onların birçoğu şimdi Batı Avrupa ül-kelerinde iktidardırlar. Ama dünyanın şurasında bu-rasında, sosyalizm adına yola çıkıp onların rolünü oy-namaya kalkışan veya kalkışacak partilere de her za-man rastlanabilir. Lenin, sosyal şövenizmin işçi hare-ketindeki etkinliğinin «geçici bir olgu» olduğunu; çün-kü «imtiyazlı milletlerin» kapitalist milletlerin gitgide azalan bir kliği olduğunu belirtiyordu. Gerçekten bu partilerin maskesi bizzat hayatın kendisi tarafından, devrimci pratik içinde düşürüldü. 1. ve 2. emperyalist savaşlarda dostun ve düşmanın yeri açıkça belli oldu. Bunun yanı sıra, sosyal şövenizmi yaratan maddi tem-el de, sosyalist dünya sisteminin doğuşu ve peşpeşe

---

(12) Lenin, Doğu'da Ulusal Kurtuluş Hareketleri, s. 151.

başarıya ulaşan ulusal kurtuluş savaşlarıyla giderek daraldı. Batı Avrupa'da işçi sınıfının gerçekten devrimci partileri oluştu ve onlar şimdi kapitalizme karşı sınıf savaşını doğru bir çizgide sürdürüyorlar.

Ancak sosyal şövenizm, çağımızda tümüyle yenilgiye uğratılmış değil. Emperyalizm, sömürgecilik ve milli baskı var oldukça sosyal şövenizm de var olacaktır. Ve dün olduğu gibi bugün de, ona karşı ciddi bir mücadele verilmesi gerekmektedir.

EZİLEN ULUSUN İŞÇİ HAREKETLERİNDE MİLLÎ DARGÖRÜŞLÜK

Sosyal şövenizm genellikle hakim ulusların işçi hareketinde ortaya çıkabilen bir hastalık olmakla birlikte, bir yandan bunun, bir yandan da yüzyıllar süren baskı ve zulmün yarattığı tepkiyle, ezilen ulusun işçi hareketinde de, işçi hareketinin birliğine zarar veren, sekte eğilimler ortaya çıkabilir. Bu eğilimler, genellikle dar görüşlü bir milliyetçilikten kaynaklanır.

Yüzyılların yarattığı eziklik, yapılan baskı ve zulüm, hakim ulusa karşı öfke, nefret ve kin yaratır. Ezilen ulusun emekçilerinin bu duygulardan sıyrılmaları, ezen ulusun emekçileriyle kardeşçe dayanışma içine girmeleri elbette kolay değildir. Ama bu başarılması gereken bir görevdir. Açıktır ki milli baskıyı, sömürüyü yaratanlar ve sürdürenler hakim ulusun egemen sınıfları; burjuvaları ve büyük toprak sahipleridir. Ve bunlar, baskı ve sömürüyü, çoğu kez ezilen ulusun en gerici unsurlarıyla (feodallerle, geleneksel şeflerle) elele vererek yürütürler. Bu nedenle millî baskının son bulması da, sosyalist bir topluma ulaşılması da bu egemen sınıfların yenilgisine bağlıdır. Ezen ve ezilen ulu-

sun işçileri, tüm emekçileri bunun için elele vermek zorundadırlar.

Bu amaçla, ezilen ulusun emekçi kitlelerinde, hakim ulus emekçilerine karşı varolan kırgınlıkların, kinlerin, kısacası olumsuz şartlanmaların giderilmesi için ciddi çaba gösterilmelidir. Lenin, ezilen ve ezen ulusların sosyalistleri için bu karşılıklı görevi şöyle belirliyor:

«Hakim milletlerin sosyal-demokratları o hak uğrun-da, onun içtenlikle tanınmasını sağlama yolunda mücadele vererek, ezilen milletlerin ayrılma hakkına sahip olmalarını istemelidirler; çünkü aksi takdirde, milletlerin eşit haklarının ve milletlerarası işçi sınıfı dayanışmasının tanınması boşuna lafazanlıktan başka bir şey olmaz, ve ikiyüzlülüğün daniskasıdır. Öbür yandan, ezilen milletlerin sosyal-demokratları da bütün ezilen milletlerin işçilerinin hakim milletler işçileriyle birleşip kaynaşmasına en büyük önemi vermelidirler; yoksa bu sosyal-demokratlar ister istemez, her zaman halkın ve demokrasinin çıkarlarına ihanet eden, ve her zaman toprak ilhak edip başka milletleri ezmeye hazır olan kendi milli burjuvazilerinin müttefikleri olacaklardır» (13).

Ezen ulusun işçi sınıfının, proletaryaya yakışır devrimci bir mücadele yürütebilmesi, nasıl onun sosyal şövenizmden kurtulmasını gerekli kılıyorsa, ezilen ulusun işçilerinin de devrimci bir doğrultuda yürüyebilmeleri, onların milli dargörüştülükten kurtulmalarını, işçi sınıfının enternasyonalci dünya görüşüne sınıksız sahip çıkmalarını gerektiriyor. Elbette bu, onların milli kurtuluş görevlerini yapmalarına bir engel değildir. Aksine ancak böylesine devrimci bir tutum, milli kurtuluş görevlerinin de en emin ve doğru bir yolda başarılmasını sağlar. Stalin, ezilen ülkelerin kurtuluş hareketini, «hakim ülkelerin» proletarya hareketine bağlayan bağı şöyle dile getiriyor:

(13) Lenin. Doğu'da Ulusal Kurtuluş Hareketleri s. 153.

«Kendi milli çan kulelerinden daha uzağını görmek istemeyen ve kendi ülkelerinin kurtuluş hareketini, hakim ülkelerin proletarya hareketine bağlayan bağı anlamayan ezilen ülkelerin sosyalistlerinin milli çerçeve içine kapanma, dar görüşlülük, partikülarizm temayülü ile mücadele zorunluluğu bundan ötürüdür.

«Böyle bir mücadele olmadan, ne ezilen ulusların proletaryasının takip edeceği bağımsız politikayı savunmak, ne de emperyalizmin devrilmesi için mücadelede, hakim ülkelerin proletaryası ile sınıf dayanışmasını savunmak mümkün olmazdı» (14).

Sosyal şöenlerden söz ederken zorunlu olarak madalyonun bu yönü üzerinde durduk; bu da asla, Avrupa'da işçi sınıfı hareketinin devrimci yönünü küçümsediğimiz gibi yanlış bir yoruma yer vermeme lidir. Elbette böyle bir şey söz konusu değil. İşçi hareketini burjuvazinin kuyruğuna takmak isteyen oportünist bir kesimin yanısıra, Batı Avrupa işçi sınıfının güçlü devrimci bir geleneği vardır. 1848 işçi devrimlerinde, Paris Komünü döneminde ve faşizme karşı Avrupa işçi sınıfı pekçok evladını kurban verdi. İşçi sınıfının dünya ölçüsünde kazandığı pek çok ekonomik, demokratik, politik mevzide, işçi sınıfı biliminin doğup gelişmesinde Batı Avrupa işçi sınıfının verdiği yürekli, bilinçli mücadelenin payı büyüktür.

Sosyal şöenizmin maddi temelini dünya ölçüsünde emperyalizmin oluşturmalarına rağmen, açıktır ki o, emperyalist olmayan herhangi nisbeten geri kalmış bir kapitalist ülkenin işçi hareketinde de görülebilir ve görülmektedir. Onu yaratan temel, özünde, sömürünün ve millî baskının varlığıdır. Çağımızda, her ulu-

---

(14) Stalin, Marksizm ve Millî Mesele, s. 138.

sun burjuvazisinin, kendi çıkarı için ulusal bencilliği kışkırtması, işçi sınıfı hareketini bozmaya çalışması doğaldır. Emperyalist dönem, 'burjuvazinin bu çabalarına daha elverişli maddi olanaklar sağlamıştır. İşçi sınıfının devrimci geleneğinin, bilinç ve örgütlenme düzeyinin zayıf olduğu birçok nisbeten geri kalmış kapitalist ülkede de burjuvazi, işçileri ve diğer emekçi kitleleri kendi şöven bayrağı altına toplayabilmekte ve komşu uluslara, ulusal azınlıklara karşı gerici nitelikte savaşlar yürütebilmektedir. Bu nedenle sosyal şövenizme karşı mücadele, onun işçi hareketinde etkisiz kılınması için ciddi çabalar, hemen tüm ülkelerde sosyalistlerin karşısına çıkan bir görevdir.

Örneğin Türkiye işçi sınıfı için de, şövenizmin yıkıcı, işçi hareketini yozlaştırıcı etkilerinin ciddi olarak gözden uzak tutulmaması gerekir. Türkiye'de, yarım yüzyıl süreyle, işçi sınıfı son derece ağır baskılar altında tutuldu. Onun bilinç ve örgütlenme düzeyinin gelişmemesi; işçi sınıfının dünya görüşünün işçiler ve tüm emekçiler, aydınlar arasında yayılmaması için elden gelen yapıldı. Bu nedenle de sosyalist hareketin Türkiye'de emekçi kitleler arasında sağlam, köklü bir geleneği yoktur. Buna karşılık bu elli yıl boyunca burjuva dünya görüşü, çok sistemli ve yoğun bir şekilde kitlelere sırına edildi. Bir yandan burjuvazinin ırkçı-şöven, bireyci dünya görüşü; diğer yandan feodal dönemden miras kalan ve geri bir kapitalizmde canlılığını sürdüren, burjuvazinin de işine geldikçe tahrik ettiği ve sömürdüğü mistik dünya görüşü kitleler üzerinde oldukça etkindir. Bu durumda geniş emekçi kitlelerinin, karmaşık toplum olayları karşısında kendi çıkarlarına uygun, doğru tavır takınmaları, işçi sınıfının bağımsız politikası yönünde yürümelere kolay olmuyor.

Burjuvazi, ipliği pazara çıkmış birkısım hurda sloganları, ısıtıp ısıtıp yeniden pazara sürebiliyor; kitlelerdeki şöven şartlanmaları, mistisizmi sömürüyor; kitleleri yalanlarla aldatıyor, şaşırtıyor, peşinden sürüklüyor. Burjuvazi, kitlelerin bilinç düzeyinin düşüklüğünden yararlanarak en çirkef yöntemlere, kaba demagojiye başvurmakta sakınca görmüyor. Kitlelerin giderek gelişen bilinç düzeyi, elbette, ikiyüzlü burjuva politikacılarının maskelerini düşürecektir.

Son dönemlerde, işçi sınıfının ekonomik ve politik mücadelesinin oldukça canlandığı, geliştiği bir zamanda, onu burjuva-reformcu, pasifist bir sosyal demokrat çizgiye kanalize etmek için yoğun çabalar harcanmakta. İşçi hareketini CHP çizgisinde tutma çabasıdır bu. TÜRK-İŞ, yıllar yılı, Amerikan tipi sendikacılığın tipik örneğini verdi ve işçi sınıfını politikanın dışında tutmaya çalıştı. Aslında bu, işçi sınıfını, bilinçsiz bir kitle olarak burjuvazinin sömürü ve baskısına terketmekten başka bir şey değildi. Buna karşı bir tepki olarak doğan ve işçi sınıfının politik hedeflerine paralel bir sendikacılık anlayışını oldukça iyi biçimde belirleyen Devrimci İşçi Sendikaları (DİSK) içinde ise, son dönemlerde ekonomizme ve sosyal demokrasiye yatkın eğilimler görülmektedir. İşçi sınıfı hareketine bu dönemde kazandırılacak yön, kuşkusuz çok önemlidir. Yanlış eğilimlerle ciddi şekilde mücadele edilmelidir.

İşçi sınıfının faşizme karşı, demokrasi ve sosyalizm için vereceği mücadelenin başarısı, ona sağlam ideolojik öncülük sağlamaya bağlıdır. Ve hiç kuşkusuz sosyal şövenizmin, bu bir burjuva çürümüşlüğü, bencilliği olan hastalığın işçi sınıfı içindeki kötülüklerini önlemek, kitleleri işçi sınıfının devrimci dünya görüşüyle donatmak, sosyalist mücadelenin temel hedeflerinden biri olmalıdır.

İşçi sınıfı tüm ezilenlerin, baskı görenlerin yanında olmalı; yalnız kendisi için değil, tüm ezilen sınıf ve tabakalar, kitleler, halklar için demokrasi istemelidir ki tüm ezilenler de ona dostluk ellerini uzatsınlar; faşizme ve sömürüye karşı onunla kenetlensinler.

MİLLİYETÇİLİK VE TARİHİ KONUMU

Her toplumsal düzen kendi ideolojisini, diğer bir deyişle, kendi görüşler sistemini yaratır. Sınıflı bir toplumda ideoloji de sınıfsal bir öze sahiptir. Ezen ve ezilen sınıfların ideolojileri birbirinden farklıdır.

Kapitalist bir toplumda temel sınıflardan biri üretim araçlarını elinde tutan sınıf, yani burjuvazi ise, diğer temel sınıf ta üretim araçlarından yoksun ve işgücünü satarak yaşayan işçi sınıfıdır. Sınıfları belirleyen şey ise temelde üretim ilişkileridir. Üretim araçlarının mülkiyetini elinde tutan burjuvazi, bu yoldan işçi sınıfını, diğer emekçi yığınları ve birçok halde başka halkları sömüren bir sınıftır. Onun varlığı bu sömürü düzeninin varlığına bağlıdır ve bu, nedenle de burjuva ideolojisi, mevcut toplum düzeninin pekiştirilmesine ve sürdürülmesine uygun bir değerler sistemi (felsefe, hukuk, din, politika, tarih, sanat vb.) ile kendini savunur, öteki temel sınıf —işçi sınıfı— ile mücadele eder.

İşçi sınıfının çıkarı ise, elbette, mevcut üretim ilişkilerini değiştirmek ve sosyalist bir toplum kurmaktır. İşçi sınıfının bilimi sanatı, tüm değerler sistemi, yani ideolojisi bu doğrultuda oluşmuştur.

Kapitalizm, ekonomik alanda özel girişimi savundu ve insanın insanla ilişkilerinde bireyci dünya görüşünü geliştirdi. Özel mülkiyetin dokunulmazlığını sa-

vundu ve bu anlamda kişiye kayıtlar koyan, sermaye birikimini ağırlaştırıan feodal hukuka karşı çıktı. Onun «özgürlük, eşitlik, adalet» sloganları kişinin, yani bir bakıma «burjuva»nın önündeki engellerin temizlenmesi anlamına geliyordu. O, dini de bu yönüyle eleştirdi.

Burjuvazi, ulusal pazarı oluşturmak için feodal bölünmüşlüğe son vermek, bazı hallerde de, ülkeye egemen olan «yabancı» kralları kovmak zorundaydı. Bu nedenle millet (ulus) kavramı önem kazandı. Ulusal kültür, daha kapitalizmin gelişiminden ve zaferinden önce belli bir varlığa sahiptir. Elbette uzun süre aynı topraklar üzerinde yaşıyan, aynı dili konuşan kişiler arasında ortak kültürel bağlar, töreler, davranış benzerlikleri; ulusal onur duygusunun kaynağını oluşturan, toplumun şan ve şerefiyle ilgili değerler oluşur. İşte, o zamana kadar zaten bir ölçüde var olan ulusal unsurları, değerleri, burjuvazi daha da vurguladı, geliştirdi ve milliyetçi akımlar doğarak etkinlik kazandılar. Ulusal zaferlerin yarattığı şan ve şeref duyguları toplumun tüm bireylerini okşuyor; yenilgiler, «kara günler» ise tümüne yas veriyordu.

Böylece «Milliyetçilik» tarihin belli bir döneminde, burjuva ulusların ortaya çıkış çağında boy göstermektedir.

Milliyetçilik akımı ve onunla birlikte ulusal mesele, başlangıcından günümüze dek, bir dizi değişik dönemlerden geçti ve her dönemde de, değişen şartlara göre farklı nitelikler gösterdi. Bu nedenle onu değerlendirirken tarihin değişik dönemlerini, toplumun farklı aşamalarını göz önünde tutmalıyız.

Batı Avrupa toplumlarında kapitalistleşmeyle bir-

likte ortaya çıkan milliyetçilik akımları uluslaşma sürecine olumlu katkıda bulundular. Milliyetçilik bu dönemde, ulusal birliğin oluşturulması, ulusal onurun yüceltilmesi, ulusal dil, kültür ve sanatın geliştirilmesi yönünde olumlu ideolojik bir araçtı; kısacası o, burjuva devrimleri döneminde ilerici bir rol oynadı.

Avrupa'da «aydınlanma» dönemi kapitalist üretim ilişkilerinin doğup geliştikleri bir dönemdir. Tüm düşün ve sanat hayatında eski feodal dünya görüşüne, kiliseye karşı yoğun, sert, yürekli bir mücadele verildi. Sanat ve düşün adamlarının verdikleri bu ilerici kavga, elbette, o dönemin yeni devrimci sınıfı burjuvazinin dünya görüşünü dile getirmektedir. Aynı dönem Jan Dark, Garibaldi gibi ulusal kahramanları da yetiştirdi.

Açıktır ki burjuva devrimleri döneminde «milliyetçilik»e damgasını vuran burjuvazi idi. O, milli değerleri, milli sloganları kendi ideolojisinin bir parçası haline dönüştürmüştü. Diğer bir deyişle milliyetçilik burjuva bir öz taşıyordu.

Ama Batı Avrupa'da burjuvazinin devrimciliği belli bir dönem boyunca sürdü ve sona erdi. Burjuvazi iktidara geldikten, toplum düzenini kurduktan sonra şartlar değişti. Devletin sahibi burjuvalar bir yandan içerde işçi sınıfını ve diğer emekçi yığınları sömürüp boyunduruk altında tutmağa çalışırken, diğer yandan dünyayı sömürgeleştirmeye giriştiler. Yeni toplumun devrimci sınıfı artık burjuvazi değil, işçi sınıfıydı. Burjuvazi ise işçi sınıfı devrimlerini 1848'lerde, 1870'lerde kanla boğan bir karşı devrimci sınıf olmuştu artık. O, milliyetçiliği de yeni şartlara, kendi karşı devrimci amaçlarına uydurdu. Artık milliyetçilik bur-

juvazinin elinde, içerde iŒi sınıfının ve diğer emekçi kitlelerin mücadelesini engellemek, dıŒarda, diğer devletlere karŒı yağma ve talan savaŒları için bir araç niteliğine dnŒt.

Buna karŒılık, henüz brjuva devrimini baŒaramamıŒ, ulusal bağımsızlığa kavuŒmamıŒ uluslar için milliyetçilik ilerici, devrimci bir öz taŒımakta devam etti. Sömürge ve bağımlı halkların emperyalizme, sömürgecilige ve ulusal boyunduruğa karŒı yürüttükleri ulusal kurtuluŒ savaŒlarında milli ideoloji etkin bir rol oynadı ve oynamakta devam ediyor. Bu nedenle milliyetçiliği zaman ve mekan Œartlarını hesaba katmadan bir tek kalıba indirgemek, onun için iyi ya da kötü diye tek yönlü bir genelleme yapmak yanlıŒtır.

Dayandığı maddi temel nedeniyle burjuva ideolojisinin baŒlıca özelliklerinden biri içerde bireycilik ve uluslararası düzeyde de ulusal bencillik ise, iŒi sınıfının ideolojisi de içerde toplumcu ya da kollektivist, uluslararası düzeyde de enternasyonalisttir. Yani iŒi sınıfı kiŒisel bencilliği ve ulusal bencilliği reddeder. O insanlar ve halklar arasında gerçek bir eŒitlik kurulmasından yanadır.

Œu varki, bir toplumun belli tarihi dönemlerinde birden fazla sınıf ve tabakanın istekleri, belli ölülerde de olsa, akıŒabilir. Örneğin burjuva devrimleri döneminde burjuvazinin, iŒi sınıfının ve köylülüğün, feodaliteye karŒı birlikte yürümeleri, onların isteklerinin bu doğrultuda akıŒtıęını gösterir. Toplumun demokratikleŒmesi (toprakların feodallerden ve kiliseden köylülere geçmesi, genel oy hakkı; basın, dŒnce, toplanma özgürlükleri vb.) burjuvazinin yararına olduğu kadar, iŒi sınıfının ve diğer emekçi kitlelerin

de yararınadır. Ama bu durum, işçi sınıfının «burjuva demokrat»lığı benimsediği ve sosyalizmden vazgeçtiği anlamına gelmez. İşçi sınıfı bu tavrıyla ulusal birliğin sağlanmasına da yardımcı olur; ama bununla enternasyonalizmi terkedip burjuva milliyetçisi olmaz. Bunun gibi çağımız milli kurtuluş savaşlarında da işçi sınıfı, feodalitenin tasfiyesi, yabancı boyunduruğa son verilmesi için mücadele ederken, çoğu zaman milli burjuvaziyle, küçük burjuvaziyle birlikte hareket eder. Birçok halde işçi sınıfı, eğer şartlar varsa bizzat devrimin başına da geçer ve geçmelidir. Ama o, özünde bir burjuva devrimi olan milli kurtuluş devriminin başına geçerken elbette kendi ideolojisini değiştirmez. İşçi sınıfının yaptığı ulusal kurtuluş görevi onun isteklerine uygundur; dünya ölçüsünde emperyalizmi yani kapitalizmi geriletir ve aynı zamanda sosyalizme giden yolda işçi sınıfının mesafe almasını sağlar. Nitekim işçi sınıfının başını çektiği Vietnam, Kamboçya gibi halkların milli kurtuluş devrimleri sosyalist devrimle tamamlanmıştır.

İşçi sınıfı nasıl politikada, sanatta, felsefede ve toplum hayatının her alanında kendi değerler sistemini koyuyorsa, milli mesele konusunda da kendi tavrını, dünya görüşünü burjuvaziden farklı olarak belirler. O da milli meseleyi kendi ideolojisinin bir parçası haline getirir, onun proleter yorumunu yapar, ona proleter bir öz kazandırır.

İşçi sınıfının milli hareketlere karşı tavrını böylece somut tarihi şartlar belirler. İşçiler dünyanın her yerinde, nihayi amaç olarak sosyalist bir toplum kurmayı düşünürler. Ama sömürge ve bağımlı bir ulusun işçileri, sömürge boyunduruğunu kırmak ve ulusal bağımsızlık için toplumdaki öteki demokratik-yurtse-

ver güçlerle dayanışma içinde olmayı, şartlar gerekli kıldığında bir «ulusal kurtuluş cephesi» oluşturmayı da ihmal edemezler. Açıktır ki sömürge bir toplumda milliyetçilik akımının emperyalist veya sömürgeci boyunduruğuna karşı oynadığı rol devrimci bir roldür ve bunu sömürgecilerin milliyetçilik anlayışından kesin-kes ayırmak gerekir.

Stalin, milli meselenin tarih boyunca değişen bu «yönelimi ve karakterini» açık-seçik şekilde belirtiyor:

«Yanılgılarınızdan biri, milli meseleyi, toplumun toplumsal-siyasi evriminin genel meselesinin bir parçası olarak ve bu genel meseleye bağımlı olarak ele almamanız, bunu kendi kendine yeten, yönelimi ve karakteri bir bütün olarak tarih boyunca değişmeyen bir şey gibi düşünmenizdir. Onun için siz, her marksistin gördüğü şeyi, milli meselenin her zaman aynı karakteri taşımadığını ve ulusal hareketin karakter ve görevlerinin devrimin değişik gelişme dönemlerine göre değiştiğini göremiyorsunuz» (15).

Demek ki ideolojinin hangi çıkarları savunduğu, hangi amaçları gerçekleştirmeye yönelik olduğu son derece önemlidir. Savaş ve barış konusunda olduğu gibi, milli hareketlerde de, sonuçta amaçlanan şeye bakmalıyız: hareket, baskı ve sömürüye mi karşıdır, yoksa baskı ve sömürüyü sürdürmeye mi yaramaktadır?

EZEN VE EZİLEN ULUS MİLLİYETÇİLİĞİ :

Çağımızda iki tür milliyetçilik akımına tanık oluyoruz: Bunlardan biri daha önce de belirttiğimiz gibi, emperyalist, sömürgeci ülkenin burjuvazisinin elinde gerici (ırkçı, baskıcı, sömürü aracı) bir silâh haline gelen milliyetçilik akımıdır. Örneğin Alman ve İtalyan

---

(15) Stalin. Marksizm ve Milli Mesele, s. 155.

faşistleri bu tür milliyetçiliği kendi saldırı ve zorbalık planları için en yoğun şekilde kullandılar. Diğer emperyalist ve sömürgeci ülkeler de onu yeterince kullandılar ve hâlâ da kullanıyorlar. Diğeri ise ezilen sömürge ve bağımlı uluslarda, ulusal baskıya ve sömürgecilğe karşı oluşan milliyetçilik hareketidir. Kuşkusuz bu ikisi birbirinden son derece farklı amaçlara yönelmiştir. Tarihi bakımdan birincisi ne kadar haksızsa, ikincisi de o kadar haklıdır.

«Birçok Asya ve Afrika ülkesinde kurtuluş için savaş, milliyetçilik bayrağı altında sürdürülmektedir. Sömürge boyunduruğunun acısını çekmiş ülkelerde milliyetçiliğin gelişmesi, doğal bir tarihi olgudur. Anti-emperyalist ve karşı-sömürgeci eğilimlerden kaynaklanan ve ezilen ulusun duygularını okşayan milliyetçilik, yabancı egemenliğine karşı çıkmakta, bağımsızlık özlemini dile getirmekte ve ulusal onurun geri gelmesini istemektedir. Bu nedenle, Üçüncü Dünya içinde, özellikle ulusal bağımsızlık savaşları aşamasında, milliyetçilik, toplumun farklı tabakalarını, bağlı buldukları siyasal ve sınıfsal temelden uzaklaştırarak emperyalizme karşı savaşta biraraya getiren ilerici bir ideolojinin boyutlarını taşır» (16).

«Çağımızda Ulusal Kurtuluş Savaşları ve Üçüncü Dünya» adlı eserde E. Jukov ve A. İskenderov böyle diyorlar. Gerçi milliyetçilik ideolojisinin «toplumun farklı tabakalarını, bağlı buldukları siyasal ve sınıfsal temelden uzaklaştırarak» emperyalizme karşı bir araya getirdiği tarzındaki değerlendirme tartışılabilir. Kanımızca sözkonusu olan, çeşitli sınıf ve tabakaların ulusal kurtuluş savaşında biraraya gelmeleridir; bu da, ulusal kurtuluş, bu sınıf ve tabakaların tümünün çıkarına uygun düştüğü içindir. Yoksa o sınıf ve tabakaların «siyasal ve sınıfsal temelden» uzaklaşmaları

---

(16) E. Jukov, A. İskenderov. Çağımızda Ulusal Kurtuluş Savaşları ve Üçüncü Dünya Konuk yayınları, s. 273. -

için ne gibi bir sebep var? Diyelim ki, bir sömürge toplumda işçi sınıfı ulusal kurtuluş savaşına katılırken ideoloji olarak «milliyetçiliği» mi benimser? Açıktır ki, bilinçli işçiler ve onların devrimci örgütlerinin ideolojisi sosyalizmdir ve milli mesele de, işçi sınıfı açısından sosyalist dünya görüşünün tamamlayıcı bir parçasıdır. Bu nedenle işçilerin ulusal kurtuluş görevlerini yerine getirirken sınıfsal temelden kopmaları veya sosyalist dünya görüşü yerine milliyetçiliği koymaları söz konusu değildir.

Elbette işçiler, en azından bunların bir kesimi, eğer işçi sınıfının dünya görüşünü henüz benimsememişlerse, yani politik bilinçce varmamışlarsa, devrimin daha ileri amaçlarını hesaplamaksızın, salt ulusal bir heyecanla, yani salt «milliyetçi» olarak, kurtuluş savaşına katılabilirler; çoğu ülkelerde de böyle olmuştur. Ancak işçi sınıfının kendi örgütünü oluşturabildiği, kendi bağımsız politikasını koyabildiği yerlerde, kuşku yok ki o. sınıfsal temelinden hiç de kopmaksızın kurtuluş hareketine katılır. Kurtuluş savaşına katılan öteki sınıf ve tabakaların da tavırlarında sınıfsal konumlarının payı büyüktür.

Sayın Jukov'la İskenderov şöyle diyorlar:

«Ezilmiş halkların milliyetçiliği bambaşka bir şeydir. Ulusçuluk hareketinin ilerlemesinin ve genç ulusal devletlerin kurulmasının, burjuvazinin muazzam büyümesine paralel olarak ortaya çıktığı Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'dan farklı olarak, eski sömürge ve yarı-sömürgelerin birçoğunda, bu süreç, kapitalizmin görece güçsüz gelişme koşulları içinde gerçekleşti. Bu ülkelerde, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da görüldüğü gibi, milliyetçiliğin her zaman açıkça burjuva bir özü yoktur» (17).

---

(17) Jukov, İskenderov, Aynı Eser, s. 275.

«Ne var ki bu arada, ulusal kurtuluş devrimlerinin sosyal ve sınıfsal görevleri, çoğu zaman ulusal istemlerin içinde kaybolup gider ve izlenecek kalkınma yolunun seçimi, birçok mücadele ve çeşitli ulusal «sosyalizm» örneği ortaya çıkarır. Ne var ki bütün bunlar, yani ezilen ulusların milliyetçilik anlayışının içerdiği genel demokratik eğilimler, ulusal demokratik güçlerin bilimsel sosyalizmi benimsemelerine engel teşkil etmez ve hattâ belli bazı ortamlarda, bilimsel sosyalizme geçişin zorunlu koşulları haline gelir» (18).

Milli burjuvazinin durumunun ve politik hayat üstündeki etkisinin güçsüz olduğu geri kalmış ülkelerde, örneğin tropikal Afrika'nın birçok ülkesinde, milliyetçilik, özünde burjuva bir nitelik değil, demokratik devrimci bir nitelik taşır. Kurtuluşun sadece ulusal hedeflerini değil, fakat aynı zamanda emekçi kitlelerin sosyal hedeflerini de gözetir» (19).

Sayın Jukov'la İskenderov, ezilen ulus milliyetçiliğinin farklı niteliğini belirtmekle kuşkusuz, doğru ve olumlu bir değerlendirme yapıyorlar. Milli mesele konusundaki sekte görüşlerden biri, yer ve zaman şartlarını gözönüne almadan tüm milliyetçilik hareketlerini reddeden, küçümseyen, gericilikle suçlayan görüştür. Besbelli ki ezen ulusun milliyetçiliği ile ezilen ulusun milliyetçiliği aynı torbaya konamaz. Ezilen ulus içinde ortaya çıkan milliyetçi ideoloji, ulusal baskıya, sömürgeciliğe, feodal bölünmüşlüğe karşı geniş kitleleri etkiler, onları mücadeleye sokar; ulusal bağımsızlığın kazanılmasını, ulusal birliği sağlar, dil ve kültürü geliştirir; böylece o toplum hayaunda devrimci bir rol oynar.

Ezilen ulusların kurtuluş mücadelesi, çağımızda

---

(18) Jukov, İskenderov, Aynı Eser. s. 278.

(19) Jukov, İskenderov. Aynı Eser. s. 279.

dünya devrimci sürecinin (kapitalizmden sosyalizme geçiş sürecinin) bir parçasıdır ve uluslararası işçi hareketinin en büyük yandaşıdır. Bu nedenle de sosyalistler, ezilen ulusların yalnız işçileriyle, sosyalistleriyle değil, aynı zamanda diğer tüm yurtsever güçleriyle de sıkı dayanışma kurmalıdırlar.

Ancak, sayın Jukov'la İskenderov'un tahlillerinde gözümüze çarpan, onların, ulusal kurtuluş hareketlerinde milliyetçiliği, hemen hemen tek ideoloji olarak göstermeleridir. Nitekim, «ideolojik ifadesi milliyetçilik olan devrimci kurtuluş hareketlerinin...» diyerek bunu açıkça belirtiyorlar.

Milliyetçilik, ulusal kurtuluş hareketlerinde ağır basan ideoloji olabilir; ama bu, onun, tüm sınıf ve tabakalarca benimsenmiş tek ideoloji olduğunu mu gösterir; ya da ulusal kurtuluş hareketlerinin «ideolojik ifadesi» milliyetçilikten mi ibaret olur? Örneğin 1789 Fransız burjuva devriminde de işçiler burjuvaziyi desteklediler ve aristokrasiye hücum ettiler; ama her iki sınıf için de ideoloji aynı şey miydi? Eğer işçi kitleleri politik bilince varmamışlarsa, burjuvazinin, küçük burjuvazinin arkasından giderken onların ideolojisini de benimseyebilirler. Ama bilinçli işçi hareketi, nicel olarak zayıf da olsa, her türlü mücadele içinde kendi bağımsız politikasını korur ve korumalıdır. Bu açıdan, ulusal kurtuluş hareketlerinde kitlelere yol gösteren tek ideolojinin milliyetçilik olduğunu söylemek, hele bunu genelleştirmek, mümkün değildir. Bunun yanı sıra, milliyetçiliğin ulusal kurtuluş devrimlerinde özü ve niteliği ne olursa olsun, o, işçi sınıfının ideolojisinin yerine geçemez.

Milliyetçiliğin ulusal kurtuluş devrimlerinde tek

yol gösterici ideoloji sayılması, devrim boyunca ve özellikle devrimi izleyen dönemde, devrimde öncülük, hegemonya ve iktidar sorunlarının izahını da güçleştirmektedir.

Ulusal kurtuluş devrimine katılan güçlerin sınıfsal nitelikleri, hareket içinde etkinlikleri, hattâ herbirinin farklı ideolojisi hesaba katılmadıkça devrimin sağ veya sola yönelmesinin, yalpalamasının izahı yapılamaz. Niçin ulusal kurtuluş devriminin «sosyal ve sınıfsal görevleri» «ulusal istemlerin içinde» kaybolup gidiyor? Niçin ortaya çeşitli ulusal «sosyalizm» örnekleri çıkıyor ve pratikte görüldüğü gibi, bunların birçoğunun sosyalizmle ilgisi yoktur? Ve nasıl oluyor da «ezilen ulusların milliyetçilik anlayışının içerdiği genel demokratik eğilimler, ulusal demokratik güçleri» bilimsel sosyalizmi benimsemeye götürüyor?

Aslında tüm ulusal kurtuluş savaşlarında, bu savaşa katılan sınıf ve tabakaların tümü de, özünde, bu savaşa katılmak onların da çıkarına olduğu için bir araya gelirler. Ve öyle işbirlikçi tabakalar vardır ki onların çıkarı da tersine olduğu için, onlar savaşa karşı cephe alır, düşmanla işbirliği yaparlar. Yine bunun gibi, ulusal kurtuluş savaşına katılan tüm sınıf ve tabakalar, daha savaş içinde bile, içten içe ve sessizce de olsa, kendi aralarında bir mücadeleyi sürdürürler. Bu, devrimde öncülük yapma, etkin olma, devrimi şu veya bu kertede tutma, şu veya bu yöne çevirme mücadelesidir. Örneğin köylüler, daha kurtuluş savaşı yıllarında bir toprak devriminden yanadırlar. Oysa kurtuluş savaşına katılmış olan büyük toprak sahipleri buna karşıdırlar. Burjuvazi işçilerin örgütlenmesini daha savaş yıllarında önlemeye çalışır. Bu nedenle, örneğin Çin'de Çan Kay Şek, Japonlara karşı komü-

nistlerle ittifak yapıldıktan sonra da, zaman zaman Japonlara karşı savaşı keserek komünist katliamlarına girişti. Hele kurtuluş savaşı sona erip bağımsızlık kazanıldıktan sonra sınıf mücadeleleri çok daha keskinleşir.

Ulusal kurtuluş hareketleri anti-emperyalist, anti-sömürgeci ve anti-feodal yönleriyle kuşkusuz, devrimci bir niteliğe sahiptirler. Ulusal bağımsızlık sağlandıktan sonra da bu ülkelerin emperyalizmle çelişkileri son bulmuyor ve içerde çoğu kez, feodal gericiliğe karşı mücadele sürdürülüyor. Ama bütün bunlar, sosyalist ülkelerin sağladığı büyük desteğe rağmen, o ülkelerin sosyalizm yoluna girmelerine yetmiyor. Ulusal kurtuluş devriminin sosyalizme doğru yönelmesi, ancak işçi sınıfı partilerinin devrimin başını çekmesine veya en azından savaş içinde bu etkinliği kazanmasına bağlıdır. Birçok ülkede işçi sınıfının, devrimin başını çekecek kadar güçlü olmaması, onun, ulusal kurtuluş devrimine, politik ve örgütsel bağımsızlığını koruyarak girmesine de engel değil. Örneğin bugün Filistin, Dofar, Angola, Mozambik kurtuluş hareketlerinde gördüğümüz, işçi sınıfı ideolojisinin hareket içinde kendini güçlü şekilde duyurduğudur. Öyle ki bu kurtuluş hareketlerine katılan birçok örgüt —nitelikleri tartışma konusu da olsa— Marksist-Leninist olduklarını belirtiyor ve sosyalist bir toplum kurmayı amaçladıklarını söylüyorlar. Bu ülkelerde işçi sınıfı sayıca zayıf da olsa, bir yandan sosyalistlerin üstün öncülük ve örgütlenme yeteneği, diğer yandan, uluslararası düzeyde elverişli koşullar, sosyalist ideolojiyi hareket içinde etkin kılıyor.

Sosyalistler elbette ulusal kurtuluş görevlerini küçümseyemezler. Tersine, ezilen bir ulusun sosyalistleri,

sömürgeciliğe ve feodal gericiliğe karşı ulusal kurtuluş hareketinin ön saflarında yer alacaklardır. Ancak, ulusal kurtuluş devrimine katılmak ne kadar zorunluysa, işçi sınıfının ideolojik, politik, örgütsel bağımsızlığını korumak da o kadar önemlidir. Ve işçi sınıfının, kurtuluş devrimine kendi öz örgütüyle katılması, devrimin başarısı ve geliştirilmesi açısından büyük önem taşır. Harekete katılan burjuva ve küçük burjuva unsurlar, ulusal bağımsızlık ve asgari bazı demokratik girişimlerle —örneğin yüzeysel bir toprak reformu, sınırlı millileştirmeler— yetinirler. Oysa işçi sınıfının ve yoksul köylülüğün çıkarı devrimin devam ettirilmesindedir. Nitekim Sayın Jukov ve İskenderov, bunu şu şekilde izah ediyorlar :

«Ulusal kurtuluş devrimlerinin derinlik kazanması ve ülkenin sosyal dönüşümünün ivedilikle yerine getirilmesi gereken bir görev halini almasıyla birlikte, milliyetçiliğin gelişimindeki iki ana eğilim açıkça ortaya çıkar. Milliyetçilik artık sadece demokratik ilerici güçlerin bir silâhi olmaktan çıkıp, yerli tutucu güçlerin de silâhi olmaya başladı. Bunun nedenini, ilerici ve dinamik güçler kadar, tutucu ve olumsuz güçleri de bünyesinde toplayan milliyetçiliğin iç diyalektik çelişkisinde aramalıdır» (2°).

«Fakat, demokratik eğilime paralel olarak, milliyetçilik, tutucu bir eğilimi de kapsar. Bu eğilimi temsil eden güçler, milliyetçiliğin genel demokratik kapsamını ortadan kaldırmaya ve onu, kalkınma yolundaki ülkelerin sosyal ve ekonomik yapısında köklü değişiklikleri gerçekleştirmek isteyen güçlere karşı mücadele halindeki siyasal grupların ve sınıfların çıkarı doğrultusunda kullanmaya çalışırlar. Onlar için nihai hedef, devletin bağımsızlık kazanmasıdır. Bu güçler, milliyetçi sloganlara sarılarak ve ulusların kinini alevlendirerek halkın dikkatini iç sorunların çözümünden uzak tutmaya çabalarlar. Emperyalizm, ulusal kurtuluş devrimlerinin kutsal gelişimini kösteklemek

---

(20) Jukov, İskenderov, Aynı Eser, s. 278.

arzusunu, özellikle bu güçlere dayanarak gerçekleştirmek peşindedir» (21).

Sayın Jukov'la İskenderov, ulusal kurtuluş devrimindeki demokratik ve tutucu eğilimlerin tümünü de milliyetçilik kapsamına sokmaktadırlar. Böylece milliyetçilik tüm eğilimleri kapsayan birşey oluyor. Oysa açıktır ki tutucu ve ilerici eğilimler değişik sınıflardan, dünya görüşlerinden kaynak alırlar. Bu dünya görüşlerinin tümü ise «milliyetçilik» olamaz. Milliyetçilik, ezilen bir halkın kurtuluş hareketinde ne denli ilerici bir nitelik kazansa da o ilericilik nisbidir. Burada milliyetçiliğin kapsamı son derece geniş tutulmuştur. Oysa milli mesele ile ilgili görüşler, milli değerler, burjuvazi açısından olsun, işçi sınıfı açısından olsun, diğer sınıf ve tabakalar açısından olsun, ideolojinin tümünü değil, sadece bir bölümünü kapsar. O, burjuva özüyle de, proleter özüyle de ideolojinin yalnızca bir yüzünü oluşturur. Ulusal hareket içinde beliren tutucu ve devrimci eğilimler de, başlıca, değişik sınıf ve tabakaların sınıfsal konumundan, onların ideolojisinden kaynaklanır. Jukov'la İskenderov'un şu izahları da dediklerimizi kanıtlamıyor mu:

«Bugün ulusal bağımsızlık zaferine bağlı olarak, yurtsever duyguların hızla arttığı bir dönemde milliyetçiliğin zaten karmaşık bir yapı gösteren işlevi, çok daha endişe verici bir durum almıştır; çünkü iktidardaki burjuva unsurlar, onu sırf egemenliklerini pekiştirmek için kullanmaya çalışmaktadırlar.

«Milliyetçi akım içinde görülen iki eğilim arasındaki mücadele, bağımsızlığını kazanmış ülkelerdeki temel sorunlar karşısında, sınıfların aldıkları tavrı yansıtır. İlerideki evrimin yönünü belirlemek başlıca temel sorundur. Milliyetçiliğin sosyal bir fenomen olduğunu biliyoruz. Şu

---

(21) Jukov, İskenderov, Aynı Eser, s. 279.

veya bu ülkede içerdiği iki eğilimden birinin zaferi, siyasa-
sal ve sınıfsal güçlerin somut ilişkilerine, sınıf mücadele-
sinin kararlılığına ve halk tarafından kabul edilen kalkın-
ma yolunun niteliğine bağlıdır. Ulusal egemenliğin kaza-
nılmasından sonra, ülkenin içinde bulunduğu siyasal ko-
numun, bir ideolojik kavram olan milliyetçiliğin etkisinin,
proleter olmayan geniş yığınlarda öyle hemen ve tama-
men kaybolmasına elvereceğini ummak hayalcilik olur.
Milliyetçiliğin objektif temeli her zaman var olacaktır. Bu,
emperyalizmin çirkin bir oyunudur» (22).

•Marksçılar, ezilen ulusların milliyetçiliklerinde göz-
lenen anti-emperyalist eğilimleri desteklerler. Fakat aynı
zamanda, milliyetçiliğin yaygın hale gelmesini ve olum-
suz yönlerinin gelişmesini eleştirerek, enternasyonalci fi-
kirlerini yaymaktan da geri durmazlar. Marksçılık, enter-
nasyonalciliğin yerine konmak istenen milliyetçilikle bağ-
daşmaz. Marksçıların temel ilkesi, feodalizm tarafından
ezilen emekçi kitlelerde bilinçlenmeyi uyandırmak ve mil-
li mesele tartışmalarında, demokratik bir tutumu bilinçli
bir şekilde savunarak, her türlü ulusal baskıya karşı ulu-
sal egemenlik adına verilen savaşları sonuna kadar des-
teklemektedir» (23).

---

(22) Jukov, İskenderov, Aynı Eser, s. 282.

(23) Jukov, İskenderov, Aynı Eser, s. 288.

IV. BÖLÜM

ULUSAL HAREKETTE İKİ SAPMA

Ezilen ulusun işçi sınıfı hareketinde, ulusal kurtuluş görevleriyle ilgili olarak, sağ ve sol nitelikte iki tür sapmaya rastlanabilir.

Bunlardan sol sapma, ulusal kurtuluş güçlerinin küçümsenmesi ve sivri sosyalistlik biçiminde ortaya çıkar. Bu tür kişiler, ulusal baskıyı ve sömürüyü, bunun geniş halk kitleleri üzerinde yarattığı tepkiyi gereği gibi değerlendirmezler. Soruna salt işçi sınıfının sömürülmesi açısından bakar ve kurtuluşun işçi sınıfı iktidarıyla, sosyalizmle mümkün olacağını sık sık ve bilgiççe tekrarlıyarak, toplumdaki geniş kitlelerin ulusal baskı ve sömürüye karşı mücadelelerinin örgütlenmesi ve desteklenmesi görevini küçümserler. Toplumdaki diğer demokratik güçlerin rolünü kavramayan bu anlayış, «dar sosyalizm» diye nitelenebilecek bir anlayıştır.

Kuşkusuz her toplumun gerçek kurtuluşu, yani insanın insan tarafından sömürülmesinin son bulması,

kişinin gelişmesinin önündeki tüm engellerin kalkması ancak sosyalizmle mümkündür. Ancak toplumun sosyalizme varması, çoğu kez, bir dizi aşamadan geçerek mümkündür. Bu aşamaları hesaba katmadan tüm basamakları bir sıçrayışta geçmeye çalışan kişi ancak acemi biridir. Devrimci kişi, toplumun içinde bulunduğu somut tarihi şartları ve toplumun gelişme yasalarını iyi tanır ve bundan hareketle, ivedi amaçlarla nihai amaçları, yakın görevlerle uzak görevleri birbirinden ayırır. Böylece o, karmaşık toplum olayları karşısında şaşırmadan, ne zaman ne yapması gerektiğini doğru biçimde saptar.

Bağımlı ve sömürge uluslarda işçi sınıfının taktikleriyle, sömürgeci ülkeler işçilerinin taktikleri, devrim stratejileri aynı olamaz. Bunun nedeni de her iki toplumun objektif şartlarının çoğu kez son derece farklı oluşudur. Örneğin feodalizmin büyük ölçüde tasfiye edildiği bir ülkede anti-feodal mücadele artık gündem maddesi olmaktan çıkar. Siyasi bağımsızlığını kazanmış bir ezilen ulus için de, «siyasi bağımsızlık» kavramı, yerini «ekonomik bağımsızlığa» bırakır. Ama bağımlı ve sömürge bir ulus için, besbelli ki, ulusal kurtuluş, siyasi bağımsızlığın kazanılması üzerinde somutlanır. Ve yine böyle ülkelerde ulusal birliğin sağlanması, feodalizmin tasfiyesi, stratejinin anahtarlarını oluşturur.

Ezilen ulus üzerindeki ulusal baskı ve sömürü, işçi sınıfının ve yoksul köylülüğün yanısıra, ulusun geniş kitlelerini kapsar. Hemen tüm köylü kitlesi, küçük burjuvazi, aydınlar bu baskı ve sömürünün hedefi olurlar; hatta burjuva ve feodal kesimler bile, zaman zaman ve daha az ölçüde de olsa, bundan nasiplerini alırlar.

Örneğin sömürge ve bağımlı bir ulusun ekonomisi baltalanır; toplumsal gerilik —fabrika, elektrik, yol, okul, hastahane gibi işyeri ve altyapı tesislerinin yokluğu, azlığı— mülk sahibi sınıfların bile tepkilerini doğurur. Gerçi birkısım geleneksel şefler, şeyhler, büyücüler, feodal ağalar, köylülerin gözünün açılmaması ve statükonun bozulmaması için yola, okula, doktora, gazete, kitap, radyo gibi haberleşme ve bilgi araçlarına karşı çıkabilirler. Ama bu tür gericiler her toplumda, sayıları giderek azalan bir kesimi oluştururlar. Ticaret burjuvazisi, emlak sahipleri, ülkelerinin kalkınmasından çoğukez yarar beklerler. Köylerin kente bağlanmasında, fabrikalar açılmasında ticaret burjuvazisinin büyük çıkarı vardır; böylece ticaret gelişecektir. İyi bir yol şebekesinde, sulama tesislerinin yapımında, kredi sağlanmasında toprak sahiplerinin de çıkarı vardır. Böylece üretim seviyesi yükselecek, ürünlerin pazarlanması kolaylaşacaktır. O halde kalkınma sorunu bu kesimlerin de sorunudur ve bu nedenle de onların, sömürgecilerin kalkınmayı engelleyen ayırımçı politikasına tepki duymaları doğaldır.

Diğer yandan, ulusal kurtuluş hareketinin içerdiği daha ilerici, devrimci öz, bu kesimleri ürkütür. Her kurtuluş hareketi özünde anti-feodaldır ve öyle olmak zorundadır. Bu da feodallerin tavrının genellikle olumsuz, işbirlikçi olması sonucunu doğurur. Hakim ulus pazarı ile yoğun ilişkileri olan, yani göbeğinden dışa bağlı ticaret burjuvazisi, bu ilişkilerin kopmasından korkar. Ve mülk sahibi sınıflar kurtuluş savaşı kargaşasından ürkerler, ticaretin, özel mülklerinin tehlikeye girmesinden endişe ederler. Hele kurtuluş savaşı içerisinde işçi sınıfının, yoksul köylülerin daha ileriye gözeten devrimci mücadeleleri onları ürkütür. Bu nedenle ezilen ulusun burjuvaları, büyük toprak sahip-

leri, rantiyeleri (önemli kira geliri olan mülk sahipleri) daima kâr-zarar hesabı yaparlar. Bir yandan daha çok kâr, daha iyi geli için kalkınmadan yanadırlar ve ayırımıcı sömürü politikasına karşıdırlar, ona karşı eleştirici bir tavır takınırlar; diğer yandan kargaşalıktan, daha da artacak baskıdan ve mülkiyetlerini tehdit edecek devrimci gelişmelerden korkarlar. Bu nedenle de onların tavrı ikilidir, kararsızdır. Şartlara göre kurtuluş savaşına destek sağlayabilecekleri gibi ona karşı cephe de alabilirler.

Ekonomik geri bırakılmışlığın en büyük acısını ise emekçi halk kitleleri çeker. Yoksulluk, işsizlik, açlık, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yoksunluktan en büyük payı onlar alırlar. Ezilen ulusun işçileri, köylüleri metropol için ucuz işgücü ve asker deposunu oluştururlar. El sanatları metropolden gelen ürünler karşısında rekabet edemez ve çöker; bu işlerle uğraşanlar yoksulluğa, işsizliğe itilir.

Köylüleri ulusal kurtuluş mücadelesinde etkin rol almaya sürükleyen nedenlerin başında toprak sorunu gelir. Asgari bir anti-feodal programa sahip olması zorunlu olan kurtuluş hareketinin hedefleri, köylülerin toprak istekleriyle birleşir. Ağaların derebeylerinin hakimiyetine, baskısına son vermek, toprak edinmek; bu anlamda özgürleşmek köylülüğün en büyük sorunudur. Böylece köylüler, toprak için mücadele ederken feodal duvarların yıkımına, ulusal birliğin oluşumuna yardımcı olurlar.

Feodal, ya da yarı-feodal bir ülkede geniş emekçi yığınlar çifte sömürü ve baskı altındadırlar: Hakim ulusun veya sömürgecilerin ve yerli feodal sınıfın baskı ve sömürüsü çoğukez içiçe geçer, birleşir, birbirini ayakta tutar. Toplumu geri bıraktıran, bir yandan sö-

mürgecilerir: ırkçı-sömürücü politikaları ise, diğer yandan feodal üretim ilişkileridir.

Ezilen ulusun emekçi halk yığınları, geniş kitleler, türlü yollarla (yeraltı ve yerüstü servetlerinin talanı, dengesiz alış-veriş, ucuza, çalıştırma, ağır vergiler, pahalı hizmet arzı vb.) hakim ulus tarafından, daha doğrusu hakim ulusun egemen sınıfları tarafından, iliğine kadar sömürülürken, diğer yandan feodaller de kimi zaman feodal cebir, kimi zaman da en az cebir kadar etkin olan dinsel-geleneksel ilişkiler, töreler yoluyla emekçi halkı soyarlar.

Sömürgeciler ve feodaller baskı ve sömürünün yürütülmesinde birbirlerine destek olurlar, otoriteyi karşılıklı paylaşırlar. Feodallere karşı bir başkaldırı halinde onların yardımına sömürgecilerin polisi, jandarması, mahkemesi, valisi koşar. Sömürgecilere karşı bir başkaldırı halinde de, başta feodaller olmak üzere yerli işbirlikçi unsurlar, onların yardımına ispiyonlarıyla, gelenek-töre silâhlarıyla, hatta özel askerleriyle koşarlar.

Feodalın karşısında bir uşak gibi karşılanan köylü, hakim ulusun devleti tarafından da aynen öyle karşılanır. Yerli feodallerle yiyip içen, kolkola gezen bürokratlar, emekçi halkı aşağı görürler, horlarlar, soyarlar, ezerler. Yerli halkın kişiliğini öldürmek, onu köleleştirmek için ne lazımsa yaparlar. Bu efendiler yerli halkı, fazla ileri gittiğinde kellesi uçurulacak sevimsiz, düşman bir kitle olarak görürler. Ve ezilen halk kitleleri bunu yaşar, bilirler. Bir yandan çaresizlik onları zulme ve soyguna karşı başeğmeye zorlarken, diğer yandan zaman zaman, bıçağın kemiğe değdiği dönemlerde, başkaldırır ve dövüşürler. Böylece başeğme duygularıyla isyan duyguları içlerinde birlikte oluşur.

Ama mutlaka, sömürücülere karşı kin ve nefretle doludurlar.

Sömürgeciler, ekonomik sömürüye uygun bir ideoloji geliştirerek sömürülerini maskeleymeye, haklı göstermeye çalışırlar. Ezilen ulusun mücadelesini pasifize etmek için onun tarihini, dilini, sanatını, ilerici bir değer taşıyan tüm kültürel varlığını küçümser, gizlemeye, yok etmeye çalışırlar. Ulusal dilin, kültür ve sanatın gelişimini engellerler. Bu da, giderek sosyal ilişkilerin gelişimini, toplumsal ilerlemeyi köstekler.

Dil ve kültür üzerindeki baskı, ulusal değerlerin küçümşenmesi, ezilen ulusun geniş kitleleri ve özellikle aydınlar üzerinde tepkiler doğurur. Bunlar ulusal onura sahip çıkarlar ve sömürgecilere karşı direnirler.

Sömürüyü baskı olmadan sürdürmek mümkün değildir. Kapitalist toplumda baskı sömürüden kaynaklanır. Ezilen ulusun direnmesini kırmak için sömürgeciler geniş askeri birlikleri, jandarma ve polisi, adli ve idari mekanizmayı kullanırlar. Ezilen ulustan gelen direnmeleri hapisle, işkenceyle, sürgünle cezalandırırlar. Büyük çapta direnmelere katliamlarla karşılık verirler. Bütün bu yasaklar, zulümler, cezalar ezilen ulusun geniş kitlelerini sömürgecilerle, ulusal baskı yapanlarla karşı karşıya getirir.

Sosyalistlerin bütün bunları göz önünde tutmaları gerekir. Ulusal boyunduruk altında olan bir ulusun önündeki tarihi adım, ulusal kurtuluş adımıdır. Geniş kitleler ancak ulusal kurtuluş amacı etrafında toplanabilir. Bunu görmezlikten gelip sorunu salt sosyalizm için mücadele diye göstermek ulusal güçleri dağıtır ve sosyalistleri de tecrite götürür.

Sosyalistlerin ulusal çelişki ile Emek-sermaye çelişkisini birbirine karıştırmamaları gerekir. Baştan beri söylediğimiz gibi, ulusal çelişki, ezilen ulusun geniş kitleleriyle hakim ulusun, ulusal baskı ve sömürüyü temsil eden egemen sınıfları ve onların yerli işbirlikçileri arasındadır. Ulusal mücadele geniş kesimleri kapsar. Oysa böyle bir ezilen ve ülkesi sömürgeleştirilmiş ulus içinde, doğrudan sosyalizm için mücadele edecek güçler, çok daha küçük bir kesimi (salt işçileri, yoksul köylüleri ve aydınların küçük bir kesimini) kapsar. Ulusal boyunduruk altındaki bir ulus üstelik de henüz gereğince sanayileşmemişse, feodal ilişkiler güçlüyse, böyle bir toplumda işçi sınıfı da sayıca azdır, emek-sermaye çelişkisi temel çelişki haline gelmemiştir.

Böyle bir toplumda, tarihi ulusal kurtuluş adımını görmeyen, toplumun geniş kesimlerini ulusal kurtuluş amacı etrafında toparlama görevini kavramayan ve toplumun önündeki yakın adımı sosyalist bir iktidarın gerçekleştirilmesi gibi gösteren sosyalistler sol sekte bir çizgiyi temsil ederler. Bunların tavrı toplumların gelişme yasalarına uygun düşmeyen, anti-diyalektik bir tavidir. Onlar belli aşamaların üstünden atlamak istemektedirler. Ve söyledikleri ne kadar sivri, ileriye ait şeyler olursa olsun, ayakları yere basmayan kişilerdir böyleleri.

Sol sektekler, toplumun önündeki tarihi adımı kavramadıkları için, sözkonusu adımda etkin rol alabilecek demokratik ve yurtsever kesimlerin gücünü de küçümser, onları harekete kazanmak için çaba göstermezler.

Oysa tüm ulusal kurtuluş hareketleri, sosyalistlerin yanısıra geniş yurtsever, demokratik kesimleri kapsar. Açıktır ki, ulusal baskıya karşı olan herkesin mut-

laka sosyalist olması beklenemez. Aksine, ulusal kurtuluş mücadelesinde asgari müşterek ulusal özgürlük ve ulusal birlik düşüncesidir.

Ancak tüm yurtsever ve demokratik güçlerin önemi gereği gibi kavrayan sosyalistler ulusal kurtuluş hareketinde doğru bir politika izleyebilirler. Böylece güçlü bir ulusal cephe oluşturmak ve devrimi başarıya götürmek kolaylaşır. Ulusal boyunduruğa son verecek ve toplumu demokratikleştirecek yöntem de budur. Yine ancak böylesine bir politika toplumu sosyalist devrimin eşğine yaklaştırır.

Japon faşistlerine karşı mücadele döneminde Ho Şi Minh, demokratik ulusal cephe konusunda, partinin önüne şu görevleri koyuyordu:

«1. Bugün için Parti çok fazla bir istekte (milli bağımsızlık, parlamento v.b. gibi) bulunamaz. Böyle faşist japonların tertiplerine düşmüş olur. Parti sadece demokratik hakları, örgütlenme özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, basın ve söz özgürlüğü, politik tutuklular için genel af istemeli ve Partinin yasa icine alınması için mücadele etmelidir.

«2. Bu amaca ulaşmak için Parti geniş bir Demokratik Ulusal Cephe kurulmasına çalışmalıdır. Bu cephe yalnız Hindicini halkını değil, Hindicini'de oturan ilerici Fransızları da, emekçi halkı değil, ulusal burjuvaziyi de içine almalıdır.

«3. Parti, burjuvaziye karşı akıllıca ve esnek bir tutum takınmalı, onu Cephe'ye çekmeye, kazanılacak unsurları kazanmaya, tarafsızlaştırılacak olanları tarafsızlaştırmaya çalışmalıdır. Bunları cephe dışında bırakmaktan kesinlikle kaçınılmalı; bırakırsak bunlar devrimin düşmanlarının eline düşer ve gericilerin gücünü arttırmış olurlar.

«4. Troçkist grupla ittifak kurulmayacağı gibi, bunla-

ra taviz de verilemez. Bunların, faşistlerin uşakları olduğunu ortaya çıkartmak, politik etkilerini sıfıra indirmek için her çareye başvurulmalıdır.

«5. Kuvvetlerini arttırmak ve pekiştirmek, etki alanını genişletmek ve yeterli şekilde çalışmak için Hindicini Demokratik Cephesi, Fransa Halk Cephesi ile yakın teması devam ettirmelidir. Çünkü bu cephe de özgürlük, demokrasi için mücadele etmektedir ve bize büyük yararları dokunabilir.

«6. Parti. Cephenin kendi liderliğini tanımasını istiyemez. Bunun yerine, en büyük fedakârlıkları yapan, en faal ve bağlı organ olduğunu göstermelidir. Ancak günlük mücadele ve çalışma yoluyla halk kitleleri Partinin doğru politikasını ve öncü imkânlarını görür ve böylece öncü duruma geçebilir.» (1)

Bu ilkeler, özel şartlar ve ayrıntılar bir yana, hemen tüm ulusal kurtuluş hareketlerinde uygulanabilir. Çağımızda pekçok ülkede devrimci partiler, ulusal kurtuluş hareketlerinde benzer taktikleri benimsemiş ve uygulamıştır. (2)

---

(1) Ho Şi Minh, **Milli Kurtuluş Savaşımız**, s. 58, Toplum Yayınları.

(2) Burada gözden kaçırılmaması gereken çok önemli bir taraf ta, taktiklerin somut şartlara göre konması, onlara uygun düşmesi gereğidir. Örneğin Ho Şi Minh, güncel görevleri belirlerken son derece gerçekçidir; Parti'nin ve ulusal hareketin o dönemde gücünü aşan önerilerde bulunmamakta, «faşist Japonların tertiplerine» düşmemektedir. Demokratik haklar, örgütlenme özgürlüğü, politik tutuklular için genel af ve Partinin yasa içine alınması uğrunda çabaları güncel görevler olarak koymaktadır. Demokratik haklar uğrunda çabaları ve yasal mücadeleyi küçümseyen, böyle şeyleri revizyonizm diye niteleyip defterlerinden silen bazı büyük devrimcilerin (!) kulakları çınlasın.. Bu baylar dünyaya biraz geç gelmeselerdi belki Ho Şi Minh'e de devrimciliği öğretirlerdi!

ULUSAL ÇELİŞKİ DİĞER İÇ VE DIŞ ÇELİŞKİLERLE BAĞLANTISI İÇİNDE DÜŞÜNÜLMELİDİR :

Ulusal çelişkinin çözümünde —tüm çelişkilerin çözümü için de söz konusu olacağı gibi— ele alınan birimi ve o birimin diğer birimlerle bağlantısını —bir bakıma «parça»nın «bütün»le bağlantısını— göz önünde tutmalı. Açıktır ki her toplum, değişik dönemde, toplumsal gelişme üzerindeki etkileri farklı olan, pekçok sayıda çelişkiler yumağını bağrında taşır. Örneğin kapitalist bir ülkede, emek-sermaye çelişkinin yanısıra, topraksız köylülerle büyük toprak sahipleri arasındaki çelişki; küçük esnaf ve zenaatkârlarla büyük sermaye arasındaki çelişki, kadın-erkek eşitsizliğinden doğan çelişki, çeşitli sermaye sektörleri ve grupları arasındaki çelişki... Faşist bir ülkede, sermaye diktatörlüğünün faşist biçimiyle geniş halk kitleleri arasındaki çelişki... Çok uluslu bir ülkede hakim ve ezilen ulus çelişkisi...

Bunlardan, örneğin, topraksız ve az topraklı köylülerle büyük toprak sahipleri arasındaki çelişkiyi ele alalım. Köylülerle büyük toprak sahipleri arasındaki zıtlaşma, ancak köylülerin toprağa kavuşması ve büyük toprak sahipliğinin son bulması ile çözülebilir. Ama bu çelişkinin salt kendi başına çözümü, çoğu kez mümkün değildir. O, toplumdaki diğer başka çelişkilerle bağıntılı halindedir ve birçok halde onun çözümü, diğer bazı çelişkilerin çözümüne bağlıdır. Örneğin Türkiye'de, burjuva iktidarlar, bugüne dek büyük toprak sahiplerini korudular ve köylülerin toprak mücadelesini engellediler. Öyleyse köylülerin toprak için, salt toprak ağalarıyla mücadelesi yetmiyor; tüm bir burjuva iktidarıyla da mücadele etmeleri gerekiyor. Ancak

işçi ve köylülerin birliği ve tüm demokratik güçlerin desteğiyle başarılacak bir demokratik halk iktidarı, toprak devr.mini başarabilir ve bu çelişkiyi çözer. Öyleyse onun çözümü, büyük sermaye diktatörlüğü ile devrimci-demokratik güçler arasındaki çelişkinin çözümüne bağlı. Büyük sermaye diktatörlüğüne karşı mücadele, zorunlu olarak, 'emperyalizme karşı mücadeleyi de içeriyor; çünkü örneğin MC iktidarı ve benzerleri emperyalizmin işbirlikçisidirler ve onun desteği ile ayakta duruyorlar. Bu nedenle köylüler, bizim sorunumuz salt toprak sorunudur, biz yalnızca toprak ağaları ile mücadele ederiz, büyük sermaye diktatörlüğü ve emperyalizm bizi ilgilendirmez, diyemezler. Onların çıkarı, emperyalizme, faşizme, büyük sermaye diktatörlüğüne karşı mücadeleyi zorunlu kılıyor. Ama bu böyledir diye, işçi sınıfı da köylülük sorununu önemsiz saymaz; köylülerle toprak ağaları arasındaki çelişkinin çözümü nasıl olsa demokratik halk iktidarına bağlı deyip bu çelişkiyi kulak ardı etmez. Aksine onu önemle gözönüne alır, çözüm şeklini programına koyar ve köylülüğü toprak sorununa daha aktif biçimde sahip çıkarmak için özel çaba gösterir. Çünkü ancak bu şekilde geniş köylü kitleleri çıkarlarının bilincine varır, çözüm yollarını kavrar ve işçi sınıfıyla güçbirliği yaparlar.

Bunun gibi ulusal çelişkinin çözümünde de, onu bir başına soyutlayarak ele almamak, toplumdaki diğer çelişkilerle kaçınılmaz bağlantısını göz önünde tutmak gerekir.

Ulusal çelişki, özetle, ezilen ulusun kendi kaderini serbest iradesiyle tayin etmesi biçiminde çözümlenir. Ancak besbelli ki bu serbest iradenin kullanılabilmesi şartların buna elverişli olmasına bağlıdır.

Çok uluslu bir ülkede, ezilen ulusun geniş kitleleri, ulusal baskı ve sömürüye son vermek için, hakim ulusun devlete egemen olan sınıflarına ve onların yerli işbirlikçilerine karşı mücadele ederler. Ama onlar bu mücadelede yalnız değildirler. Hakim ulusun işçileri, geniş köylü kitleleri ve diğer demokratik güçleri de aynı egemen sınıflara karşı, demokrasi ve sosyalizm için mücadele ederler. Bu nedenle, hakim ulusun işçi ve diğer emekçilerinin mücadelesi ile ezilen ulusun, ulusal demokratik güçlerinin mücadelesi birbirine dosttur. Ülkenin demokratikleşmesi ve bu anlamda demokratik halk iktidarı, aynı zamanda ezilen ulusun ulusal demokratik güçlerinin de sorunudur. Yani çelişkilerin çözümü çoğukez öylesine birbirine bağlıdır ki, köylüler gibi, ezilen ulusun kurtuluş güçleri de emperyalizme, faşizme karşı, demokratik bir halk iktidarı uğrunda genel mücadeleyi reddedemezler, salt kendi «dar görüşlü milli kulelerine» kapanamazlar. Hakim ulusla ezilen ulusun devrimci mücadeleleri birbirine yabancı, ilgisiz şeyler değildir.

Ho Şi Minh, Hindicini Demokratik Cephesinin Fransa Halk Cephesi ile dayanışmasını önerirken, «çünkü bu cephe de özgürlük ve demokrasi için mücadele etmektedir,» diyor. Fransa ve Vietnam gibi birbirinden uzak iki ülke için sözkonusu olan şey, besbelli ki, çok uluslu ülkeler için daha da önem taşır ve böylesine ülkelerde dayanışma biçimleri daha ileri düzeyde olacaktır.

Ancak hakim ulusun olsun, ezilen ulusun olsun sosyalistleri de ulusal çelişkinin niteliğini iyi kavramak zorundadırlar. İşçi sınıfı milli meselenin çözümünü programına koyarken, ezilen ulusun yalnız emekçileriyle değil, tüm ulusal demokratik güçleriyle da-

yanışma kurma politikasını izlemelidir. Zaten bu konudaki devrimci ilkede, «bütün ülkelerin işçileri ve ezilen halklar birleşiniz» denirken böylesine bir dayanışma kastedilmiştir. «ezilen halklar» terimi, geniş ulusal demokratik güçler cephesini içermektedir. Yine ezilen ulusun sosyalistleri de ulusal demokratik cephe politikasını başarı ile güttüklerinde, ezilen ulusun en geniş kesimlerinin devrimci harekete kazanılması mümkün olacaktır.

Çarlık Rusyası'nın ülkelerini sömürgeleştirdiği ulusların kurtuluşu bu bakımdan ilginçtir. Örneğin Moğolistan Çarlık Rusyası'nın bir sömürgesiydi ve tarihi bakımdan Moğol halkının önündeki devrimci adım, ulusal demokratik bir devrimdi. Yani Çarlık boyunduruğunun yıkılması, feodal —aşiretçi toplum yapısının demokratikleştirilmesi. Ancak güçlü Çarlık despotizmi karşısında ne Moğolistan ne de öteki bağımlı uluslar bunu başarabilecek güçte değildiler. Onların kurtuluş çabası ancak Çarlığa karşı, başını işçi sınıfının çektiği demokratik devrim hareketiyle birleştiği zaman olumlu sonuç verdi. Tüm halklar gibi Moğol halkı da iç savaşta etkin rol oynadı. Beyazlar (Çar yanlıları), Moğol aşiretleri içinde çevirdikleri türlü fırıldaklarla, onları kendi gerici cephelerine çekmeğe ve devrime karşı kullanmağa çalıştılar. Ama Moğol aşiretleri, kendilerine sürekli zulüm yapmış olan Çarın adamlarına güvenmediler ve halklara özgürlük getireceğine inandıkları devrimci hareketle birleştiler. Moğolların iç savaşta bu kitle desteğinin, ulusal kurtuluş isteğinden doğduğunu söylemeye lüzum yoktur. Ama Moğolistan, Rus işçi sınıfının büyük desteğiyle, ulusal kurtuluşunu sosyalist devrimle de tamamlamıştır.

Çağımızda ulusal çelişkinin tek çözüm yolu bu de-

ğildir elbette. Ulusal sorunun çözümü, sık sık tekrarlandığı gibi, somut tarihi şartlara bağlıdır ve ülkeden ülkeye değişebilir. Ulusal sorunun değişik çözüm biçimlerine yazımızın 2. bölümünde örnekler vererek değinmiştik. Çağımızda pekçok ülke de ulusal kurtuluş mücadelesini başarıya ulaştırarak sömürgecileri kovmakta ve ulusal devrimini başarmaktadır. Değişik örneklerden söz edişimizin nedeni, ulusal çelişkiye, mekanik değil, diyalektik bir yaklaşım sağlamaktır. Mücadele yöntemleri somut şartlara dayandırılmalıdır. Ve mücadele sanatı, bir yandan ulusal düzeyde demokratik-yurtsever güçlerin en geniş birliğini, diğer yandan çeşitli ulusların devrimci güçleri arasında en sıkı dayanışmayı sağlamayı gerektirir.

SAĞ SEKTERLİK

Ulusal görevlerin önemini kavrama, demokratik güçlere gereken değeri verme ve ulusal demokratik cephe konusundaki ödevler, ezilen ulus sosyalistlerine, sosyalist propaganda ve örgütlenme görevlerini unutturmamalıdır. Bu ikisi birbirleriyle çelişir şeyler değildir. Pratikte, sosyalistlik adına yola çıkıp ulusal görevleri tek başına alan, sınıf mücadelesinin gereklerini ihmal eden ve mücadelenin ileri hedeflerini hesaba katmayan eğilimler, bir sağ sapma olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu tür sağ sekterler, baskı altındaki bir ulusun önündeki tarihi adımın ulusal kurtuluş olduğundan hareketle, bu dönemde, sosyalizme ilişkin olarak yapacak bir görev bulunmadığını söylerler; sosyalist örgütlenme ve propaganda görevlerini yerine getirmezler. Hatta bu yöndeki çalışmaların, sınıf çatışmaları

yaratarak ulusal güçleri böldüğünü ileri sürerler. Toplumunu ulusal kurtuluş uğrunda bir bütün olarak görmek, göstermek isterler. Bu nedenle de toplumdaki en gerici unsurlara bile «milli» bir rol yakıştırır ve kimseye toz kondurtmazlar.

Bu tür sapma, ulusal kurtuluş hareketinde bazı taktiklerin, özellikle cephe sorununun abartılmasının tek yönlü yorumundan doğar ve işçi sınıfının ideolojik, politik ve örgütsel bağımsızlığının, «ulusal hareket adına» feda edilmesini istemekle sonuçlanır. Aslında bu sapmanın kaynağı toplumdaki mülk sahibi sınıfların anti-sosyalist ideolojisi, burjuva milliyetçiliğidir. Ve sağ sekterler giderek sosyalizmden uzaklaşır, burjuva milliyetçiliği içinde erirler.

Sosyalistler ulusal kurtuluş görevlerini benimserler; ancak onların mücadelesi bununla bitmez. Sömürgeci boyunduruğuna son verilmesi, ulusal birliğin sağlanması, toplumun bir ölçüde de olsa demokratikleştirilmesi, işçi sınıfı açısından asgari programı oluşturur. Sosyalistler için mücadelenin ileri amaçları, yani azami program, sosyalist devrimin başarılması ve sosyalizmin inşasıdır. Oysa milli harekete katılan mülk sahibi sınıflar için program, ulusal bağımsızlığın kazanılması ve ulusal birliğin sağlanması ile sınırlıdır. Toplumun demokratikleştirilmesi konusunda da burjuvazinin, küçük burjuvazinin istekleri, işçi sınıfının isteklerinin çok gerisinde kalır.

Başlıca isteği ulusal bağımsızlıktan öteye gitmeyen ulusal burjuvazi, kurtuluş hareketini kendi programıyla ve kendi ideolojisiyle sınırlamak ister. Sınıf çelişkilerini gizlemeye, işçi sınıfı ideolojisinin emekçi kitleler ve aydınlar üzerinde etkinliğini önlemeye çalışır. Kitlelerin önüne salt burjuva anlamda milliyetçi-

liği sunar. Mülk sahibi sınıfların bu çabaları hemen tüm ulusal kurtuluş hareketleri boyunca görölmekte ve ulusal bağımsızlık kazanıldıktan sonra da devam etmektedir. Burjuvazi, kendi ideolojisini «milli görüş» olarak sunar ve onun «yabancı» ideolojilerle bir ilgisi olmadığını ısrarla belirtir; emekçi kitleleri bu «orijinal», «kurtarıcı» «milli görüş»e şartlandırmaya çalışır.

Örneğın «kemalizm», Türk burjuvazisinin Kurtuluş Savaşı sonrasında kitlelere sunduğu bu tür bir «ulusal» görüştü. Bugün de hâlâ pekçok prof. unvanlı kişi, Türk toplumunun kendine özgü bir ideolojiye, kemalizme sahip olduğunu, âdeta büyük bir şans eseri olarak sahip olunan bu orijinal yolun, dünyada görülen sağ ve sol «yabancı» ideolojilerle bir ilişkisi bulunmadığını söylemektedirler. Böyleleri, kemalizm dururken, gençliğin ve başkalarının ne diye başka ideolojilerin peşinden koşarak toplumu kamplara böldüklerini «anlamamakta» ve kemalizmi diğer geri kalmış ülkelere de kurtarıcı bir örnek olarak tavsiye etmektedirler. Bu kişiler, hem sağa, hem sola karşı olduklarını söylerlerken «sağ»ı da yanlış tarif etmektedirler. Onlara göre, sağ halifeliği çarşafı, Arap yazısını dinci eğitimi ve şeriat hukukunu geri getirmek isteyen akımdır. Oysa bu anlatılan feodal ideolojidir ve toplumu bu tür geriye çevirmek artık mümkün değildir. Günümüz Türkiyesinde sağ artık bu değil; o, kapitalizme dayalı burjuva ideolojisidir. Sol ise onun karşısındaki işçi sınıfı ideolojisidir. Dolayısıyla asıl sağcılar mollalar ve mistisizmden kurtulamamış yoksul-dindar insanlar değil —onlar sağa destek olsalar bile—, para babalarıdır. Böylece hem sağa, hem sola karşı olduklarını söyleyen burjuva, küçük burjuva ideologları, aslında yalnızca sola karşıdırlar ve zaten başka türlü

de mümkün değil. Tüm sınıf ve tabakalar için icat edilen bu tür yerli malı ideolojiler, sonuçta sınıf çelişkilerini örtbas etmeye ve kitleleri uyuşturmaya yaramaktadır. Benzer durumlar başka ülkelerde de görülüyor.

Örneğin Libya'nın Albay Kaddafi'si, altı kaval üstü şişhane tipinden garip bir yol çizmektedir. Libya halkının önüne. Bir yandan anti-emperyalisttir, diğer yandan koyu bir «şeriatçı». Toplumun kurtuluşunu islami ilkelere sınımsız sarılıştta buluyor. İlerici kitapları bile yasaklıyor. Bilimsel sosyalizmin Libya halkına uygun düşmediğini söylüyor...

Irak Kürdistanı ulusal hareketinde de sağ-sol gibi düşünce ayrılıklarının gereksizliğini belirtmek, son dönemde moda haline gelmişti. Hareketin başındakiler sadece «milliyetçi» olmayı yeterli bulmuş, sağ-sol görüş ayrılıklarının ulusal kurtuluş döneminde safları karıştıran «lüks» ve gereksiz şeyler olduğunu işlemişlerdi. Bunun sonucu solun frenlenmesi, hatta tasfiyesi olmuştu. Böylece hareketin ilk döneminde Kürdistan Demokrat Partisi içinde varolan ilerici-solcu kanat etkisiz kılınmış, inatçı solculara karşı zora başvurulmuş ve «dikensiz gül bahçesi» kurulmuştu. Partide tartışma ortamı kapanmış, kitleler baştakilerin, özellikle de lider Barzani'nin ağzından çıkan her sözü keramet sayan bir havaya sokulmuşlardı. Bu tutumun temelinde mülk sahibi sınıfların tavrı yatar. Irak Kürdistanındaki feodal ve burjuva unsurlar, sınıf çıkarları gereği, sol ideolojiye karşı cephe aldılar, sola ambargo koydular. Kitlelerin devrimci eğitimini üstlenmediler, bunu yapabilecekleri ise engellediler. Bu tutum, kurtuluş hareketi içinde sınıf mücadelesinin ne ölçülere varabileceğini ve harekette ağır basan mülk sahibi sınıfların, kurtuluş hareketini nasıl bir çıkmaza sürükleyebileceğini göstermesi bakımından ilginçtir.

O halde sosyalistlerin, milli kurtuluş adına sosyalizm yönündeki görevlerini ihmal etmeleri, feodal ve burjuva unsurların oyununa gelmeleri demektir. Sosyalistler ulusal kurtuluş görevlerini küçümsemezler; milli baskıya, ırk ayırımına ve sömürüye en yiğit ve kararlı biçimde karşı koyarlar; ama sosyalist propaganda ve örgütleme görevini de ihmal etmezler. İşçi sınıfının ideolojik ve örgütsel bağımsızlığı üzerinde titizlikle dururlar. Milli baskıya, sömürgeciliğe karşı koyan tüm yurtsever güçlerle dayanışma halinde hareket eder ve ulusal demokratik cephenin oluşturulmasında etkin rol oynarlar. Ama hareketin daha ileri amaçlarını da bir an dahi gözden uzak tutmazlar. Bu amaçla, sosyalist dünya görüşünü sürekli olarak işçiler, köylüler ve tüm sınıf ve tabakalar içinde yayarlar, onların sosyalist örgütünü oluştururlar.

Elbette ezilen bir ulusun önündeki ilk büyük aşama, ulusal demokratik devrim aşamasıdır. Bu amaçla ilk aşamada, kitlelerin devrimci mücadelesi ulusal ve feodal boyunduruğu kırma hedefine yöneltilir. Bu aşamada sözkonusu olan, işçi sınıfının asgari programını (ki bu bir bakıma ulusal demokratik cephenin azami programı demektir) gerçekleştirmektir. Ancak işçi sınıfı ve diğer emekçi kesimler, eğer sınıfsal çıkarları doğrultusunda örgütlü ve bilinçli iseler, demokratik devrimin yarım kalmaması ve sosyalist devrime geçilebilmesi için ağırlıklarını koyabilirler. Aksi halde ulusal demokratik devrimin bile başarılması tehlikeye girecek, emperyalizmle tüm bağların koparılması, köklü bir toprak devrimi yapılması, ülkeye, emekçi sınıfların da rahatça örgütlenebilecekleri demokratik bir ortam getirilmesi zorlaşacak, çoğu zaman da mümkün olmayacaktır.

Sosyalistler, mülk sahibi sınıfların, sosyalist pro-

paganda ve örgütlenme çabalarına karşı, bunun sırası olmadığı, milli sınıfları ürkütmemek gerektiği tarzındaki çığılıklarına aldırılmazlar. Sosyalizm uğrunda ki bu çabalar, harekete zarar vermek şöyle dursun, ulusal hareketin devrimci bir doğrultu kazanmasını, dolayısıyla de başarısını kolaylaştıracaktır. Bilinçli, kararlı emekçi kitlelerin desteklediği, içinde etkin olarak yer aldığı ulusal kurtuluş hareketlerinin başarı şansı çok daha büyüktür. Sosyalist düşünce emekçi kitlelerin en büyük silahıdır; bu silahla donanmış işçi ve köylüler ne için savaştıklarını çok iyi bilirler ve onları yenilgiye uğratmak güçtür.

Sosyalizm için mücadeleyi ulusal kurtuluş mücadelesinin bir karşıtı ya da yabancı göstermek ancak dar kafalılardan yada sosyalizm düşmanlarının yapabilecekleri bir iştir. Ancak her iki mücadelenin diyalektik bağını görmeyenler böyle saçmalayabilirler.

Şu bir gerçektir ki sosyalizm düşmanları, sosyalistlerin toplum içinde ve ulusal harekette etkinlik kazanmaları için ellerinden geleni yaparlar. Sosyalistler hakkında bin türlü yalan ve iftira uydururlar. Onları, «sosyalistlik yaparak» ulusal kurtuluş mücadelesini küçümsemekle veya ona sırt çevirmekle suçlarlar.

Sosyalistlerin, «sosyalist olmakla» ulusal harekete sırt çevirdiklerini iddia etmek, sosyalizmi yabancı bir ideoloji sayan burjuva düşüncesinden kaynaklanır. Oysa çocuklar da artık bilir ki sosyalizm işçi sınıfının dünya görüşüdür. O, işçi sınıfının dünyaya bakış açısı; onu yorumlayışı; onu ileriye doğru değiştirme, sömürsüz, insanca bir toplum kurma yolundaki çaba ve yöntemlerin sosyal pratiğinin bütünüdür. Nerede işçi sınıfı varsa orada sosyalist hareket te, sosyalistler de olacaktır. Burjuvaların, sosyalizmi ken-

di toplumlarından uzak tutma, sosyalizme karşı sınırları kapama çabaları boşuna ve gülünç bir çabadır. Hiç kimse başka uluslardaki sosyalist hareketlerin hatırı için sosyalist olmaz. Sosyalizm tüm dünya işçilerinin ortak davasıdır. Nasıl ki feodalizm de tüm şah ve padişahların, kral, prens ve şeyhlerin ve kapitalizm de «yetmişiki buçuk» milletin patronlarının ortak düzeni ise...

Bir sosyalist, bir burjuva bir küçük burjuva milliyetçisinden kat kat daha fazla milli baskıya karşıdır, özgürlükten yanadır. Bir burjuva eğer ulusal özgürlük istiyorsa, onun isteği özünde, ülkenin tek efendisi olmak, yabancı efendinin, bazan kendisine de dokunan küstahlıklarına son vermektir. Ama o, çoğu kez milli baskıdan rahatsızlık bile duymaz. O, yabancı efendilerle bir sürü ilişkiye de girmiştir. İşleri tıkrındadır, hatırı sayılır; hakim ulusun okullarında okur, dilini benimser v.s. Ve onun için de mülk sahipleri ulusal harekette tutarsızdırlar, kararsızdırlar, sık sık ihanet ederler. Oysa bir işçi, köylü için ulusal baskı çarkının kırılması büyük önem taşır. Onun içindir ki emekçilerin en bilinçli öncüleri sosyalistler, aynı zamanda da en onurlu kişilerdir ve ulusal köleliğe herkesten önce ve herkesten daha kararlı şekilde başkaldırırlar. Hayatın kendisi de, ulusal kurtuluş devrimlerinin en yiğit savaşçılarının sosyalistler olduğunu gösteriyor. İşte Çin, Vietnam, Kamboçya, Laos, Küba, Mozambik, Angola ve daha başkaları...

KURTULUŞA GÖTÜREN YOL, BİLİMİN ÖNCÜLÜĞÜ VE DEVRİMCİ MÜCADELE YOLUDUR

Uzun süre baskı altında kalan bir ulusun bireyle-

rinin, ulusal baskı, zulüm ve sömürüye karşı kin duygularını doğaldır. Ama bu kin, ulusal baskının gerçek yaratıcısına, hakim ulusun egemen sınıflarına (ırkçı burjuvaziye ve büyük toprak sahiplerine) ve onlarla işbirliği yapan yerel gerici unsurlara yöneltilmelidir. Eğer bu kin, aynı zamanda hakim ulusun emekçi yığınlarına karşı da duyuluyorsa, besbelli ki bu yanlış bir şartlanmadır ve devrimcilerin bu şartlanmayı kırmaları lazımdır. Çünkü hakim ulusun emekçi yığınları da aynı egemen sınıflara karşı çetin bir mücadele yürütmekte ve onlar tarafından ezilmektedirler. Her iki halkın emekçi yığınlarının, devrimci-demokratik güçlerinin düşmanı aynıdır; kurtuluşları aynı düşmanı yenmeye bağlıdır. O halde devrimcilere düşen görev, her iki halkın emekçi kitleleri, devrimci ve demokratik güçleri arasında en sıkı birlik ve dayanışmayı sağlamaktır. En basit mantık bile bunu emreder.

Sömürü ve baskıya karşı salt kin ve öfke duymak yetmez. Duygular tek başına, kişileri ve toplumları başarıya götüremezler. Başarının yolu bilinçli, yöntemli mücadeleden geçer. Her harekette dostu-düşmanı iyi tanımak, kendimizin ve düşmanın gücünü iyi hesaplamak, mücadelenin izleyeceği yolu ve mücadele yöntemlerini iyi belirlemek gerekir. Bu da tüm olgulara süreçlere bilimsel bir bakış açısıyla yaklaşımı gerektirir. Devrimcilerin klavuzu bilimdir. Devrimciler mücadelelerini düşler, özelemler, kin ve öfke üstüne kurmazlar; somut şartlara dayatırlar. Küçük burjuva devrimcileri ile işçi sınıfı devrimcilerini ayıran bir ölçü de budur. Küçük burjuva devrimcisini, kafasındaki tutkular, düşler sürükler ve o, somut şartlara aldırmandan, ölçüp biçmeden, tutkuları doğrultusunda yürür. Sabırsızdır, bu nedenle de işleri aceleye getirir. Belli bir bilimsel yöntem izlemediği için çoğu kez yapacaklarını karıştı-

rır, ayakları birbirine dolanır. Bir anda merdivenin son basamağına çıkmak ister, bu yüzden ilk basamağa da ulaşamaz. Küçük burjuva devrimcilerinin sık sık düş kırıklıklarına uğramaları kaçınılmazdır. Bu da onları yılgınlığa, umutsuzluğa sürükler. Küçük burjuva devrimcilerinin mücadelede kararlı olmayışları, yarıyolda bitişleri ve devrimci mücadeleye, çoğu kez ilk gençlik heyecanından sonra yüz çevirmeleri bundandır.

Sosyalistler, hiç kuşkusuz, güçlü devrimci bir inanca sahiptiler ve sömürücülerden nefret ederler. Onlar, insanlığın kurtuluşunu tutku derecesinde isterler. Ama onlar tüm tutku ve inançlarını bilimsel düşünceyle, işçi sınıfının dünya görüşü ve mücadele yöntemleriyle takviye ederler. Tet tek ulusları ve tüm insanlığı kurtuluşa götürecektir.

Elbette ulusal harekette, ulusal baskı ve sömürüye karşı olan tüm kişi ve kitlelerin sosyalist olmaları beklenemez; bu mümkün değildir. Aksine sosyalistler, sosyalist devrim sırasında bile nicel olarak çoğunluğu oluşturmazlar. Ulusal harekete katılan kitlelerin büyük kesimi, sosyalist olmayan, ama tarihi bakımdan ilerici, demokratik bir rol oynayan kişilerden oluşur. Ancak sosyalist olmamak, sosyalizme karşı olmayı, düşmanca tavır takınmayı da gerektirmez. Sosyalist olsun olmasın, tüm yurtsever-demokratik güçler arasında dostça ilişkiler oluşturulmalıdır. Ulusal hareket içinde sosyalizm düşmanlığına varan eğilimler gerici bir nitelik taşır ve ulusal kurtuluşa da, demokratik mücadeleye de büyük zararlar verir.

Diğer ulusların emekçilerine, sosyalistlerine duyulan güvensizlik, giderek genel olarak sosyalizme karşı güvensizliğe, hatta düşmanlığa dönüşebilir. Bu ise toplumdaki gerici sınıflara, en başta da ulusal baskıyı uy-

gulayan güçlere yarar. Anti-sosyalizm, kişiyi, kitlelerin devrimci mücadelesi yolunda bir ayak bağı haline getirir. En azından ilerici, demokrat bir kişi olmak ve öyle kalmak isteyenler, bu onmaz hastalığa düşmemeye özen göstermeli; kendilerini gerici sınıfların ideolojisinden ve ulusal baskının yarattığı kin ve öfkenin dar çemberinden korumalıdır.

ULUSAL HAREKET ANTI-FEODAL OLMAK ZORUNDADIR

Ulusal kurtuluş mücadelesi, başlıca iki engeli ortadan kaldırmak zorundadır; Bunlardan biri hakim ulusun boyunduruğu, diğeri ise feodal boyunduruktur.

Feodal bölünmüşlük uluslaşma sürecinin ve ulusal birliğin önündeki iki büyük engelden biridir. Uluslaşmanın yönü birlik ise, feodalitenin niteliği parçalanmadır. Bölünme, feodal üretim ilişkilerinin zorunlu sonucudur. Her biri belli bir bölgeyi kontrol eden, geniş topraklara sahip olan, kendi başına buyruk beyler, doğal olarak bu durumlarını sürdürmek isterler.

Uluslaşma süreci karşısında feodal beylerin tavrı genellikle olumsuz olmuştur. Örneğin Batı Avrupa'da ilk ulusal devletlerin doğusunda pekçok prensin, kontun şatolarını krallık topraklarıyla yıkmak gerekmiştir. Bu dönemde ulusal hareketin başını çeken ünlü feodallere de rastlanır; ama bunlar, ülkenin tümüne egemen olmak, kral olmak isteyen kişilerdir ve bunların tavrı, ulusal birliğin oluşturulması yönündeki sürece uygun düşer. Ve açıktır ki, ulusal birlik yönünde mücadele edenlerin tavrı, feodalitenin bir sınıf olarak tavrına ters düşer. Feodal beyler kişisel otoritelerini, bölgesel egemenliklerini yitirmemek için direnirler, savaşır.

Merkezi otoriteyle feodallerin bölgesel otoritesi sürekli olarak birbirleriyle çelişir. Örneğin Osmanlılar, kendi nüfuzlarını genişletmek için Anadolu'da bir dizi Selçuklu beyliğini ortadan kaldırmışlardır. Osmanlılar, Kürt beyliklerinin birçoğuyla uzlaşmayı uygun bulmuşlar ve onların bölgesel egemenliklerini tanımışlardır. Bu iki tür egemenliğin çatışması ve nüfuz alanlarının belirlenmesi zorunluluğu, Osmanlıların son dönemlerinde ünlü Sened-i İttifak'ın yapılmasına yol açmıştır. Bu, feodal egemenliğin, en büyük feodalle, diğer küçük feodaller arasında bölüşülmesine dair bir sözleşmedir.

Feodalite uluslaşma sürecine ideolojik alanda da dini, hukuki ve eğitim kurumlarıyla karşı koyar. Hıristiyanlarda kilise, müslümanlarda şeyhlik, seyitlik, molalalık kurumları, eski dünya görüşünü savunarak değişme, yenileşmeye karşı koyarlar. Zaten dini feodalite, genellikle topraktaki mülkiyet biçimine uygun bir örgütlenme oluşturur. Onun da hiyerarşik bir yapısı, nüfuz bölgeleri, hatta birçok halde toprakları vardır. Şeyhler ve nüfuzlu seyitler de beyler gibi, sömürü bölgelerini aralarında bölüşürler. Feodal yasalar onların, birbirlerinin nüfuz bölgelerine müdahalesini yasaklar.

Feodal sınıfın egemenliğinin sürmesi, bu bölüşüm düzeninin sürmesine bağlıdır. Bu nedenle nasıl beyler, beylik hudutlarını ve haklarını herkese karşı, sırasında silâhla koruyorlarsa; dini feodaller de feodal nizamı, yasaları, töreleri, tüm değer yargılarını öylesine yürekten savunurlar. Feodal sınırları yıkacak uluslaşma sürecine, yeni dünya görüşüne şiddetle karşı çıkarlar.

Feodal toplumun birimi dünyevi ve dini prenslikse (beylik ve şeyhlik gibi) ideoloji de bu sınırlarla çevrilidir. Bey için ülke kendi beylik sınırlarıdır. O sınırlar

içinde yaşayan insanların hâkimi, efendisidir. Şan ve şerefle ilgili duygular ulusal renkte değil, aristokrat renktedirler. Yani onurlu, şanlı, şerefli olan ulus değil, hangi milliyetten olursa olsun, soylulardır. Halk ise değersiz, hor görülen bir kitledir. Dini feodaller kitlelerin kafasını mistik bir dünya görüşü ile doldururlar. Onları, bu dünyada kurulu düzene kölece baş eğmeye ve öteki dünyada mutlu olmak için «efendilerinin» sözlerini dinlemeye, onlara daha fazla bağışta bulunmaya razı ederler. Köylülerin köleliği üzerine kurulu bu düzen onlara başka türlü bir bilinç veremez. Yeni ve ileri dünya görüşleri prenslik sınırlarını aşar ve onların dünya görüşüyle çatışır. Ulusal ve demokratik hareket te feodal ideoloji ile çatışır, çatışmak zorundadır.

Ulusal hareketin başarısı, onun anti-feodal bir nitelik taşımasına bağlıdır. Ancak bu şekilde feodal parçalanma yokedilebilir, topraklar köylülere dağıtılır, ve böylece köylüler üzerindeki kölelik zincirleri kırılabilir. Ve bütün bunlar yapılmadan geniş köylü kitlelerinin etkin şekilde ulusal harekete kazanılmaları düşünülemez. Feodal gericiliği karşısına almayan bir ulusal hareket demokratik olamaz.

Hiç şüphesiz ulusal harekete, çöküntüye giden feodal sınıftan da katılanlar olacaktır. Bu tip yurtsever kişiler, elbette, sırf feodal kökenli oldukları için suçlanamazlar. Ve ulusal harekete toplumun tüm sınıf ve tabakalarından geniş destek sağlamak ihmal edilmez bir görevdir. Ama harekete katılanlar, onun, anti-emperyalist ve anti-feodal çizgisini benimsemiş olmalıdırlar. Sınıf olarak feodaliteye karşı takınılması gereken tavrıla, bu sınıftan ulusal demokratik saflara katılan tek tek yurtseverlere karşı tavrı birbirine karıştırmamak gerekir.

Anti-feodal olmak demokratik güçler için bir ölçüdür. Feodal gericilikle mücadele etmeyen kişiler demokrat sayılamazlar. Hele ulusal hareket adına feodalliteyi karşıya almaktan kaçınmak, feodal sınıfın, gericiliğin oyununa gelmek demektir. Ulusal kurtuluş hareketlerinde bu türden tezler bizzat gerici sınıflardan kaynaklanır. Milli hareket adına sınıf çelişkilerini gizlemek, feodal unsurları bir bütün olarak milli göstermek, bu sınıfın çıkarlarını savunmaktan, onun kuyrukçuluğunu yapmaktan, gericilikten başka birşey değildir. Bu, tamamen karşı-devrimci bir tavidir ve bu tavra dikkat etmek gerekir. Toplumun kurtuluşunu isteyenler böyle bir çıkmaz sokağa düşmekten kendilerini korumalıdır.

ÇAĞIMIZDA HER ULUSAL HAREKET ANTI-EMPERYALİST OLMAK ZORUNDADIR

17-19 yüzyıllar burjuva devrimleri çağı idi. Oysa 20. yüzyılın temel devrimci süreci, belirleyici özelliği, kapitalizmden sosyalizme geçiştir. Çağımız aynı zamanda ulusal kurtuluş savaşları çağıdır. Ulusal kurtuluş savaşlarının bir kesimi sosyalist devrimle tamamlanıyor; diğer bir kesimi ise, sosyalist devrime ulaşmasa bile, emperyalist kampta önemli gedikler açıyor ve onun yaşama alanını daraltıyorlar. Bu nedenle ulusal kurtuluş savaşları dünya devrimci sürecinin bir parçasını oluşturuyorlar.

Ulusal kurtuluş savaşlarının genel niteliklerinden biri, onların emperyalizme karşı oluşlarıdır. Bu nedenle, en başta emperyalist ülkeler bu savaşları önlemek, boğmak için ellerinden geleni yaparlar. Dünya sosyalist sisteminin ulusal kurtuluş savaşlarına sağladığı

büyük desteğe karşılık, emperyalist sistem de onlara düşmanca davranır, onları «atom bombasından daha tehlikeli» sayar. Sömürü ve zulüm üstüne oturmuş, başka ulusları köleleştirerek yaşamını sürdüren emperyalizmden başka türlü de beklenemez. Ancak temelde böyle olması, emperyalistlerin ulusal kurtuluş savaşlarının yönünü çevirmek, onları sırasında kendi gerici emelleri uğrunda kullanmak için manevralar yapmasına da engel değildir. Uluslar arası son derece karmaşık çelişkiler ortamında, bazı ulusal hareketlerin hatalar yapmaları ve temel devrimci sürece ters düşmeleri de mümkündür. Bir ulusal hareketin, uluslararası işçi hareketinin çıkarlarına ters yönde bir politika izlemesi, çok seyrek te olsa, zaman zaman rastlanabilir bir durumdur.

Ulusal hareketin anti-emperyalist niteliğinin korunması, ulusal kurtuluş güçlerinin gözden uzak tutmamaları gereken bir görevdir. Bu demek değildir ki her ulusal kurtuluş savaşı mutlaka emperyalist bir ülkeye karşı verilir. Emperyalist olmayan ama bir başka ulusu boyunduruk altında tutan herhangi bir hakim ulusun egemen güçlerine karşı da ulusal kurtuluş mücadelesi verilmesi doğaldır. Ulusal kurtuluş mücadelesi, ezeni emperyalist olsun olmasın, hiç bir ulusa yasaklanamaz. Ancak yine de ulusal kurtuluş hareketi, uluslararası devrimci harekete ters düşmemelidir. Anti-emperyalist olmanın şartı, mutlaka emperyalizmle doğrudan bir sıcak savaş değildir. Ulusal hareket, dünya sosyalist sistemi ile, uluslararası işçi sınıfı hareketiyle ve ulusal kurtuluş savaşı vermiş ya da vermekte olan ve anti-emperyalist bir politika güden üçüncü dünya ülkeleri ile dostça ilişkiler kurmalı ve ulusal hareketin doğrultusu, dünya ölçüsünde emperyalizme

karşı verilen mücadeleye uygun düşmeli, böyle bir politika izlenmelidir.

Irak Kürdistanında yaşayan Kürt halkının ulusal kurtuluş savaşı bu bakımdan ilginç bir örnektir. Besbelli ki Irak'ta yaşayan Kürt halkı da milli boyunduruk altındadır. Bu halkın ulusal özgürlük uğrunda mücadelesi doğaldır. Irak'ta iktidarda olan Baas Partisinin niteliği de Kürt halkının ulusal hakları uğrunda mücadelesini haksız kılamaz. Çünkü bir ölçüde anti emperyalist ve anti-feodal olmasına karşılık bu parti, Kürt halkına karşı ırkçı-şöven bir zulüm politikası izlemekte, onlara ulusal haklarını tanımamaktadır. Zaten Kürt halkının silâhlı direnişi de bu zulmün sonucu oldu. Kürt halkı, 1961 yılından bu yana yürüttüğü ulusal kurtuluş savaşında haklı idi.

Ancak Kürt Uşusu, bu haklı direnişini, uluslararası düzeyde devrimci hareketin doğrultusuyla birleştirmeliydi. Bu, en başta da, Irak'ta Arap halkının demokrasi uğrunda verdiği mücadele ile en sıkı bağları kurmayı ve dünya ölçüsünde anti-emperyalist bir politika izlemeyi gerektirirdi. Nitekim Kürt ulusal hareketi, savaşın ilk yıllarında bu politikayı oldukça iyi şekilde izlemişti. Kürt savaşçıları, Kürdistan için otonominin yanısıra, Irak'ın tümü için de demokrasi istiyorlardı. Yalnız Kürt halkı için değil, Türkmen, Asuri gibi diğer azınlıklar üzerindeki millî baskıya da son verilmesini istiyorlardı. Kürdistan Demokrat Partisi'nin Bağdat'ta yayınlanan El Taki (Kardeşlik) adlı günlük gazetesi, Bağdat hükümetinin anti-demokratik uygulamalarını sert şekilde eleştiriyor ve tüm halk kitleleri için demokrasi mücadelesi veriyordu. Bu nedenle gazetenin Araplar arasındaki okurları ve sempatizanları Kürtlerden daha çoktu. KDP, uluslararası düzeyde de em-

peryalizme ve siyonizme karşı ilerici bir politika izliyordu. İşte bu doğru politika yüzünden, 1970'lere gelinceye kadar, hareketin içerde ve dışarda pekçok dostları vardı. Bir kesimi zaman zaman yalpalasa ve oportünistçe davranırsa da, Irak Arap halkı içindeki sosyalist ve gerçekten demokratik güçler Kürt savaşına destek sağlıyor, ona sempati duyuyorlardı. Aynı sempati Nasır yönetimindeki Mısır'da ve Cezayir gibi ilerici Arap ülkelerinde de gösteriliyordu. Asya-Afrika ülkelerinin çoğu, bu savaşı yeni bir devrim ocağı olarak selamlıyorlardı. Ve en önemlisi 1970'lere kadar, sosyalist ülkeler, bu savaşı sempati ile karşıladılar, maddi ve manevi destek sağladılar. Sosyalist ülkeler basınında, radyo ve televizyonunda «Kürt Partizanlarına» geniş yer ayrılıyor, örneğin Erivan radyosu, «Serok Barzani» (Lider Barzani) marşını sık sık çalıyordu. Irak ve Suriye'deki yüzlerce Kürt öğrencisine sosyalist ülkelerde burslar verilmişti. Sovyetler Birliği başta olmak üzere, sosyalist ülkeler, Irak'taki iç savaşın, Kürt halkına ulusal haklarını tanıyan demokratik bir anlaşma ile son bulması için çaba gösteriyorlardı. Ancak 1970'ten sonra işler tersine döndü, ve Kürt hareketinin leyhindeki hava bir anda silinerek dünya ölçüsünde devrimci ve ilerici güçlerin olumsuz tavır takınmalarına yol açtı.

Irak'taki Kürt ulusal savaşını ilerici ve devrimci güçlerden tam bir soyutlamaya (tecite) götüren bu gelişmenin en büyük sorumluluğu, hiç kuşkusuz, Kürdistan Demokrat Partisine son dönemde iyice hakim olan sağcı liderlere aittir. Onlar, 1970'lerden itibaren, bir yandan Parti'de sola karşı tavır alıp Irak'taki demokratik güçlerle bağlarını zayıflatırken, diğer yandan, İran Şahlığı gibi dünyanın en gerici ve zalim yönetimlerinden biriyle kuşku verici ilişkiler içine girdi-

ler. İran'ın, CİA ile içiçe geçmiş kanlı gizli teşkilâtı SAVAK, Irak Kürdistanındaki harekete rahatça sokuldu. 1970 sonrasında Barzani'nin, tam da Irak hükümetinin kuzeydeki birkısım petroleri millileştirdiği sırada, «Amerika bize yardım ederse petroleri ona işlettiririz,» tarzında, batılı gazetelere verdiği demeç, bu bakımdan son derece anlamlıdır. Bağdat hükümeti de, bir başkası da yapsa, petrolerin millileştirilmesi ilerici bir harekettir, emperyalist şirketlere de önemli bir darbedir. Gerçi Irak hükümeti Kürt bölgesindeki petroleri millileştirip Sovyetlere işletmek isterken Kürtlerle Sovyetleri bir bakıma karşı karşıya getirmek istemiştir. Kürt ulusunun, kendi toprağında çıkan yeraltı servetlerinin, öncelikle Kürdistan yararına işletilmesini istemesi doğaldır. Bu, bir sömürge durumuna sokulmuş, geri bırakılmış, ekonomisi ve tüm sosyal gelişmesi baltalanmış Kürt ulusu için haklı bir istektir. Ama bunun yolu millileştirmeye karşı koyma ve Amerikan emperyalizmine davetiye çıkarma değildir. İşte bu noktada ulusal hareketin uluslararası devrimci hareketin çıkarlarına ters düştüğü ve anti-emperyalist niteliğinin giderek kaybolduğu görülüyor. Olayların gelişimi, KDP liderlerinin bu sapmasını daha da açığa çıkardı. Dünyadaki ilerici, devrimci güçlerin tavır değişikliğinin nedeni bunda aranmalıdır.

KDP liderlerini bu politik yalpalamalara sürükleyen zor şartlar —örneğin Bağdat hükümetinin uzlaşmaz, iki yüzlü ve zorba tutumu; dışarıyla tek ilişkisinin İran üzerinden sağlanması v.s.— tartışılabilir. Ancak şartlar ne denli güç olursa olsun, çağımızda bir ulusal kurtuluş hareketi emperyalist, gerici güçlerden destek sağlıyarak başarıya ulaşamaz. Emperyalizm özgülüğün düşmanıdır; o, sömürü ve zorbalığın temsilcisidir. Ulusal kurtuluş hareketlerinin gerçek dostları

sosyalist, ülkeler, dünya işçi sınıfı ve tüm barışsever, demokratik, anti-emperyalist güçlerdir.

Tüm ulusların sosyalistlerine, demokrat ve barışsever kişilerine düşen, emperyalizme karşı açık tavır koymak, onun halk düşmanı yüzünü kitlelere kavratmak, bu bilinci canlı tutmaktır. Çünkü bu görev, salt dünya ölçüsünde dostlar edinmek için değil; bizzat halkların özgürlük ve sosyalizm yolunda verdikleri mücadelenin dünya ölçüsünde en büyük düşmanını tanımak, ona karşı kararlı bir mücadele vermek için de yerine getirilmelidir. Anti-emperyalist bilinç, anti-feodal bilinç gibi, kitlelerin devrimci mücadele bilincinin bir parçasıdır. Kitleler, dünya ölçüsünde başlıca sömürücü ve zorba güç olan emperyalizmle dünyanın en ücra yerindeki gericilik, zorbalık, ırk ayrımı, milli baskı ve sömürü arasındaki binbir bağı görüp anlamalıdır. Dünya ölçüsünde devrimci mücadele nasıl birbirine kopmaz bağlarla bağlıysa, sömürü ve zulüm de öylesine birbirinden ayrı düşünülmemesi gereken bir ağ oluşturur.

Emperyalizmin ekonomik sömürüsü, sosyalist ülkeler dışında, dünyanın en ücra yerlerine ulaşır. Geri bırakılmış Asya, Afrika, Latin Amerika ülkelerinin yeraltı ve yerüstü ürünleri, emperyalizm tarafından türlü yollarla sömürülür. Bu, doğrudan doğruya el koyma, talan biçiminde olabileceği gibi, teknolojik üstünlüğe dayanarak işletme, oransız alış-veriş, pahalı krediler v.s. biçimlerde olur. Sömürü ağı öylesine karmaşıktır ki, kitleler emperyalistlerin yüzünü bile çoğu kez göremezler; bu işler bir yerli aracılar şebekesiyle yürütülür. Buna bakarak sömürücüleri salt yerli aracılardan ibaret sanmak, köylülerin sömürücüyü salt çerçi ya da kasaba esnafı sanması kadar yanlıştır.

İnsanlığın ilerlemesi önündeki en büyük engel, insanlığın çektiği acıların en büyük sorumlusu emperyalizmdir. Dünyanın şurasında burasında sürekli savaş ocağı kıskırtanlar, yaratanlar ve böylece kalkınma çabası içindeki genç, geri bıraktırmış ülkeleri sürekli silâhlanmaya zorlayanlar emperyalistlerdir. Böylece halkların günlük hayatlarında acısını çektikleri pahalılığın, işsizliğin, açlığın en büyük sorumluları onlardır.

Ulusal kurtuluş hareketlerini önleyemiyen emperyalizm, gerek hareket anında, gerek ulusal özgürlük kazanıldıktan sonra, onun yönünü değiştirmek, devrimci niteliğini çarpıtmak ister. Harekete pasifist, uzlaşmacı unsurları egemen kılmaya, burjuva ve feodal unsurları, devrimci kesime karşı güçlendirmeye çalışır. Bağımsızlığına yeni kavuşmuş ülkeleri kapitalist kampta tutmak için elinden geleni yapar. Bu ülkelerin iç işlerine müdahale eder, en kirli işleri çevirir ve gücü yettiğinde darbeler düzenleyerek diktatörleri, gericileri başa geçirir.

Bütün bu nedenlerle kitlelerin emperyalizm hakkında doğru bir bilince sahibolmaları, devrimci hareketin başarısı ve geleceği açısından büyük önem taşır. Ancak düşmanı iyi tanıyan kitleler, onun ve yerli işbirlikçilerinin çevirdikleri oyuhları boşa çıkarabilir, devrim yolunda kararlı biçimde yürüeyebilirler.

DOĞU'DA FEODAL YAPI VE AŞİRET

DOĞU'DA FEODAL YAPI VE AŞİRET

Doğu ve Güneydoğu illerini kapsayan «Doğu Bölgesi» hakkındaki bu yazı geniş bir araştırma niteliğinde değildir. Doğu'da üretim ilişkilerinin durumu nedir? Ağalık-şeyhlik gibi feodal kurumlar, aşiret yapısı bugün ne durumdadır; bu kurumlar toplum hayatında ne gibi etkiler yapmaktadırlar? Toplumun ileriye doğru gelişiminde devrimci güçleri ne gibi görevler bekliyor? Bu yazının amacı bu konulara açıklık getirmektir.

Elbette Doğu Bölgesi tek başına, soyutlanmış bir bölge olarak ele alınamaz. Bugün dünyada hiçbir yer çevresinden soyutlanmış değildir; her ülke her bölge yakın ve uzak çevresiyle ekonomik, sosyal, kültürel alış-veriş, karşılıklı etkileşim içindedir. Bunu da göz önünde tutacağız.

Bu konuda, sayın İsmail Beşikçi'nin «Doğu Anadolu'nun Düzeni» adlı geniş incelemesine de yeri geldikçe dokunacağız .

DOĞUDA FEODAL ÜRETİM İLİŞKİLERİ EGEMENDİR

Türkiye'nin bütününü göz önüne aldığımızda kapitalist üretim ilişkilerinin çoktan beri hâkim duruma geldiğini görüyoruz. Gerçi, özellikle 1970 öncesinde Türkiye'yi yarı feodal olarak niteleyen görüşler yaygındı. Biz buna katılmıyoruz.

Feodal üretim biçimi ülkeden ülkeye farklılıklar göstermekle birlikte birtakım ortak nitelikler taşır. Feodal toplumda temel üretim aracı topraktır ve toplum başlıca iki temel sınıftan oluşur. Bu sınıflardan biri toprağın sahibi olan feodal beyler, diğeri de toprakta çalışan serflerdir. Üretim araçlarının sahibi feodal beylerdir. Serfler (toprak kölesi durumundaki köylüler) ise toprağı işleyen insanlardır.

Serfin ürettiğinin yalnız kendisinin ve ailesinin geçimine yeten bir miktarı kendisinde kalır, artı ürün feodal bey tarafından alınır. Feodal üretim ilişkisinde beyin aldığı bu artı ürüne rant denir. Rant, ürün olarak alındığı gibi para olarak da alınabilir. Yani köylü, beye ait olan belli bir toprak parçasını işler ve buna karşılık teamüle uygun belli bir miktar para diyelim ki «bir toprak» için 3000 lira öder. Buna para rant denir. Yine köylü, feodal beyin bizzat kendisine ayırdığı toprakta veya onun diğer özel işlerinde de çalışmak zorunda olabilir ki buna **angarya** (emek rant) denir.

Feodal toplumda, feodal ilişkileri düzenleyen, hukuku kontrol edenler feodal beylerdir. Köylü toprağı bağıdır; onunla birlikte alınır, satılır; dilediği zaman toprağı bırakıp gidemez. Suç işlediğinde bey tarafından cezalandırılır; ancak, köleci toplumda olduğu gibi efendisi onu öldüremez, tek başına satamaz.

Feodal üretim biçiminde başlıca üretim aracı top-

raktır. İş aleti olarak toprakta karasaban kullanılır. İnsan emeğinin yanısıra öküz, at gibi hayvan gücünden yararlanır.

Feodal dönemde tarımda hayvancılık-tarla tarımı işbölümünün yanısıra el sanatları da —daha köleci dönemden beri— bir üretim dalı olarak vardır. Zanaatçılar kent ve kasabalarda toplanmışlar ve loncalar biçiminde örgütlenmişlerdir. Feodal toplum tarihi gelişim içinde değişmelere uğrar. Yarı feodal dendiği zaman, önemli değişikliklere uğramış, artık çözülme sürecine girmiş, bağrında kapitalist ilişkilerin doğup gelişmekte olduğu bir feodal biçim kastedilir. Örneğin bugün Doğu'da görüldüğü gibi, bey artık yargı yetkisini yitirmiştir, köylü toprağı bırakıp başka yere gidebilmektedir; toprakta, genellikle feodalizmin son aşamalarında ortaya çıkan para rant birçok yerde görülmektedir, v.b...

Türkiye bir bütün olarak gözönüne alındığında feodal ilişkilerin yalnızca Doğu Bölgesinde yoğun olarak sürdüğü ve diğer bölgelerde silindiği veya silinmeye yüz tuttuğu görülür. Çukurova, Ege, Marmara ve İç Anadolu'da büyük toprak sahipliği artık feodal değil, kapitalist niteliktedir. Buradaki büyük topraklarda ücretli işçi emeği kullanılıyor. «Çiftlik»lere traktör, biçer-döğer gibi modern tarım araçları girmiştir; suni gübre kullanılmakta, ilaçlama yapılmaktadır; sulama sistemleri oluşturulmuştur; kısacası modern yöntemlerle üretim yapılmaktadır.

Yine Türkiye'de toprak burjuvazisinin yanısıra ticaret burjuvazisi gelişmiş, sanayi burjuvazisi oluşmuş ve burjuvazi son dönemde tekelci bir aşamaya girmiştir. İktidar burjuvazisinin elindedir. Toplumun ekonomik, sosyal hayatına damgasını vuran odur. Bu

nedenle Doğu bölgesindeki feodal ilişkilere bakıp Türkiye'nin yarı feodal olduğunu söylemek yanlıştır.

Gerçi Türkiye'de kapitalizm, batıda gördüğümüz örneklerine göre çok geridir, emperyalist sömürü nedeniyle çarpık bir gelişim içindedir. Geniş halk kitleleri, Ortaçağdan kalma değer yargılarından büyük çapta kurtulamamışlardır. Ama bu, sözkonusu durumu değiştirmez.

Türkiye'de batı bölgelerinde de küçük köylü işletmeciliği yaygın şekilde görülmektedir. Bu küçük köylü işletmelerinin önemli bir kısmında hâlâ kara saban kullanılmaktadır. Ancak tek başına bu, feodal üretimin işareti değildir. Çünkü feodal üretim her şeyden önce ağa-köylü ilişkisini kapsar. Küçük köylü işletmeciliği feodal dönemde varolduğu gibi ondan önce de sonra da varolmuştur.

Yine Türkiye toplumunda bugün de canlı şekilde görülen Ortaçağ düzeyindeki şeriatçı değer yargıları, tarikat hareketleri v.s. toplumun feodal bir düzeyde olduğunun ölçüsü olamazlar. Bu hareketler burjuvazi ve işçi kesiminden çok küçük burjuva kitlelerde görülmektedir. Gelişmiş kapitalist ülkelerde kilisenin durumu bu bakımdan ilginçtir. Kilise Amerika'da ve Batı Avrupa ülkelerinde bugün de son derece etkindir. 16 - 19. yüzyıllarda, yani gelişme döneminin başlarında, kilise ile sert bir şekilde çatışan burjuvazi şimdi onunla uzlaşmıştır. Kilisenin yaydığı Ortaçağ mistisizmi şimdi kapitalizmin emrindedir. O kadar ki, Molyer'e cenaze töreni yapmayı reddeden kilise, şimdi de sosyalistlere oy vermeyin diye çağrılar yapmaktadır. Hitler faşizminin saldırı dönemlerinde muhterem pederler, «Tanrı Almanlarla beraberdir!» diye nutuk

çektiler. Bizde de yobaz taifesinin şimdi böyle bir yola kanalize edildiğini görmek pek güç olmasa gerek.

Filin ne sadece uzun bir hortum, ne geniş bir kulak, ne de koca bir bacak olmaması gibi, feodalizm de ne yalnızca karasaban, ne büyük toprak sahipliği ve Ortaçağ mistisizmidir. Feodalizm ekonomik, sosyal, kültürel ilişkileriyle bir bütündür.

Buna karşılık Doğu Anadolu'da, bölgesel olarak feodal üretim ilişkilerinin büyük ölçüde devam ettiğini görüyoruz. Kapitalizm bu bölgeye de sızmış. ancak henüz hâkim üretim biçimi haline gelememiştir. Gerçi bu bölge kapalı ekonomi dönemini önemli ölçüde aşmıştır. Zaten emperyalist bir dönemde, Afrika'nın derinliklerinden kutuplara kadar, dünyanın hiçbir yeri kapitalizme kapalı değildir artık. Türkiye'nin batı bölgesinde üretilen veya Türkiye'ye ithal edilen mallar Doğu Anadolu'nun kent ve kasabalarına, köylerine ulaşmaktadır. Yine bu bölgede üretilen ürünler de Türkiye'nin diğer bölgelerine ve dış ülkelere dağıtılmaktadır. Ancak bu durum bölge ekonomisinin ilkel yapısını değiştirmemiş, modern üretim güçleri gelişmemiştir.

Doğu'da bugün de başlıca üretim alanı tarla tarımı ve hayvancılıktır. Toprakta büyük toprak sahipliği yaygındır. Ve zaten Türkiye'de ağalıktan sözedildiği zaman akla ilk olarak bu bölge gelmektedir. Köy İşleri Bakanlığınca yapılan Köy Envanter Etütleri'ne göre Doğu'daki çiftçi ailelerinin % 38'i topraksızdır. Ücretli tarım işçiliği bu bölgede henüz yaygınlaşmamıştır. Bu nedenle, bu topraksız ailelerin büyük kısmı ağa topraklarında yarıcı-kiracı gibi usullerle çalışanlardan oluşmaktadır. Sayın Beşikçi'nin de incelemesine esas aldığı 18 Doğu ilinde (Erzincan, Erzurum,

Kars, Ağrı, Tunceli, Bingöl, Muş, Bitlis, Van, Adıyaman, Malatya, Elazığ, Gaziantep, Urfa, Diyarbakır, Mardin, Hakkâri, Siirt) toprakları olan ailelerin % 34,6'sı ancak 1-10 dönüm arasında toprağa sahiptirler ki bu tüm toprakların % 4,7'sidir. Toplam toprak sahibi ailelerin %54,4'ü 1-25 dönüm arasında toprağa sahiptirler. Bu miktarda arazinin geçime elverişli olmadığı açıktır. 10 dönüm veya 15 dönümlük bir toprağa sahip bir ailenin ayrıca başka geçim kaynakları bulunması zorunludur. Bu ailelerin önemli bir kesiminin de ayrıca büyük toprak sahiplerinin topraklarını feodal usullerle işledikleri kuşkusuzdur.

Buna karşılık 200 dönümden fazla toprak sahibi olan aileler topraklı çiftçi ailelerinin ancak % 4'ünü oluşturmakta ve toplam arazinin % 33'üne sahip bulunmaktadır. Bunlar tüm çiftçi ailelerinin ise % 2,4'ünü oluşturuyorlar. Bu rakamlar Doğu'da toprak temerküzünü açık şekilde gösteriyor.

Bu 18 ilde tarımda kullanılan makina ve iş aletlerinin durumu ise şöyledir :

Karasaban	Kağı	4 tekerlekli araba	Pulluk
399.000	112.605	35.555	48484
Traktör	Mibzer	Bıçer-döver	
2014	799	363	

Bu rakamlar Doğu'da tarımın henüz ilkel yöntemlerle yapıldığını açıkça göstermektedir. Gerçi bu rakamlar 1964'e aittir. O tarihten bu yana traktör, biçer-döver gibi modern tarım araçlarının sayısında artış olmuştur. Bunun yanısıra sulama ve sunî gübre kullanımı da yer yer görülüyor. Son yıllarda Güneydoğu'da pamuk, pirinç, tütün üretiminde gelişmeler var. Bu gelişmeler ücretli işçiliği de birlikte getiriyor.

Ancak bu gelişmeler henüz bölge tarımında önemli değişmeler sağlamamıştır; ilkel tarım yöntemlerinin ağırlığı devam etmektedir. Bu nedenle, ağa topraklarının bir kesiminde kapitalist ilişkiler ortaya çıksa da, büyük kesimde feodal ilişkiler sürüyor. Yani köylü, yarıcı, ortakçı veya kiracı biçiminde ağa topraklarını işlemektedir. Bunun için kullandığı araç ise karasabandır.

Bölgenin diğer bir önemli üretim dalı olan hayvancılık ise tarımdan daha da geri durumdadır. Hayvancılıkta koyun beslenmesi ağır basmaktadır. Gerek koyun, gerek sığır yetiştirilmesi ilkel yöntemlerle yapılmaktadır. Hayvanların beslenmesi, barınakları, hayvan ürünlerinin işlenmesi atalardan kaldığı gibidir.

Hayvan yetiştiricileri ya göçebe, yarı göçebe aşiretler, ya da yerleşik köylülerdir. Hayvan yetiştiricisi bu işle genellikle kendisi uğraşır. Büyük sürü sahipleri, ya da fazla hayvanı olanlar çoban tutarlar. Bu çobanların üretim ilişkisinde niteliği işçi değildir. Ağa-çoban ilişkileri genellikle törelerde saptandığı gibidir, feodal niteliktedir. Başlıca hayvan yemi ot veya samandır. Modern besleyicilik yarolmadığı ve meralar bilimsel şekilde değerlendirilmediği için Doğu'da hemen her kış hayvan yemi sıkıntısı başgösterir ve yüzbinlerce hayvan açlıktan ölür. Hayvan hastalıklarına karşı tedbir ve tedavi usulleri de aynı düzeydedir; veteriner teşkilâtının yaptığı fazla iş yoktur.

Hayvan ürünlerinin değerlendirilmesi için Kars çevresinde, kısmen, Diyarbakır dolaylarında bazı gelişmeler olmaktadır. Ancak çağımızdaki modern hayvanlılıkla kıyaslandığı zaman bugün Doğu'daki hayvancılık son derece ilkel düzeydedir. Kaldı ki hayvancılık genel olarak Türkiye'de de bu düzeydedir.

DOĞU ANADOLU'DA FEODALİTENİN TARİHİ KAYNAKLARI

Doğu Anadolu'da günümüzde görülen feodal, ya da yarı feodal üretim biçiminin kaynakları Osmanlılar döneminden de çok eskilere uzanır. Şerefname (1), yazıldığı döneme ve ondan çok öncesine ait Kürt beylikleri hakkında geniş bilgiler vermektedir.

Osmanlılar Doğu Anadolu'yu kendi nüfuzları altına alırlarken bu beylikleri kaldırma yoluna değil, onlarla uzlaşma yoluna gittiler. İran şahlarıyla sürekli savaş içinde olan Osmanlı padişahlarının bu tavrını, bölgedeki şartların da zorunlu kıldığı anlaşılıyor. Beylikleri ortadan kaldırma yoluna gidilseydi bu bölgedeki güç dengesi Osmanlıların aleyhine çevrilebilirdi. O dönemde Kürt beyliklerinin idari, askeri ve mali bakımdan oldukça güçlü ve örgütlü oldukları anlaşılıyor.

Osmanlılar'ın Kürt beylikleriyle ittifak politikasının temeli Yavuz Sultan Selim döneminde atıldı. Yavuz, Çaldıran seferi sırasında Kürt beylerinden İdris-i Bitlisi'yi Kürt beylerini Osmanlılardan yana kazanma işiyle görevlendirdi. İdris-i Bitlisi büyük bir ustalikle bu işi başardı. Zaten bölgedeki Sünni-Şii çatışmaları, Kürt beylerinin büyük kesiminin Sünni oluşu, buna karşılık İran şahının Şii'liği bu birleşmeyi kolaylaştırdı. Yavuz Sultan Selim, Doğu seferinden dönüştü, kendisine yardımcı olan Kürt beylerine İdris-i Bitlisi vasıtasıyla hediyeler gönderdi ve bu arada bizzat İdris'e de bol miktarda altın armağan etmeyi unutmadı. Yavuz, Kürt beylerinin mevcut statüsünü

---

(1) Şerefname, Mehmet Emin Bozarslan'ın Çevirisi.

de tanıdı; nüfuz bölgelerinin, eskiden olduğu gibi kendilerinin olacağına dair «beraat»ler gönderdi.

Osmanlıların timar sisteminin Doğu'nun pek az yerinde uygulandığı, buna karşılık Osmanlılar döneminde de Doğu Anadolu'da feodal yapının devam ettiği iyi bilinmektedir. Evliya Çelebi, Seyahatname'sinde, bu konuda şu bilgileri veriyor:

«Diyarbakır Eyaleti 19 sancaktır, 5 hükümettir. Bu sancakların onbiri Osmanlı malı olup, Osmanlıların öteki kent ve memleketleri gibi yönetilir. Sekizini Kürt heyetleri ellerinde tutarlar ki, Yavuz Sultan Selim buraları feth ve zapt eylediği zaman yurtluk ve ocaklık olarak bağışlamıştır. Azilleri, tayinleri hep kendilerine aittir. Ölürlerse sancakları, eyalet valisinin emriyle çocuklarına verilir. Başkasına verilmez... Ama hükümet diye yazılı sancaklar içinde timar ve zeamet yoktur. Beyleri kim ise mülk sahibi olarak da hüküm sürer. Evlere, arazi ve ürünlere bunlar sahiptir. Yazılmaktan ve gezilmekten uzak bırakılmış yerlerdir.»

«Osmanlı Sancakları şunlardır: Harput, Ergani, Siverek, Hasankeyf, Meyyafarkin (Silvan), Akçakale, Habur, Suğman, Kulp, Mihrasi, Tercil, Atak, Pertek, Çapakçur, Çermik. Bu yazılmaktan ve gezilmekten uzak bırakılmış sancakların beylerine İstanbul'dan bir emir gönderilirse yazının başına Cenap denir. Hükümetler şunlardır : Cezire Hükümeti, Eğin Hükümeti, Genç Hükümeti, Palu Hükümeti, Hazro Hükümeti. Bu Kürdistan sancakları büyük eyaletler kadar geniştir.

«Van Eyaleti : 13 sancaktır. Sancakları Adil-

cevaz, Erciş, Muş, Barkiri, Karkar, Kisani, Zeykiri, Siirt, Hani, Ağakisi, Ekrad, Beni Kotur, Beyazıt Kalesi, Berdu, Ahlat. Bu eyalete bağlı Abbasoğullarından Belkis Hanı, Hakkâri Hâkimi, Mahmudi Hâkimi, Pinyaniş Hâkimi eyaletlerinde timar ve zeamet yoktur. Haraçların tümü Van kuluna yazılı olarak bağlanmıştır. Öteki ürünlerin gelirlerini kendileri alırlar. Azil ve tayinleri kabul etmezler. Öldükleri zaman eyaletleri oğullarına bağışlanır.

•Şehrizur Eyaleti : 20 sancaktır. Sancaklar Burç, Erbil, Kısanan, Şehir, Canküle, Cebeli Hazer, Hezarad, Dülhoran, Merkede, Hazır, Kodin, Niltarı, Siyeh Zincir, Acur Ebruman, Dudan, Pak, Oşti, Gazikale'dir. Paşa Sancağı Şehrizur'dur. Bu eyalette bazı aşiretler vardır. Sancak beyi hükümünde olmayıp sancak ve davul sahibi değildirler. Yüzden çok aşiret beyleridir. Zeamet sahipleri rütbeleri gibi hüküm sürerler ve sancak beyleriyle savaşa giderler. Öldükleri zaman mutasarrıfı oldukları timar oğluna geçer. Evladı yoksa akrabasına verilir. Sülâlesi tükenirse timar, zeamet tarzında dışarıya başkasına verilir.

•Bunların ötesinde Bağdat Eyaleti 18 Sancağından yedisi Osmanlı sancağı olup onbiri Kürt ve öteki kavimlere ait sancaklardır. Yine Bağdat eyaletinde İmadiye ve Oşti olmak üzere iki Kürt hükümeti vardır. Halep'te ikisi Kürtlere ve öteki kavimlere, 5'i Osmanlı İmparatorluğuna, Şam'da 7'si Osmanlı İmparatorluğuna, üçü Kürtlere ve öteki kavimlere ait olan sancaklar vardır.» (2)

---

(2) Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Cilt 1, (Beşikçi'nin Doğu Anadolu'nun Düzeni adlı eserinden, naklen)

Prof. Şerafettin Turan ise 17. Yüzyıl başlarında, Osmanlı İmparatorluğu'nun idari bölünmesiyle ilgili yaptığı araştırmada, «hükümet» niteliğinde olan yerleri şöyle sıralıyor : (3)

Hükümetin adı	Bağlı olduğu yer
Hazro	Diyarbakır
Cizre	Diyarbakır
Eğil	Diyarbakır
Tercil	Diyarbakır
Palu	Diyarbakır
Kih	Diyarbakır
Genç	Diyarbakır
Bitlis	Van
Hizan	Van
Hakkâri	Van
Mahmudi	Van
Ekrad	Van
Mihriban	Şehrizur
Mihrivana	Şehrizur
İmadiye	Bağdat
Oşti	Bağdat

Kürt beyleriyle Osmanlılar arasındaki ilişkiler bir ittifak anlayışı içinde süregelmiştir. Beyler Osmanlı nüfuz ve himayesini tanımışlar, askerleriyle padişah yanında savaşa katılmışlar; Osmanlı idaresi de onların içişlerine pek karışmamıştır. Beyler kendi nüfuz alanlarında asayiş bizzat korumuş, artı ürüne el koymuş, yargı yetkisini kullanmışlardır. Buna karşılık beylerin birbirleriyle, Osmanlı ve İran idareleriyle

---

(3) Şerafettin Turan, 17. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İdari Taksimatı. (Beşikçî'nin aynı eserinden naklen)

sürtüşmeleri, çatışmaları da tarih boyunca sık sık görülmüştür. Zaman, beylerin aleyhine işlemiş, güçlerini, otoritelerini zamanla yitirmişler, dağılmışlardır.

Doğu Anadolu'da, bu eski bey ailelerinin bugüne ulaşmış kalıntıları vardır. İ. Beşikçi, araştırmasında, bu «hanedan aileler»den söz etmektedir. Bunların bir kesimi hâlâ geniş toprak sahibidirler, bu nedenle de nüfuzludurlar. Bunların yanısıra, aşiretler içinde sivrilmiş, zenginleşmiş, aşiret veya kabile reisliği rollerini oynamış bazı aileler de «bey»lik ünvanı kazanmışlardır. Bu bir soyluluk ünvanıdır. Doğu'da «bey», «mir», «asilzade» gibi ünvanlar bugün bile kullanılmaktadır. «Soylu» aileler, kişiler, kendilerini geniş halk kitlelerinden üstün görürler, soylarıyla övünürler. Bu durum, Batı Avrupa'da, feodal dönemde görülen aristokrat sınıfın bir benzerinin Doğu Anadolu'da var olduğunu; uzun yüzyıllar toplumun en güçlü hâkim sınıfı olduğunu açıkça göstermektedir.

Bunun yanısıra Doğu'da, şeylik, seyitlik gibi kurumlar, tarikatlar da, feodal toplum yapısında, onun dini kurumları olarak doğup gelişmişlerdir. Şeyhlerin ve seyitlerin nüfuz alanları birbirinden ayrıdır. Yani dini nüfuz da topraktaki bölünmeye uygun bir biçim kazanmıştır. Şeyhlerin ve seyitlerin halktan aldıkları şeyler zamanla kurumlaşarak adeta, zorunlu olarak ödenmesi gereken vergiler halini almıştır. Bu konuda, çok sıkı kontrol edilen gelenekler oluşmuştur. Müritlerin dini feodallere verdikleri çok çeşitli ürünler (yağ, peynir, koyun, sığır, buğday, halı, kilim v.b..) olabileceği gibi para da olabilir. Müritler dini feodallerin çeşitli angaryalarını da yaparlar. Şeyhlerin birçoğu özel hizmetlerini müritlerine gördürürler. Şeyhin evinin inşaatında çalışmak kutsal bir görev, bü-

yük bir «sevap» sayılır. Şimdi, bu ödenmesi gereken şeyler arasına bir de seçimlerde kullanılan «oy» katılmıştır.

Cumhuriyet döneminde, ilk zamanlarda merkezi hükümetle feodaller arasında çıkan ve etnik unsurların önemli oranda işe karıştığı sürtüşme ve çatışmalar zamanla değişik bir biçim kazandı. Bu çatışmalar sonucunda bir yandan toprak ve din feodalitesi geriledi; diğer yandan da, yeni bir düzeyde uzlaşma yoluna gidildi. Çatışma temelde değildi. Yani merkezi hükümet beylerin, şeyh ve seyitlerin ekonomik sömürü çarkına el atmadı. Bir toprak devrimi yapmadı. Zaman zaman toprak reformundan söz edilse de bu hep lafta kaldı ve bu konuda ciddi bir uygulamaya gidilmedi. Çatışma daha çok politik düzeyde egemenliğin paylaşılması konusunda oldu. Ve sürtüşmeler zamanla kalkarak yeni çözümlere ulaşıldı.

Feodal unsurlar şimdi hükümetin askerlik, vergi ve benzer işlerinde hiçbir güçlük çıkarmıyorlar. Buna karşılık topraklarını tasarruf etmeye devam ediyorlar. Köylüler tarafından toprak mülkiyetine el uzatıldığı veya sömürüye karşı çıkıldığı zaman hemen jandarma ve polis imdatlarına yetişiyor. Şeyhler, nüfuzlu seyitler, mistik dünya görüşlerini yaymaya ve müritlerinden gayriresmi vergilerini toplamaya devam ediyorlar.

Politik ve ekonomik düzeyde, burjuvazi ile Doğulu feodaller arasında yeni ilişkiler geliyor. Parlamento kürsüleri, belediye başkanlıkları gibi makamlar şimdi feodal unsurlara açılmıştır. Banka kredileri bu bölgede rahatlıkla onların cebine akıyor. Devletle halk arasındaki aracılıktan önemli kârlar sağlıyor-

lar. Bir yandan da daha kârlı olduğunu anladıkları kapitalist girişimlerde bulunuyorlar. Büyük toprak sahiplerinin bir kesimi topraklarında motorize tarıma geçiyor; şehirlerde otelcilik, lokantacılık ve diğer ticaret işleriyle uğraşıyorlar. Bunun yanı sıra onlar da işbirliği taptıkları burjuva partilerine önemli oy depolarını teslim ediyorlar. Halkın devrimci uyanışının karşısında, gerici güçlerin istediği her şeyi gönüllü olarak yapıyorlar. Şeyhler kitleleri uyuşturmaya, beyinleri şartlandırmaya devam ediyorlar.

ASHİRET YAPISI

Doğu Anadolu aşiret yapısının da hâlâ canlı olduğu bir bölgedir. Bu canlılık tüm kesimlerde aynı oranda değil. Büyük kentlerin dolaylarında, tarla tarımının nisbeten geliştiği ovalık kesimlerde dağılmağa, silinmeye yüz tutmuştur. Buna karşılık dağlık kesimlerde, büyük çapta hayvancılıkla uğraşılan bölgelerde henüz oldukça güçlüdür.

Aşiret yapısı nasıl izah edilebilir? Aşiretin feodal üretim biçimi ile ilişkisi nedir?

Feodal dönemden daha öncelere ait bir sosyal organizasyon olan aşiret, birçok yerde feodal yapının yanısıra yaşamasını sürdürmüş ve çağımıza kadar gelmiştir. Bugün Arap ülkelerinde özellikle «bedevi» hayatı yaşanan çöl kesimlerinde; Suriye, Irak, Ürdün ve öteki Arap ülkelerinde aşiret biçimindeki sosyal yapının sürdüğünü görüyoruz. Yine Anadolu'da yakın tarihlere kadar Türkmen, Avşar, Yörük adları altında göçebe Türk aşiretlerinin varlığı, bunların Osmanlıların son dönemlerinde toprağa yerleştikleri

ve aşiret yapısının daha sonra silinip ortadan kalktığı bilinmektedir. Asya, Afrika, Amerika toplumlarında, Avustralya ve Okyanus adalarında, birbirlerinden farklı gelişme düzeylerinde de olsa, aşiretin günümüze dek sürdüğü görülmektedir.

Aşiretin göçebe hayvancılıkla yakın ilişkisi vardır. Göçebe hayvancılık, insan toplumunun ilk dönemlerinde, komünal toplum biçimine damgasını vuran bir üretim dalıdır. Daha sonraları tarla tarımı geliştikçe hayvancılıkla tarla tarımı arasında iş bölümü başlamış ve yerleşik hayat doğmuştur. Ancak toprağa yerleşmek aşiretin ortadan kalkması için tek başına yeterli bir unsur değildir. Tarla tarımıyla uğraşan yerleşik toplumlarda da komünal hayat uzun süre yaşamıştır. Nitekim Kürtlerde yerleşik hayat çok eskidir. Ve yerleşik köy hayatında da aşiret biçimindeki sosyal yapı sürüp gelmiştir.

Sayın İsmail Beşikçi, Doğu Anadolu'nun Düzeni adlı araştırmasında aşireti feodalitenin üst kurumu, onun siyasi, sosyal organizasyonu olarak niteliyor. Aşiretin feodaliteye özgü bir kurum olmadığı kanısındayız. Diğer bir deyişle feodalite zorunlu olarak aşiret organizasyonunu yaratmaz; tersine feodalite bu organizasyonla çelişir. Ama aşiret feodal bir toplumda da sürebilir, feodal toplumu etkileyebilir ve onun tarafından etkilenir.

Kanımızca aşiretin kaynağı komünal toplumdur. Komünal toplumun iki temel özelliğinden biri üretim araçlarının ortak oluşu, diğeri ise klan (kabile), tribü (aşiret) ferdleri arasında güçlü kan bağları, soy-sop birliğidir. Komünal topluma biçim veren üretim güçleri düzeyi son derece düşüktür. İnsanlar üretimde henüz çok ilkel araçlar kullanmaktadırlar. Başlıca üre-

tim alanı toplumun ilk aşamasında toplu avcılık ve toplayıcılık, ileri aşamalarda göçebe hayvancılık ve ilkel tarla tarımıdır. Bu nedenle üretim sınırlıdır; ancak komün üyelerinin yaşamlarını sürdürmelerine yetmektedir. Artı ürün oluşmamıştır. Üretim ancak müşterek çabalarla sürdürülür ve tüketim ortaklaşa biçimde yapılır.

Komünal toplumda kullanılan iş araçları geliştikçe üretim güçlerinin düzeyi de yükselmiştir. Örneğin karasabanın bulunuşu, öküzün, atın ehlileştirilip işe koşulması geniş alanları tarıma açmış ve artı ürün oluşmaya başlamıştır. Diğer yandan hayvanların ehlileştirilip beslenmesi hayvan sayısında giderek tüketimi aşan fazlalar yaratmıştır. İşte özel mülkiyetin ortaya çıkışı, bu artı ürünün ortaya çıkışıyla başlar. Artık komünal toplumun tarımda, hayvan yetiştirilmesinde ustalaşan bireyleri özel mülk edinmeyi çıkarlarına uygun bulmuşlardır. Böylece ortaya özel mülkiyet, aile ve giderek sınıflar ve devlet çıkmıştır.

Toplumun gelişiminde komünal toplumu köleci toplumun, onu da feodal toplumun izlediğini görüyoruz. Ancak bu oluşum dünyanın her yerinde aynı anda, aynı tempoda olmamıştır. Komünal toplum insanlık tarihinde onbinlerce yıl sürmüştür. İş aletlerinin gelişmesi, önce tarla tarımı-hayvancılık, daha sonra el sanatları-tarım biçiminde iş bölümünün, özel mülkiyetin ve sınıfların ortaya çıkışı, uzun bir süreç içinde aşama aşama oluşmuştur.

Köleci toplumdaki temel iki sınıftan biri köle sahipleri yani efendiler, diğeri ise efendilerin malı sayılan çalışan insanlar, yani kölelerdir. Köleci toplumun başlıca siyasi-sosyal organizasyonu artık aşiret değil, devlettir. Devlet, yöneticileri ,askerleri, vergi toplama

yanları, kanunları uygulayanları, filozoflarıyla geniş, güçlü, organize bir teşkilattır.

Nitekim sözkonusu Kürt feodalitesinin tarihine baktığımızda feodal siyasi-sosyal kurumların hiç de aşiret olarak nitelenemeyeceklerini görürüz. Kürt devletleri, hükümetleri, beylikleri hiç de bir aşiret organizasyonu değildirler. Osmanlı Devleti için bile «bir aşiretten doğdu,» denir. Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey gerçekten de bir aşiret reisi idi. Osmanlı Devleti'nin uzun dönemlerinde Anadolu'da Türkmen yörük aşiretleri eksik olmadı. Ama besbelli ki Osmanlı toplumunda sözkonusu siyasi-sosyal organizasyon aşiret değil, devlettir. Osmanlılar dönemindeki Kürt «hükümet»leri, içişlerinde özgür Kürt Beylikleri, aşiretten öte, üst düzeyde ayrı kurumlara sahiptirler. Aşiret, toplumda egemen unsurları, yani beyleri değil, köylüler arasındaki ilişkileri kapsayan bir sosyal organizasyon olarak sürmüştür ve feodal toplumun siyasi kurumu sayılamaz.

Feodal bey-köylü ilişkileri ile aşiret reisi-aşiret mensupları arasındaki ilişkiler birbirinden çok farklıdır. Aşiret reisi de tüm öteki aşiret mensupları gibi aşirete kan bağı ile bağlıdır. Oysa feodal bey «soylu» bir kişidir, serfleriyle arasında böylesine bir kan bağı sözkonusu olamaz.

Aşiret reisi, aşiretin öteki mensuplarına oranla zengin bir kişi, ya da daha fazla üretim aracı sahibi olabilir; ama reislik için zenginlik tek ölçü değildir. Onun becerikli, yiğit, aşiretin çıkarlarını iyi koruyan biri olması gibi ölçüler de ağır basar. Yani aşiret reisi bu topluluğun yararına bir kısım görevleri yürütür; onun başlıca fonksiyonu budur. Oysa feodal beyin serflerle, ya da ağanın yarıcı ve ortaklarıyla ilişki-

ri başka türlüdür. Gerçi bey dışarıya karşı, nüfuz alanındaki köylülerin, serflerinin güvenliğini korumakla yükümlüdür; ama onun köylülerle ilişkisinde ortak çıkarlar değil, karşılıklı çıkarlar ağır basar.

Bugünkü Kürt aşiretlerinde gördüğümüz gibi, aşiret reisinin yanısıra aşiretin öteki üyelerinin de özel mülkleri vardır. Hatta aşiretin bir kısım üyeleri aşiret reisi kadar veya ondan daha fazla üretim aracına sahibolabilir. Oysa feodal beyle köylü ilişkisi, üretim aracına sahibolanlarla olmayanların ilişkisidir.

Aynı şey inşani ilişkiler alanında da görülür. Aşiret reisi aşiret mensuplarından saygı görür, ancak onlara bir efendi gibi davranamaz. Onlar üzerinde cebre başvuramaz. Aşirette ihtilâfların çözümü «cemaat» denen bir aşiret kurulu tarafından ve yerleşmiş törelere göre yapılır. Aşiret reisliği babadan oğula geçen bir hak değildir, o, pratik hayatın gerekleri ve aşiret mensuplarının onayı ile bu sıfatı kazanır. Buna karşılık feodal beyin serflerle, ya da ağanın yarıcı ve ortakçılarla ilişkisi bir efendi-köle ilişkisidir. Feodal bey yargı yetkisini elinde tutar; serflere karşı cebre, şidete başvurabilir.

Bu ve benzer sebeplerle aşiret reisi ile feodal bey bir ve aynı şey olarak düşünülemez.

Feodal bir toplumda aşiret yapısındaki sınıflaşmanın yer yer feodal ilişkilere dönüşmesi elbette mümkündür. Aşiretin içinde geniş topraklara sahibolanlar, bu topraklarda başkalarını yarıcı veya kiracı olarak çalıştırabilirler. Böyle durumlarda toprak sahipleri ile toprağı işleyenler arasında feodal ilişkiler sözkonusudur. Yine sürü sahibi-çoban ilişkisi de bu nitelikte bir ilişkidir. Bu anlamda bir aşiret reisinin

de feodal bey haline gelmesi mümkündür, böyle durumlar sık sık da görülmektedir. Bu durumdaki kişi ikili bir fonksiyon yürütmektedir: Bir yandan aşiret mensupları ile aşiret reisliği ilişkisi, diğer yanda toprağında çalışanlarla feodal ilişki. Ancak bu durum gelişmemiş bir feodaliteyi ifade eder. Güçlü bir feodalite toplumun başlıca toprak sahipleri-topraktan yoksun olanlar, yani efendi-köle tarzında bir kutuplaşmasını ifade eder. Böyle bir oluşum aşiret yapısında önemli bir sınıflaşma yaratır ve bunun sonucu kan bağı, aşiret dayanışması yıkılır; bunun yerini çatışan sınıf çıkarlarının köle-efendi mücadelesinin aldığı yeni bir toplumsal yapı alır. Diğer bir deyişle feodalite aşiret yapısına uygun düşmemektedir. Feodalite güçlendiği oranda aşiret organizasyonunu parçalar, onun yerine toprak sahiplerinin siyasî-sosyal kurumlarını, devleti koyar.

Elbette bugünkü Kürt aşiretlerinin içinde bulunduğu üretim düzeyi komünal toplumun üretim düzeyi değildir. Bu aşiretlerde özel mülkiyet yüzlerce, belki binlerce yıl önce doğmuş ve komünal toplum parçalanmıştır. Yine bu bölge, bilindiği kadarıyla, 7-8 yüz yıldır feodal üretim biçimini yaşamaktadır. Feodal dönemden önce köleci bir dönemin yaşanmış olması da güçlü bir ihtimaldir. Özellikle Yunan, Roma, Arap işgali dönemlerinde.. Bu bir araştırma konusu olabilir. Kesinlikle yaşanmıştır, demiyoruz; çünkü toplumların normal gelişme durumlarında komünal toplumu köleciliğin izlemesine rağmen, dış etkenlerle bu gelişim süreci bozulabilir. Örneğin V. Kerov, Cermenlerde ve Slavlarda, Roma imparatorluğunun etkisiyle, komü-

---

(4) **İkel Toplum, Köleci Toplum, Feodal Toplum, Sol Yayınları**, s. 164.

nal toplumdaki doğruca feodal ilişkilere geçildiğini söylemektedir (4). Cermenler Roma'yı işgal ettikleri zaman imparatorlukta köleci ilişkiler çözülme içindeydiler ve feodal ilişkiler büyük çapta ortaya çıkmıştı. F. Engels, Roma imparatorluk topraklarını işgal ettikleri zaman henüz komünal düzeyde olan Cermen'lerde devletin ortaya çıkışını şöyle izah ediyor:

«Geniş imparatorluk alanı eski gentilice örgütlenme araçlarıyla yönetilemiyordu; şefler konseyi, hatta çoktan beri yürürlükten kalkmadığı yerlerde bile, toplanamıyordu ve kısa zamanda yerini kralın sürekli çevresine bıraktı; eski halk meclisi biçimsel olarak varlığını sürdürdü, ama o da, gitgide sadece ordunun ast şefleriyle doğmakta bulunan soyluluğun meclisi haline geldi (5).

Şunu söyleyebiliriz ki Kürtlerde komünal toplum parçalandıktan sonra da aşiret yapısı tümüyle çözülmemiş, daha ileri üretim biçimlerinin yanısıra yaşamasını sürdürmüş ve çağımıza kadar gelmiştir. Aynı durum başka Asya, Afrika ülkelerinde de görülmüştür.

Sayın Beşikçi, araştırmasında, aşireti, «Doğu Anadolu'da feodalizmin siyasi üst kurumu» olarak niteliyor. Diğer yandan, «Aşiret aynı zamanda göçebe hayvancılığa dayanan bir üretim ilişkisini ifade eder. Bu üretim ilişkisi feodal üretim biçiminden daha da aşağı düzeydedir. Feodalizmin siyasi üst yapı kurumu olan aşiretle göçebe hayvancılığa dayanan üretim ilişkisini ifade eden aşireti birbirine karıştırmamak gerekir,» diyor (6).

Bu değerlendirmede, kanımızca, oldukça karışık-

---

(5) F. Engels. Allenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, Sol Yayınları, s. 212.

(6) İsmail Beşikçi, Doğu Anadolu'nun düzeni, s. 31.

lık ve çelişki vardır. Doğu'da göçebe aşiretlerin yanı sıra yerleşik (belki de yüzlerce yıldan beri) aşiretler de pek çoktur. Üstelik bu aşiretlerden birçoğu kendi topraklarında çalışan küçük mülk sahibi köylülerden oluşmaktadır. Yani feodalizmin «üst siyasi kurumları» olmalarını gerektirecek önemli bir feodal tabakalaşmanın olmadığı durumlarda.

Sayın Beşikçi Diyarbakır, Urfa, Mardin ve Gaziantep'in, diğer Doğu illerinden bazı farklarını tespit etmiştir. Bu illere «feodal yapının kuvvetli olduğu yerler» diyor. «Hakkâri'de rastlanan aşiret sistemi bu dört ilde zayıflamıştır. Bu bakımdan, feodal yapı bazı yerlerde aşiret örgütü ile uyuşmamaktadır,» diyor, ama arkasından hemen ilâve ediyor: «Fakat bu duruma aldanmamak gerekir. Aslında feodal üretim biçimi, aşiret denen toplumsal ve siyasal örgütlenme ile çok iyi uyuşma halindedir.» (7) Sayın Beşikçi, bazı doğru gözlemlerden sonra yine aynı noktaya geliyor.

AŞİRET, SİYASET VE DEVLET

Aşireti bir siyasî üst kurum olarak göstermenin ölçüsü nedir? Komünal toplumda yönetim işlerini topluluk birlikte, «klan demokrasisi» içinde yürütür. Şefler, yiğitlik, beceriklilik gibi niteliklerine göre seçilir ve sırasında değiştirilir. Sınıflı toplumlara geçildikten sonra ise egemenliği elinde tutan sınıf devlet biçiminde örgütlenir. Toplumun üst yapı kurumları (din, ahlâk, hukuk, sanat, politika) egemen sınıfın çıkarlarına uygun biçimler kazanır ve kurumlaşır.

Sınıflı toplumda siyaset, sınıf çıkarlarından ayrı

---

(7) Aynı eser, s. 119.

düşünülemez. Feodal bir toplumda toprak sahiplerinin «siyaseti» ile toprak kölelerinin «siyaseti» aynı değildir. Toprak sahipleri, topraklarını korumak, arttırmak, daha fazla artı ürün sağlamak, köylülerin direnişlerine meydan vermemek için buna uygun şekilde örgütlenir ve hareket ederler. Böylece siyaset, çıkarların, sınıflı toplumda sınıfsal çıkarların korunmasına yarayan bir kurumdur, sınıfların hareket tarzının temel esaslarını oluşturur. Egemenliğı elinde tutan güçler tarafından tespit edilir ve yürütülür. Devlet cihazı, hukuku, dini, idareyi askerlik işlerini, siyaseti v.b. tümünü yürütecek şekilde organize edilir.

Örnek olarak Osmanlılar döneminde Doğu'daki feodal yapıyı gözönüne alalım. Feodal Kürt beylerini, hatta «hükümet»lerini tek başlarına düşünemeyiz. En başta Osmanlı Devleti vardır. Egemenliğin bir bölümü padişah tarafından temsil edilmekte ve merkezi kurumlar vasıtasıyla (askeri, mülki, dini erkan) yürütülmekte. Egemenliğin bir bölümüne ise bizzat mahalli olarak örgütlenmiş (devletleşmiş) beyler sahip durumda (vergileri toplamak, asker beslemek, asayiş korumak v.b.) Genel olarak Osmanlı Devleti'nin yürüttüğü iç ve dış siyasetin yanısıra bir de beylerin kendi iç ve dış siyasetleri var. Feodal toplum, merkezi olmayan, yani egemenliğin bölündüğü, birden fazla birimin elinde olduğu bir toplumdur. Kurumlar da buna uygun biçimde padişahın ve beylerin çevresinde oluşur.

Bu örgütlenmede aşiretin yeri nedir? Besbelli ki feodal toplumun egemenlik çerçevesinde değildir bu yer. Aşiret çok daha alt düzeyde, kendi güvenliğini bizzat sağlayan, dayanışma içinde bir topluluktur ve

onun yeri feodal toplumun egemen sınıfları arasında değildir.

Aşiret, devletin henüz bulunmadığı, ya da devlet gücünün erişmediği zamanda ve yerde oluşmuş bir toplumsal organizasyondur. Aşiret üretim, üleşim, topluluğun savunması, devamı gibi işleri yapmaya yaramıştır. Zamanla gelişmiş, sosyal yapısı farklılaşmış ve onu çözecek şartların tüm olarak oluşmadığı zamana, yere kadar varlığını sürdürmüştür.

Engels, gens'ten devlet biçiminde örgütlenmeye geçişi şöyle izah etmektedir: (8)

«Gentilice örgütlenme, içsel çelişmeler bulunmayan bir toplumdaki doğmuştu ve sadece bu nitelikteki bir topluma uygundu. Bu toplum, kamuoyu hariç, hiç bir zorlama aracına sahip değildi. Ama işte, ekonomik varlık şartları bütünü gereğince, özgür insanlar ve köleler, zengin sömürücüler ve yoksul sömürülenler biçiminde bölünmek zorunda kalan bir toplum doğmuştu; Öyle bir toplum ki, bu uzlaşmaz karşıtlıkları artık yeni baştan uzlaştıramamakla kalmıyor, tersine onları sonuna kadar geliştirmek zorunda bulunuyordu. Böyle bir toplum, ancak, ya bu sınıfların kendi aralarındaki sürekli ve açık bir mücadelesi içinde, ya da görünüşte, uzlaşmaz karşıt sınıfların üstünde yer alan, onların açık çatışmasını önleyen ve sınıflar mücadelesine, olsa olsa, ekonomik alanda, yasal (legâle) denilen bir biçim altında varlığını sürdürebilirdi: gentilice örgütlenmenin ömrü dolmuştu. Gentilice ör-

---

(8) Engels, Gens'i şöyle tanımlıyor: «Uygarlığa girene, hattâ daha da sonrasına kadar bütün barbarlarda ortak bir kurum... Devletin kurulmasından önce ilkel zamanlardaki toplumsal rejim...» **Devletin Kökeni**, 119.

gütlenme, işbölümü (ve bunun sonucu, toplumun sınıflara bölünmesi) ile paramparça olmuştur. Yerine devlet geçti.» (9)

ASHİRETTE EKONOMİK - SOSYAL YAPI

Aşiret biçiminde günümüze kadar yaşayan topluluklar, üretim güçleri seviyesinin düşük olduğu, iş aletlerinin gelişmediği topluluklardır. Üretim usulleri yüzlerce yıl boyunca pek az değişikliğe uğramıştır. Öküz ve karasabanla tarla tarımı ve ilkel hayvancılık nedeniyle, büyük servetleri oluşturacak artı ürün birikimi az olmuştur. Zamanla aşiret bünyesinde özel mülkiyet doğmuş ve sosyal bir tabakalaşma, zengin-yoksul ayrımı meydana gelmiş olsa da, sınıf ayrımları fazla keskinleşmediği için aşiret tümüyle dağılmamıştır.

Aşiretin ekonomisi kapalı ekonomidir. Her biri küçük miktarda bir toprağa sahibolan, bunu ilkel usullerle işleyen, ya da bir miktar hayvan besleyen aşiret bireyleri, daha çok kişisel tüketimleri için üretimde bulunurlar. Köylü tükettiği buğday, arpa, mercimek gibi tahılları; sebze ve meyvesini; ev inşaatında kullandığı malzemeyi kendisi üretir. Hatta son yıllara kadar, Doğu'da, giyim eşyalarını bile, kendi ürettiği pamuk ve ketenden bizzat kendisi dokurdu. Köylü iş aletlerini de bir ölçüde kendisi yapar. Kapalı ekonomide köylünün kent ve kasaba ile alış verişleri son derece sınırlıdır. Oradan, çoğu demir ve bakırdan yapıma iş ve ev araçlarını; gaz, tuz, şeker,, basma gibi sı-

---

(9) F. Engels; Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni, Sol Yayınları s. 233.

nırlı mallar alır ve kendi ürünlerinin de küçük bir kısmını bu amaçla satar.

Ancak bu durum, 30-40 yıldan bu yana hızla değişmektedir. Bugün köy toplumu bir dışa açılma içindedir. Bölgenin ekonomik hayatında genel olarak meydana gelen gelişme ve değişimler, kapalı ekonomiyi giderek parçalamakta, yeni ilişkiler yaratmaktadır.

Aşiret topluluğunda gelenek ve töreler son derece etkindir. Sosyal ilişkileri düzenleyenler, yazılı yasalar, devlet fermanları değil, törelerdir. Şüphesiz bu töreler, yüzyıllar boyunca aşiretin temas ettiği dış çevreden etkilenmiş, buna uygun biçimler kazanmıştır. İhtilâfları, aşiret kendi içinde çözer. Bunu, genellikle yaşlı ve etkin kişilerden oluşan «cemaat» yapar. Adam öldürme hallerinde, ölü sahibine mal veya para olarak bir «kan bedeli» takdir edilir. Düşmanlıklar, kimi zaman aileler arasında kız alınıp verilerek, yani evlilik yoluyla; Alevilerde «12 kuruş» verilerek (kirve olunarak) giderilir. Elbette bu töreler bölgeler arasında farklar gösterir. Ancak, toplumun ekonomik, sosyal hayatındaki değişmelerle, aşiret toplumunun dışa açılmasıyla birlikte bu töreler de zamanla önemini yitirmekte, ya da silinmektedir.

Aşiretin dışa karşı güvenliğinin korunması, aşiret dayanışmasını yaratan etkenlerin başında gelir. Özellikle merkezi bir otoriteden yoksun bulunduğu dönemlerde bu husus önem kazanır. Aşiret mensuplarını diğer aşiretlerin, beylerin, zorbaların saldırılarına karşı korumak için aşiret birbirine kenetli olmak zorundadır. Bu dayanışma, zaten aşiret içinde varolan kan bağıyla daha da pekişir. Aşiret mensuplarından herhangi biri kavga anında, yabancılarla mücadelede

yalnız bırakılmaz. Bir aşiret onuru sözkonusudur.

Aşiret, içinde varlığını sürdürdüğü feodal toplumdan da büyük çapta etkilenmiştir. Şimdi nasıl kapitalist toplumdan etkileniyorsa. Daha önce de belirttiğimiz gibi, zamanla aşiretin içinde feodal unsurlar da türemiştir. Bu unsurlar, örneğin aşiret beyleri, bu kurumlara aralarında, işlerine yarayacak bağları kurmuş ya da geliştirmişlerdir. Bu nedenle aşiretin ideolojisi, aşiret topluluğunun dayanışmasına uygun, dini, töresel ve feodal bir bileşimdir. Örneğin bir aşiret adamı, kendisi için, aşireti, dini, mezhebi, beyi için, bütün bunlar için dövüştür. Ama aşiret adamında henüz ulus kavramı yoktur.

Ancak aşiret topluluğunun içinde bulunduğu ortam değiştikçe, aşiret de değişir, sosyal farklılaşma hızlanır ve ideolojide de değişimler olur. Bu nedenle bugün aşiret topluluğu içinde burjuva dünya görüşünün yanı sıra, sosyalist dünya görüşünün de etkinlik kazanmasının mümkün olduğunu gösteren pek çok örnek var. Bir yandan aşiretin kendi iç değişimi, daha çok da dış etkenlerle, aşirette geleneksel değer yargılarının yerine çağdaş değer yargıları doğup gelişebilir, aşiret insanın politik tavrına yön verebilir.

Bir yandan aşiret dış gelişmelerden etkilenirken, sayın Beşikçi'nin de işaret ettiği gibi, diğer yandan da dışardan aldığı yeni biçimler vermektedir. Örneğin çağdaş demokratik kurumların işleyişi aşiret ilişkilerinin canlı olduğu yörelerde bambaşka olmaktadır. Seçimler, birçok yerde aşiret rekabetleri biçiminde yürümektedir. Aşiret, kendi adayının kazanması için seferber olmakta ve çoğu zaman aşirete ait köylerde başka partilere veya adaylara tek oy dahi verilmektedir. Aşiret ilişkilerinin güçlü olduğu küçük kent-

lerde ve kasabalarda, esnaf kefalet kooperatifi, şoförler derneği gibi kurumların seçimleri bile birer aşiret çekişmesine dönüşmektedir.

Bu çekişmeler, aslında aşiretin ağa, bey, tüccar takımı, yani üst tabakası tarafından, kendi çıkarları için yaratılmaktadır. Bunlar, müşterileri paylaşmak, oyları bölüşmek, aşiret mensuplarını rakiplerine karşı bir vurucu güç olarak kullanmak için, aşiret töre ve geleneklerini kışkırtıyor, canlı tutuyorlar.

AŞİRETİN ÇÖZÜLMESİ

Aşiretin çözülmesi, onu ayakta tutan geri ekonomik yapının değişmesine ve toplumda aşiretin fonksiyonlarını yerine getirecek daha modern kurumların oluşmasına bağlıdır.

Üretim güçlerinin gelişmesi, aşireti çözecek temel etkidir. Yol, okul, elektrik gibi alt yapı tesislerinin yaygınlaşması; ticaretin, tarımın gelişmesi, toplumda yeni sosyal sınıflar (burjuvazi-işçi sınıfı) yaratıyor ve aşiretin yapısındaki sınıf çelişkilerini keskinleştiriyor. Bunlarla birlikte yeni ve daha ileri dünya görüşleri aşiret toplumunun geleneksel değerler sistemini sarsıyor, alt-üst ediyor. Politik çekişmeler, bizzat aşiret içindeki farklı sosyal tabakalar arasında görülüyor. Belli bir gelişmeden sonra aynı aşirete mensup büyük toprak sahipleri, tüccar, müteahhit takımı ile yoksul köylü ve işçi kesimlerini, eskisi gibi dayanışma içinde tutmak zorlaşıyor.

Yine aşiretin yapmakta olduğu geleneksel görevler de artık eski önemini yitirmektedir. Bu görevlerin bir kesimini artık merkezî hükümet organları üstlenmişler. İhtilâfların çözümü, bir dereceye kadar güven-

liğin sağlanması.. Araya maddi çıkarlar, sömürü ilişkileri girdikçe kan bağı da eskisi gibi bağlayıcı bir moral unsur olamıyor. Kapitalizmin oluşturduğu yeni değer yargıları artık şanla, şerefle, söze vefa ile, dostlukla, yiğitlikle değil, parayla ilgilidir. Para, dinden ve imandan da çok daha güçlü olarak herşeyi alıp satmakta, her yerde rolünü oynamaktadır artık.

Bugün artık aşireti çözmeye yönelen devrimci güçlerle, onu ayakta tutmaya çalışan tutucu güçler belli bir çatışma halindedir. Bir yanda ekonomik güçlerin nisbi gelişmesi, sosyal tabakalaşma, toplumun dışa açılması ve bütün bunların getirdiği yeni dünya görüşleri; diğer yanda geleneksel kurumlar, değer yargıları ve buna eklenen ağa, tüccar gibi unsurların oynadığı gerici rol.

Aslında bu bölgedeki ekonomik gelişimin iğretildiği bu çözülmeyi ağırlaştırıyor. Türkiye'de, emperyalist sömürü çarkı altında, göbeğinden dışa bağlı, çarpık bir şekilde gelişen kapitalizm, bu bölgede daha da çarpık bir hal alıyor. Burjuva hükümetleri bölgenin ekonomik gelişimi için ciddi bir girişimde bulunmuyorlar. Tersine burjuvazi, bu bölgedeki ağa, şeyh, aşiret reisi takımıyla oluşturduğu ittifak yoluyla, onlara destek sağlayarak, gerici kurumların ayakta durmalarını sağlıyor.

Buna rağmen, kendi kendine, kör-topal bir şekilde de olsa, aşiretin çözülme, süreci devam ediyor. Büyük kentlerde, bunların çevresinde, tarımın geliştiği alanlarda aşiret artık silinmiş, bölgenin bazı kesimlerinde de silinmeye yüz tutmuştur. Halen canlı görüldüğü dağlık kesimlerde ise bir çözülme sürecine girmiş bulunuyor.

Aşireti çözecek şeyler, temelde, toplumdaki objek-

tif değişmeler olacaktır. Yani o, emirlerle veya propaganda gücüyle çözülemez. Ancak bu çözüleş sürecine bilinçli katkıda bulunmak mümkündür. Tüm feodal güçlere, gericiliğe karşı bilinçli devrimci mücadelenin yürütülmesi nasıl gerekiyse, gerici aşiret ilişkilerine karşı da öylesine devrimci mücadele yürütmek zorunludur. Bu konuya ilerde dokunacağız.

II. BÖLÜM

FEODALİTE — BURJUVAZİ, KÜÇÜK BURJUVAZİ

Bugün Doğu'da sosyal-politik ilişkileri büyük çapta kontrol edenler feodal unsurlardır. Onlara bu gücü temelde toprak mülkiyeti ve onun üzerine bina edilmiş geleneksel üst yapı sağlamaktadır.

Geniş topraklara sahip olan kişi, güçlü kişidir. Bu geniş topraklar ona çevrede geniş nüfuz sağlar. Elinin altında daima birkaç fedai vardır ve çevresinde, kendisine destek olan, bundan yarar uman çok kişi bulunabilir. Onun nüfuzu kendi topraklarının sınırını aşar, geniş bir köylü kitlesini etkiler.

Nüfuzlu şeyh ve dedelerin gücünü, bu kurumların kitle üzerindeki geleneksel etkinliği oluşturur. Töreler ve gelenekler insanlar üzerinde bazen silahtan, maddi cebirden de güçlü bir etkinliğe sahiptirler. Törelere karşı çıkan kişi toplumun dışına itilebilir; yalnız kalabilir, ağır manevi baskı altına alınabilir. Bunu da kişi kolay kolay göze alamaz. Örneğin Alevilerde, Hıristiyanlıktaki afaroz müessesesine benzeyen bir cezalandırma

dırma usulü son zamanlara kadar görülmekte idi. Piri- nin buyruklarına karşı çıkan kişi, piri tarafından kapı- sının önüne taş dikilmek suretiyle afaroz edildi mi artık cehennemlik bir kişi sayılır; komşuları onunla merha- bayı keser, kimse evine gidip gelmez, davarı güdülmez vb... Bunlar köylük yerde kişinin katlanamayacağı şey- lerdir. Afaroz edilen «talip», boynuna kara bir urgan takıp, yanına bir keçi, koyun veya benzer birşey alıp pirinin kapısına gider, af dilenir. O zaman piri taşı kaldırırsa talip te tekrar toplum içine döner. Son yıl- larda bu uygulamaya artık pek rastlanmamaktadır. Şüphesiz bu, toplumdaki gelişimle ilgilidir; birkısım töreler artık güçlerini yitiriyor.

Dini feodalite gücünü gelenekten, töreden, dini kurallardan almakla birlikte, bu gücün, temelde, üre- tim ilişkileriyle sıkı bağı vardır. Dini feodaliteyi yara- tan feodal toprak sahipliğidir. Feodal toprak sahipleri ve dini feodaller birbirlerini korur, desteklerler. Onlar toplumda bir üst sınıf, bir kasttırlar, yoksul halk kitle- leriyle kendi aralarında bir mesafe bulundururlar. Feodal toprak sahipliği zayıflayıp ortadan kalktıkça, yani feodalitenin maddi temelleri yıkıldıkça, dini feo- dalite de gücünü yitirecek ve zamanla silinecektir. An- cak gelenekte, törede, dinde bir değişim, alt yapıdaki değişimle birlikte hemen, otomatik olarak gerçekleş- mez; üst yapı kurumları insan düşünce ve davranışın- da önemli şartlanmalar yaratmışlardır; bu nedenle de üst yapıdaki değişimler daha da uzun bir zaman alabi- lir.

Zaten dini feodaller de zamanla mülkiyet edinmiş, zenginleşmişlerdir. Birkısım şeyhler geniş arazi ve yaylalar edindikleri gibi, birkısım Alevi dedeleri de geniş topraklar edinmişlerdir. Zaten Alevi dedeleri

içinde nüfuzlu olanlar genellikle böylesine zengin olabilenlerdir. Bunun dışında çok sayıdaki Alevi dedesi nüfuz sahibi olmayıp çoğu topraksız, yoksul kişilerdir: dedelik adını geleneksel bir unvan olarak taşırlar. Bu yoksul çoğunluk feodal sayılamazlar ve bu anlamda sömürücü değildirler.

FEODAL UNSURLAR DOĞUDA POLİTİK HAYATA HAKİMDİRLER

Tek partili dönemde Doğu illerini temsil eden milletvekilleri, genellikle hükümetin hoşuna giden, merkezle sürtüşmeyen bu bölgedeki feodal ailelerden olurdu ve «seçim» diye nitelenmesine rağmen tepeden tayin edilirdiler... Çok partili hayata geçildikten sonra ise, «gizli oy, açık sayım» denen seçim sistemi, temelde, önemli bir değişim getirmedi. Gerçi halk oyunu kullanıyordu; ama bunun, geniş halk kitlelerinin yaşantısı bakımından pek te bir anlamı yoktu. Başlıca iki büyük burjuva partisi arasında bir seçim yapmaktan, arasıra, da bir üçüncü burjuva partisine oy verebilme hakkından başka bir şey değildi bu. Doğu'da ise hemen tüm partilerin listeleri ya bizzat toprak ağaları, şeyhler, nüfuzlu dedeler, aşiret reisleri tarafından; ya da çoğu feodal kökenli olan, en azından feodal çevrelerin onayını almış ve onlardan yana bir politika güden doktor, avukat, mühendis, öğretmen gibi aydınlardan oluşuyordu. Halktan bir kişinin, ya da emekçi kitlelerin çıkarlarını savunan birinin bu listelere girbilmesi mümkün değildi. Son yıllardaki bazı gelişmelere ve tek tük istisnalara rağmen bugün de durum budur.

Partilerin mahalli teşkilâtlarını güçlü aileler, feo-

dal unsurlar kontrol ediyorlar. Burjuva partileri de zaten böylesine güçlü, kendilerine geniş oy depoları sağlayacak unsurlarla işbirliği yapıyorlar. Özellikle çok partili hayata geçildikten sonra, partiler arasındaki rekabet, bu unsurların önemini daha da arttırdı; bu politik rol onlara taze kan verdi, güçlerini çoğalttı.

Feodal unsurlar, kitleleri politik bakımdan kontrol etmekte türlü yöntemler kullanıyorlar. Birkere onların kitle üzerinde ekonomik ve geleneksel nüfuzları var. Köylüler oylarını kullanırken adeta beylerine, din adamlarına bir bağışta bulunuyor, onlara bağlılıklarını ıspat ediyorlar! Ağa topraklarında çalışan köylüler, ağanın dilediği partiye oy vermezlerse topraktan kovulacaklarını bilirler. Ağa, direnen kişiye karşı cebir yöntemlerine de başvurabilir. Çünkü bu ağalığın onuruyla, varlık ve yokluğuyla ilgilidir! Kurulu düzende herhangi bir gedik açılmamalıdır... Ağa köyünün oyları da ağanın mülkiyetinden bir parça sayılır.

Siyasi partilerdeki rolleri, diğer yandan onların geniş köylü kitleleri ve şehir küçük burjuvazisi üzerindeki etkinliklerini arttırmaktadır. Köylere yol, okul, su götürülmesi seçimlerde sağlanan desteğe bağlıdır. Memur tayin ve nakillerinde, devlet işyerlerine işçi alınmasında, kredi dağıtımında ve geniş halk kitlelerinin yaşantısını ilgilendiren bunun gibi pek çok işte yerel politikacıların büyük etkinlikleri vardır. Böylece yerel politik örgütleri ellerinde tutan feodal unsurlar, «devlet nimetleri» nin dağıtımında da başlıca rolü oynayarak örgütsüz, bilinçsiz kitleler üzerinde daha da bir ağırlık kazanırlar. Batılı egemen sınıflarla yapılan bu işbirliği iki tarafın da işine yarar; bir yanda geniş halk kitleleri egemen sınıfların istediği uysallık düzeyinde, yani «kuzu gibi» bir halk olarak kalmakta de-

vam ederken, diğ er yandan feodal unsurlar toplumun efendileri olmakta devam ederler.

Bunların yanı sıra, kitlelerin politik bakımdan kontrol edilmesinde aş irét, mezhep ilişkileri, dini değ er yargıları, töresel, geleneksel tüm bağ lar, ilişkiler kullanılır.

Aş iretin politik hayattaki etkinliğ ine yazımızın birinci bölümünde değ inmiştik. Egemen sınıftan kişilerin, partilerin politik rekabetleri, aş iretç iligi kış kırtan, onu canlı tutan, böylece emekçi halk kitlelerini, feodal ve burjuva sınıflar yararına suni olarak bö len bir unsurdur.

Mezhep sü rtüş melerinin politik amaçlarla kış kırtıldığı da çokça görö lmektedir. Ö zellikle Alevi ve Sü nni halkın yanyana yaş adığı yörelerde egemen sınıfların yarattıkları mezhep rekabetleri ve çatış malar, yine emekçi halk kitlelerini suni ř ekilde bö lüyor, kitlelerin politik davranış larını büyük ç apta etkiliyor.

FEODAL UNSURLARIN ARACILIK ROLLERİ

Feodal unsurlar, bütün bunların yanı sıra, bir de devletle - halk arasında aracılık iş levini yürütürler, Ekonomik ve politik gücü elde tutma, kendiliğ inden bu imkânı da onlara vermiştir. Bürokrasi, bütün hiç imli görünüş üne, «devlet benim, efendi benim» tavrına rağ men ağ alara, dini feodallere karşı oldukça saygılı ve uysaldır. Aslında onlar üst düzeyde de devletin politikasını etkilerler. Ama bu bölgede, devlet mekanizması üstündeki denetimleri çok daha belirgindir. Kentlerde, kasabalarda onları daima vali, kaymakam, müdür odalarında, «savcı bey» in yanında, «hakim bey» in masasında görürsünüz. Yine vali, kaymakam, müdür

v.s. leri de onların evlerinde konuk olarak sıkça görebilirsiniz. Kent ve kasabaların birinci sınıf lokallerinin müşterilerinin nitelikleri bu bakımdan basit bir ölçüdür. Bu lokallerde biraraya gelen, aynı masalarda «kafayı çeken» ve kumar oynayan insanlar, genellikle o kent veya kasabadaki bürokratlar, tüccarlar, serbest meslek sahipleri, ağalar, parti yöneticileri, belediye başkanları filandırlar. Geniş halk kitleleri, bürokrasinin gözünde pek adamdan sayılmayan, haşlanan, kovulan bir yığın sayılmalarına rağmen; ağalar, beyler, «efendiler»; tüccar, müteahhit, doktor, avukat, mühendis takımıyla birlikte, bürokratların saygı duydukları bir zümredirler.

Bu karşılıklı saygı ve ilişkiler içinde köylülerin, küçük esnaf ve zanaatkâr tabakasının, küçük memurların sorunları konuşulur, çözülür veya çıkmaza sokulur! Bürokratların karşısına, böylesine «saygı uyandıran» bir kişiyle gitmeden ve bu arada birşeylerle gitmeden, hiçbir meselenin çözülemeyeceği halkın kafasında yeretmiştir...

Bu aracılık işlevinin (fonksiyonunun) de feodal unsurlara maddi yararlar sağladığı ve onların kitleler üzerindeki etkinliğini daha da arttırdığı açıktır.

Böylece, bugün Doğu'da varlığını sürdüren feodal sınıf, ekonomik ve politik gücüyle, aşiret mezhep sürüşmelerini; tutucu gelenek ve töreleri, devlet desteğini kullanarak emekçi halk kitleleri üzerinde geniş bir baskı mekanizması, halkın çevresinde bir çember kurmuştur. O, halkın sömürüye, baskıya karşı, demokrasi, özgürlük ve sosyalizm yolundaki mücadelesinin karşısında başlıca bölgesel engeldir.

Kuşkusuz, halkın demokratik ve devrimci müca-

delesinin karşısındaki tek engel değildir bu. Feodal unsurların ötesinde, Türkiye'de, egemenliği asıl elinde tutan ve bugün ırkçılığı, şeriatçılığı bir araç olarak kullanan; kitleler üzerinde hertürlü baskıya, zor yöntemine başvuran; faşizme eğilimli büyük sermaye kesimi, demokrasi, özgürlük ve sosyalizm yolundaki mücadelenin karşısındaki en büyük engeldir. Bir yandan feodal unsurları etkili bir iç dayanak olarak kullanan bu bu çevreler, diğer yandan dünya emperyalizmi ile ekonomik, politik, askeri alanlarda sıkı ittifaklar kurmuştur. Böylece feodal gericilik, emperyalist mihraklara kadar oluşturulan bu baskı ve sömürü zincirinin bölgesel halkasını oluşturur. Bu halka koparılmadan kitlelerin soluk alması güçtür.

BÖLGESEL BURJUVAZİNİN ROLÜ VE ETKİNLİĞİ

Doğu'da toprak burjuvazisi, tarımda üretim güçlerinin gelişme düzeyine uygun bir oluşum içindedir. Tarımda kapitalist üretim ilişkileri günden güne gelişme gösteriyor ve bir toprak burjuvazisi de yer yer ortaya çıkıyor. Ancak bu burjuvazi henüz oldukça zayıftır ve toplum hayatında etkin bir güç değildir.

Bölgede, sanayi burjuvazisi diye nitelenebilecek bir burjuva kesimi oluşmamıştır. Daha çok büyük kentlerde görülen bazı sanayi kollarının (tuğla imalathaneleri, un fabrikaları, küçük çaplı maden ocakları ve dokumacılık gibi...) modern anlamda sanayi sektörü sayılamıyacağı açıktır. Bu bölgedeki başlıca fabrikalar ve nisbeten modern sanayi işletmeleri ise devlet tarafından işletilmektedir.

Bölgedeki burjuvazinin gelişen kesimi ticaret burjuvazisidir. Tarla tarımında, hayvancılıkta veya şehir küçük burjuvazinin işyerinde oluşan artı ürün ticaret

burjuvazisinin elinde toplanmakta, onun sermaye birikimini arttırmakta ve önemli bir kesimi de batıya aktarmaktadır.

Doğu'da kentlerin nüfusu hızla artıyor. Daha şimdiden altı il merkezinin nüfusu yüz binin üstünde. Bu kentlerde fabrika bacaları pek görülüyor; ama cadelerin iki yanı oteller, bankalar ve mağazalarla kaplı. Bölgedeki ticaret burjuvazisi, burada üretilen malları Batıya ve kısmen ülke dışı pazarlara ulaştırdığı gibi Batı'da üretilen ve ülke dışından gelen malları da bölgedeki tüketiciye ulaştırmaktadır. Otomobilden buzdolabına, Good Yeer lastiklerine, Koka Kola'ya kadar her türlü ithal malı veya montaj sanayi ürünleri, yabancı sermaye ve kredilerin paydaş bulunduğu ürünler bu mağazalarda satılır. Zaten birçokları, yabancı ya da Batı menşeli malların acentası, bayii durumundadırlar. İstanbul, bölge tüccarlarının ilişki kurdukları başlıca merkezdir.

Bölgesel planda burjuvazinin politik etkinliği, feodal unsurlar kadar olmamakla birlikte giderek artmaktadır. Ancak bu etkinlik, geri kalmış, geri bırakılmış ülkelerin birçoğunda da görüldüğü biçimiyle, demokratik bir nitelik taşımıyor. Emperyalizmin sömürü alanı içindeki bir ülkede, üretim güçleri bakımından daha da düşük düzeydeki bir bölgede oluşan, başlıca işlevi aldığını satmaktan ibaret olan ticaret burjuvazisinden demokratik bir tavır da pek beklenebilir. Gerçi pazarın gelişmesi, alışverişin canlanması için, bu burjuvazinin, örneğin toprak reformundan yana tavır takınması gereği akla gelebilir. Ancak geri bırakılmış ülkelerde burjuvazinin demokratik hareketten korkusu çok daha büyüktür. O, zayıf ve işbirlikçi haliyle, emekçi kitleler karşısında kendine pek

güvenemez; işçi ve köylüleri, diğer demokratik güçleri feodal gericiliğe karşı destekliemez. Mülkiyetini güven altına alma, sömürü düzenini herhangi bir tasalluttan koruma kaygısıyla feodal gericilikle uzlaşır. Yalnız sosyalizm yönündeki gelişmelerden değil, demokratik nitelikteki hareketlerden de çoğu zaman rahatsız olur. Gürültüsüz, patırtısız bir ortamı tercih eder.

Bu nedenle bölgesel burjuvazi, yalnız feodal gericiliğe karşı pasif olmakla kalmaz, düzenin korunması, emekçi kitlelerin demokrasi ve sosyalizm yönündeki mücadelelerinin önlenmesi, bastırılması için bir yandan Türkiye büyük burjuvazisiyle, diğer yandan da bölgedeki en tutucu etkin güç olan feodal sınıfla elbirliği eder. Burjuva partilerinin mahalli teşkilâtlarını feodal unsurlarla birlikte oluşturur. Böylece, bugün Doğu'da politik hayat, salt feodal unsurlar tarafından değil, bir ölçüde de yerel burjuvazi tarafından kontrol edilir.

Bölgesel burjuvazinin günümüzdeki bu genel tutucu eğilimi, onun, hiç değilse bir kesiminin, zaman zaman demokratik nitelikte bir tavır alamıyacağı anlamına gelmez. Türkiye'de burjuva sınıfı içindeki tabakalaşma, çeşitli burjuva gurupları arasındaki çelişkiler, bunun doğurduğu tavır farkları elbette bu bölgede de yansır. Örneğin günümüzde büyük burjuva kesimleri ve ülkedeki en gerici, anti-demokratik güçler, CHP'nin dışındaki AP, MSP, CGP, MHP ve DP gibi politik örgütler tarafından temsil edilirken, özünde bir burjuva partisi olan CHP, anti-faşist ve nisbeten demokratik tutumuyla geniş emekçi yığınların desteğini sağlamaktadır. CHP'nin programı burjuva reformcu bir programdır. Büyük burjuva kesimlerinin anti-

demokratik, baskıcı, giderek faşist bir yönetim oluşturma çabalarına karşılık CHP, burjuva demokrasisi içinde düzeni ıslah etmeyi, işçilerin, küçük burjuva yığınların hayat şartlarını nisbeten düzeltmeyi; sömürüyü ve bunun sonucu sınıf mücadelesini yumuşatmayı amaçlıyor. CHP'nin Doğu'da da burjuvazinin bir bölümünün desteğini sağlaması mümkündür ve bu desteği kısmen sağlamıştır.

Ayrıca, anti-demokratik, şövenist baskılar, faşizan uygulamalar, bu bölgede kimi zaman burjuva kesimleri, hattâ feodal unsurları bile rahatsız edecek bir düzeye varmaktadır. Türkiye egemen sınıflarının baskı mekanizması, zaman zaman onları da huzursuz edecek kadar ileri gitmekte, yani bir bakıma, şövenist uygulamanın dozu kaçırılarak ittifaklar çığnenmektedir. Bir yerde şövenizm sürekli bir uygulamaya sahipse bu da kaçınılmazdır. Yine yerel burjuvazinin, toprak sahiplerinin de bölgesel talepleri olacaktır: Bu bölgeye alt yapı hizmetlerinin getirilmesi; yol, okul, elektrik sağlanması; sulama sistemleri ve fabrikalar inşaatı, belediyeçilik hizmetleri v.b.. Bu istekler bir yerde işçi ve köylülerin, şehir küçük burjuvazinin istekleriyle birleşmektedir. İşte faşizan uygulamalar, şövenist baskılar, bölgesel istekler, ticaret burjuvazisi, hattâ gündün güne çözülmeye, yıkıma doğru giden feodal unsurlar arasında, oranca az da olsa, demokratik harekete yandaşlar oluşturmaktadır. Doğu'da toplumsal yapının tahlilinde bütün bu etkenleri gözönünde bulundurmak zorunludur.

Şunu bir daha belirtmekte yarar var: Bu bölgedeki feodal sınıf olsun, burjuvazi olsun —ki büyük çoğunluğu ticaret burjuvazisidir— toplumdaki gerici, tutucu sınıflardır; kitlelerin demokrasi ve sosyalizm mü-

cadelesinin karşısında engeldirler. Bunu böyle bilmeli, ancak büyük sermayenin faşist diktatörlüğüne, şovenizme, ırkçılığa, hattâ feodal renkli şeriatçılığa karşı, bu sınıflar içinde bile, oranca az da olsa, tepkiler olabileceğini görmezlikten gelmemeliyiz. Faşizme, ırkçılığa, feodal gericiliğe ve bunların baş desteği emperyalizme karşı, demokratik saflara katkıda bulunabilecek herkese demokratik safları açık tutmalıyız.

KÜÇÜK BURJUVAZİNİN TAVRI

Küçük burjuvazi az da olsa mülk sahibidir; bu nedenle işçi sınıfına karşı mülkiyetini koruma kaygısını taşır. Bir yandan da mülkiyetini arttırmak, burjuvallaşmak için hırslıdır. Bu durum, onun politik tavırlarını burjuvaziye yaklaştırır. Diğer yandan, kır ve şehir küçük burjuvazisi, kapitalizmin gelişmesiyle yıkıma giden bir sınıftır. Tarımda ve el sanatlarında küçük işletmeler, büyük sermaye karşısında rekabet edemezler ve onlar tarafından yutulurlar. Bu nedenle esnaf ve zenaatkâr tabakası, küçük mülk sahibi köylüler kapitalizme tepki gösterirler. Yine kapitalizmin getirdiği yeni dünya görüşü, yeni yaşama biçimi de, feodal dönemin değer yargıları ve yaşama biçimiyle şartlanmış bu küçük üretici kitlelere ters gelir; onlar bu tür değişime de karşı çıkarlar. Böylece doğal olarak, feodal dönemden miras kalan küçük esnaf ve zanaatkâr zümrelerinin, küçük mülk sahibi köylülerin tepkisi üretim güçlerinin gelişme doğrutusuna ve buna uygun yaşama biçimine ters düşmekle gerici bir nitelik gösterir. Küçük burjuvazi, bu eğilimiyle toplumda tutuculuğu, besler ve burjuvazi ve feodal unsurlar tarafından kullanılabilir.

Diğer yandan, mülksüzleşen küçük burjuvazi pro-

letaryanın saflarını zenginleştirir. Proletaryanın, burjuvazinin sömürü ve zulmüne karşı yönelttiği eleştiri ve önerdiği yeni toplum biçimi küçük burjuva kesimleri de etkiler. Toplumun gelişme doğrultusunu kavrayan, yani bir bakıma bilinçlenen küçük üreticiler, kurtuluşun geriye dönüšte değil, daha ileriye, demokratik ve sosyalist bir topluma varmakta olduğunu kavrar ve işçi sınıfının devrimci mücadelesine katılırlar. En azından, büyük sermaye çevrelerinin ve toprak ağalarının sömürsünü hafifletmek, baskısına karşı koyabilmek için demokratik saflara destek olurlar. Böylece küçük burjuvazi, bu politik tavrıyla ilerici bir rol oynar.

Küçük burjuvazi için, kararsız ve kaypaktır, dendir. Onun kararsızlığı, zigzaklı politikası, üretim ilişkilerindeki bu çok yönlü yapısından gelir.

Türkiye'de kapitalizmin gelişmesi, Batı Avrupa'da görüldüğü biçimde (üretim güçlerinin hızlı bir gelişimi ve buna uygun olarak toplum yapısının başlıca bu iç dinamiğin etkisiyle değişmesi) oluşmadığı için, toplumsal gelişmeler, sınıf çatışmaları da farklı biçimde oldu.

Örneğin Türkiye'de, kabuğunu zorlayan güçlü bir burjuvalaşma, bu sürecin başlangıcında görülmedi. Burjuvazi, Kurtuluş Savaşı'yla iktidarı aldığı anda kapitalist üretim güçlerinin düzeyi oldukça düşüktü. O, feodalizmden ele geçirdiği güçlü devlet mekanizmasını kendi yararına kullanarak bir yandan kapitalist üretim güçlerini geliştirmeye, diğer yandan, üst yapıdaki girişimlerle, burjuva toplumsal yaşama biçimini biran önce gerçekleştirmeye çalıştı (Kılık kıyafet değişimi, kadın hakları, Lâtin harflerinin alınması, lâiklik, madeni kanun v.s.). Devlet eliyle yapılan ve «kişi-

nin yapamadığını devletin yapması» biçiminde ifade edilen, özünde, devlet eliyle kişiyi zengin etmeye yönelmiş ekonomi politikası, klâsik anlamda bir serbest rekabet sisteminden; başkalarını ezerek, yutarak semiren serbest rekabetçi kâpitalistler boğuşmasından, oldukça farklıydı. Bu nedenle, burjuvazi ve küçük burjuvazi arasındaki sınıf mücadelesi, başlangıçta, ekonomik düzeyde pek etkin değildi. Çatışma, daha çok üst yapıda girilen değişiklik çabalarında kendini gösterdi. Feodal üst yapı kurumlarını değiştirmeye yönelik girişimler nedeniyle, feodal sınıfla burjuvazi arasında yürütülen çatışmada, feodal dünya görüşüyle şartlanmış küçük burjuva kesimleri, feodallerden yana bir tavır takınmaya son derece uygun düşmekteydiler. Feodal unsurların tepkisi, elbette, bilinçli bir tepkiydi. Onlar tehlikeyi anlamışlardı. Örneğin feodal toplumun, medreseden yetişme ulema sınıfı, lâik öğrenimin kendi sonları olacağını çok iyi biliyordu. Sarık ve çarşaf bu düzenin sembolüydüler. Bu nedenle onlar, «düzen elden gidiyor,» ya da «biz gidiyoruz,» demediler; herkesin anlayacağı ve etkileneceği şekilde, «din elden gidiyor,» dediler. Bu slogan, mistisizmle şartlanmış geniş esnaf ve zenaatkâr kesimini, kır küçük burjuvazisini rahatça etkiliyordu. Ancak burjuvazi, kendisine yönelik tepkileri, devlet cihazını kullanarak sert şekilde bastırmakta tereddüt etmedi. Burjuva iktidarı için tehlikeli dönemler böyle aşıldı; durum değişti. Bugün «din elden gidiyor,» sloganı, artık feodalitenin elinde burjuvaziye karşı bir silâh değil, burjuvazinin ve feodal kalıntıların elinde, işçi sınıfına ve öteki demokratik, devrimci güçlere karşı bir silâhtir.

Başlangıçta, daha çok üst yapıda belirgin olan sınıfsal çatışma, zamanla ekonomik düzeyde ağır basmaya başladı. 50 yıl boyunca Türkiye'de feodal üretim

ilişkileri gerileyip hemen hemen Doğu Anadolu ile sınırlı kalmışken, kapitalist üretim ilişkileri toplumda egemen duruma geldi. Bu arada kentlerde ve kırsal alanda küçük üretici sistemi önemli darbeler yedi. Pek çok köylü, artan nüfusun da etkisiyle, topraksızlaştı, kentlere göç etti. Bazı el sanatları çöktü, bazı meslekler hemen hemen ortadan kalktılar. Bu arada, üretim güçlerinin yeni düzeyinde, yeni meslekler (örneğin oto tamirciliği, elektrikçilik) ortaya çıktı.

Doğu Anadolu kentlerinde küçük burjuvazinin yapısında son elli yılda önemli değişimler görüldü. Bu kent ve kasabalarda daha 30 yıl öncesine kadar el sanatları oldukça canlıydı. Yerel pazar için başlıca üretim, oradaki esnaf ve zenaatkâr zümresi tarafından yapılıyordu. Yemenicilik, bakırcılık, demircilik, saraçlık, kuyumculuk v.b. meslekler, kendilerine özgü çarşılarıyla, kentlerin ve kasabaların hayatında belirgin ve etkindiler. Bugün bunlardan birçoğu, örneğin yemenicilik, saraçlık, silinmeye yüz tutmuşlardır. Demircilik, bakırcılık da buna benzer durumdadır. Köylülere kazma, kürek, tırpan, orak sağlayan «demirciler çarşısı», ya da bakırdan kazanlar, bakraçlar ve türlü avadanlıklarla renkli «bakırcılar çarşısı», şatafatlarını yitirmiş olup can çekişen bir biçimde, kentlerin köhne köşelerinde yitmişlerdir. Bugün kuyumculuk da, bizzat altın ve gümüş işleyen usta kuyumcuların işi olmaktan çıkmış, kuyumcu dükkânları çoğuyerde, parası olan ve yalnızca bu malları alıp satanların yaptıkları bir meslek haline gelmiştir. Terzilik, berberlik gibi meslekler oldukça sarsılmışlardır. Bugün kent ve kasabaların pazarlarını ithal malları, Batı'daki sanayi işyerlerinde üretilen mallar kaplamıştır. Yerli esnaf ve zenaatkârın büyük çapta üretimle rekabet etmesi mümkün değildir. Bu nedenle, bu zümrenin hayat şart-

ları gün geçtikçe bozulmakta, birçoğu yıkıma uğramakta ve proleter veya yarı proleter olmaktadır.

Son 20-30 yıldan beri Doğu'da kırsal kesim de önemli değişmeler içindedir. Yollar, kent ve kasabaları ve köylerin bir kısmını birbirine bağlamıştır. Artan nüfusun ve Türkiye toplumundaki genel ekonomik gelişmenin itici gücüyle büyük çapta nüfus hareketliliği doğmuştur. Biryandan kırsal kesim kapalı ekonomi çemberini kırmış, diğer yandan ulaşım ve haberleşme araçlarının, okulların, radyo ve basının etkisiyle bölge insanı dış dünyaya açılmış; toplumu yeni değer yargıları, yeni görüşler sarmıştır.

Kırsal kesimde üretim güçlerinin gelişmesi, nüfus artışına oranla çok daha yavaş gitmektedir. Bu durum şehirlere ve Batı'ya sürekli göç yaratıyor. Ayrıca çalışma çağındaki erkeklerin birçoğu, kendilerini ve ailelerini geçindirmek için Batı'ya çalışmaya gidiyorlar. Şimdi yabancı ülkeler, iş pazarını daha da genişletmiş bulunuyor. Yine traktörün ağa topraklarına girdiği yerlerde de köylüler toprağı terkedip göçetmek zorunda kalıyorlar.

Ekonomik ve toplumsal değişmenin küçük burjuva kesimlerin politik tavırları üzerinde yarattığı etkileri, doğal olarak, bu bölgede de görmek mümkündür. Örneğin küçük esnaf ve zenaatkâr, yerel pazarın fabrika ürünü malarla dolmasına, az topraklı veya yarı köylü de traktöre tepki duyacaktır. Değişim, küçük üreticinin durgun, alışılmış, kendi kendine yeten yaşantısını alt-üst eder. Eskiden olduğu gibi yaşamak güçleşir. Yarına güven duyulmaz. Çünkü yarın herşey yitirilebilir. Yüksek faizle bankalardan ve tefecilerden alınan krediler ve paralar da onu daha da borçlandırılmaktan, batağı sürüklemekten başka işe yaramaz.

Eski «aile babası,» «beş vakit namazındaki», gelenekçi, kendi halindeki adam, sosyal hayattaki hızlı değişmeler karşısında da şaşırır, ayak uyduramaz, öfkelendir. Dünyanın bozulduğunu söyler, tepki gösterir. Çünkü o, alıştığı ortamdan kopmaktadır.. Ekonomik bunalımı, sosyal-psikolojik bunalımla birleşir ve tepkileri, daha çok üst düzeydeki değişmelere karşı yüze vurur.

Örneğin, yeni görüşlerin kötülükler getirdiğine, «ahlâkı bozduğuna» aklı rahat yatar. Çocuğunu kuran kursuna göndermeyi tercih eder. Kız çocukların okumasına daha bir karşı çıkar. Burjuva giyim kuşamının, hele kadınların «açık saçık» gezmelerinin «dinsizlik» yarattığına dair propagandalara kolayca inanabilir. Onun istediği eski hayattır. Sade, ama gürültüsüz, patırtısız, güvenli, gelenek üstüne kurulmuş eski hayat.. Oysa geçmiş olsun artık!. O eski hayat, «bir daha dönmek üzere» gitmiştir ve gitmektedir; onu «Bediüzzaman» veya Erbakan bile kurtaramaz, geri getiremez!.

Yıkıntıya giden küçük burjuva kesimlerin bu bunalımını, egemen sınıflar türlü biçimlerde sömürür, kendi çıkarlarına kanalize ederler.

Ulema taifesi, kurtuluşun eskiye dönmekte olduğunu söyler, «Halife-i Raşidun» (dört halife) devrine dönmeyi salık verir! Bu «dine dönüş» kampanyası ile amaçlanan, besbelli, biraz daha itibar sağlamak, fitre ve zekât tahsil etmektir.. Yoksul halk tabakalarının samimi dindarlığına karşılık, bu ulema taifesi, neyi niçin istediğini çok iyi bilir elbette. Kent ve kasabaların, kırsal kesimlerle iyi bağlar kurmak isteyen tüccarları, lokanta, otel sahipleri de bu işleri iyi bilirler. Bunlar, genellikle hacca giderek adlarının başına hacı unvanı eklemeyi, tesbih şakırdatmayı ve sık sık yüksek sesle

besmele çekmeyi, «tövbe estağfurullah!» demeyi pek severler. Çoğukez, din koruyuculuğunda birbirleriyle yarış ederler. Bütün bu «dinibütün» görünme numaraları, müşteri çekmekte son derece işe yaramaktadır. Ve elbette bu tipler, akşamları evlerinin yolunu tutarken, ceplerindeki para demetini şöyle bir okşayıp, «Alaha çok şükür!» demeyi de ihmal etmezler..

Feodal unsurlar için ise, köy ve kent emekçilerini bu mistik atmosfer içinde tutmak hayati bir önem taşır. Onlar, bu nedenle, halk çocuklarının okumasına karşı çıkar, ilerici fikirlere ve kişilere şiddetli tepki gösterirler. Kitleler yeni şeyler öğrendikleri zaman, onları eskisi gibi yönetmek kolay olmayacaktır. Uyanan kitleler, en başta, feodal sömürüye karşı çıkacaklardır. Bu nedenle onlar, kitleleri gerici, tutucu politik örgütlere kanalize eder; devrimci, demokratik nitelikte örgütleri yaşatmamak için ellerinden geleni yaparlar.

Burjuvazi, Türkiye ölçüsünde daha üst düzeyde, küçük burjuva kesimlerin bunalımını kontrol etmek için; bu bunalımın, burjuva düzenine karşı bir çıkış biçimine dönüşmemesi için, daha ustalıkla yöntemler kullanır. Kitlelerdeki geriye dönüş özlemi, burjuvazinin egemenliği için ciddi bir tehlike yaratmadıkça —ki artık yaratamaz— burjuvazinin işine gelir de. Yeter ki kitleler ileriye yönelmesin, toplumu ileriye doğru değiştirmek için çabalamasın.. Bunun için ve dindar halk kitlelerinin oylarını toparlamak için burjuva partileri birbirleriyle yarışa girer, kitlelerin dini duygularını kamçılar, bu uğurda akla gelmedik numaralara başvururlar. Bu yolda, burjuva liderleri, öğlen gizli sofralarda rakı yudumlayıp akşam kalabalık salonlarda iftara oturdukları gibi, beş vakit namazı on beşe de çıkarabilirler! Burjuva politikacılar, kendi çocuklarını

Amerikan, Fransız kolejlerinde okutmak için yarışırken yoksul halk çocukları için de habire kuran kursları, imam hatip okulları açar ve bununla övünürler. Üstelik bu okullarda mistik bir dünya görüşü ile şartlandırdıkları insanları, ilerici ve uyanık güçlere, halkın demokrasi ve sosyalizm mücadelesine karşı bir militan güç olarak kullanırlar.

İrkçılar, küçük burjuva kitlelerin hayal kırıklıklarını şövenizm yönünde sömürürler. Ezilmiş, yıkılmış, öfkeli, kararsız çevrelerin, gençlerine, onların asil soylarından, geçmişteki emsalsiz kahramanlıklarından söz eder; kurtuluş yolunu milli egoizme sarılmakta gösterir; başka halklara, uluslara karşı onlara düşmanlık ve kin duyguları aşılır ve onları yiğitlik, soyluluk adı altında vurup kırmaya yöneltirler. «Milliyetçilik» adı altında ırkçılıkla şartlandırılan ve bir kısmı gerçekten de ulusun kurtuluşunun bu yönde olacağını sanan bu gençler, çok geçmeden, halka karşı güçlerin emperyalizmin, büyük sermayenin vurucu güçleri haline geliyorlar. Yaptıkları iş, ulusal bir iş olmayıp gerici güçlerin uşaklığı oluyor.

İrkçılar, kitleleri etkilemek için yalnızca şövenizmi yetersiz bulduklarından, dinî duyguları, gelenekleri, mezhep sürtüşmelerini de kullanıyorlar. Doğu'da ırkçılar, kitleye şövenizm yoluyla sokulamıyorlar. Bu nedenle orada dinî şartlanmalara, aşiret ve mezhep sürtüşmelerine, feodal unsurlara dayanmaya çalışıyorlar. Bugün Türkiye'de ırkçı faşistler, faşistlerin İtalya ve Almanya'da bir zamanlar kullandıkları en iğrenç yöntemleri; yalanı, iftirayı, terörü kullanarak iktidara gelmeyi deniyorlar.

Doğu'da feodal sınıfın henüz çökmemiş olması, aşiret yapısının yer yer canlılığını koruması, bu böl-

gede hâlâ, Batıya oranla, feodal dünya görüşünün güçlü kalmasının nedenidir. Bu dünya görüşü, küçük burjuva kitlelerin bunalımıyla, birleşerek gerici burjuva partilerine elverişli bir ortam oluşturur.

Bu madalyonun bir yüzüdür. Yalnız madalyonun bu yüzünü görmek insanı karamsarlığa, yılgınlığa götürebilir. Oysa tüm Türkiye’de olduğu gibi Doğu’da da toplum yerinde saymıyor; o, hareket halindedir ve tüm tutucu güçlere, olumsuz etkenlere rağmen gelişim doğrultusu ileriyedir. Küçük burjuva kitlelerde, geriye dönüş özlemlerinin yanısıra, düzenin olumlu bir eleştirisi; yani ileriye doğru demokrasi, özgürlük ve sosyalizm yönünde özlemler ve çabalar da madalyonun öteki yüzünü oluşturuyor.

Bu bölgede küçük burjuvaların, hattâ işçilerin, egemen sınıfların oluşturduğu baskı çemberinden, feodal şartlanmalardan sıyrılmaları elbette kolay değildir. Ama daha şimdiden bu çemberde önemli gediklerin açıldığı; uyanık köy ve kent emekçilerinin, aydınların, demokrasi ve sosyalizm doğrultusunda kitlelerin devrimci mücadelesinin başını çektiği görülüyor.

Küçük burjuva saflardaki geriye dönüş özlemleri, tarihi bakımdan bir yanılgı, bir çıkmazdır. Tarihin çarkını geriye doğru çevirmek mümkün değildir. Küçük burjuvanın o «kendi halindeki» gelenekçi, nisbeten duragan yaşantısı geri gelemez. Kitlelere bunu vadedenler, bu yolu gösterenler, onları sadece aldatıyorlar. Örneğin bir MSP, kitlelere söylediklerini yapamaz, yapamayacağını kendisi de bilir. MSP’nin başındakiler, kitlelere cömertçe vadettikleri birçok şeyi yapmayı gerçekte kendileri de düşünmüyorlar. Bütün yaptıkları kitleleri aldatmaktan ibarettir. Ama kitlelerin bu alda-

nışı da geçicidir. Onların mücadelesi, kaçınılmaz olarak yanılığlardan kurtulacak, ileriye yönelecektir.

Bu bölgede kitleler üzerinde katmerli bir baskı ve sömürü vardır. Şövenizm uygulaması ve ırk ayrımı politikası, yerel dile kültüre yapılan baskı elbette görmezlikten gelinemez. Örneğin 1968'lerden sonra yürütülen «komando hareketleri», her türlü insan hak ve özgürlüklerini ayaklar altına alan bir uygulama idi. Bürokrasi ise burada çoğu zaman, kendisini bağlaması gereken mevcut yasaları da hiçe sayarak, Özalp'da, Viranşehir'de görüldüğü gibi, katliamlara varan baskı ve şiddet yöntemlerini uygulamaktadır. Bütün bunlar kitlelerde demokratik hak ve özgürlüklerin gerçekleşmesini acil bir istek olarak gündeme getiriyor. CHP'nin son dönemde bu bölgede sağladığı destek değildir. Demokratik bir ortama geçiş için, af için CHP'nin gösterdiği çabalar; komando hareketlerine, bölgede sıkıyönetim ilânına karşı CHP yöneticilerinin takındığı tavır, partilerinin bu bölgede geniş sempati toplamasına neden olmuştur. Ecevit'in toprak reformu konusunda ağalara karşı takındığı tavır da olumlu bir gelişme sayılmalıdır. Gerçi CHF, demokrasi yolunda belli bir yere kadar gidebilir; kararsız, tutarsız davranabilir ve öyledir de. Bazı konularda ise CHP demokratik olmayan görüşler taşımaktadır; onun, bölgedeki şövenist uygulamalara, ırk ayrımı politikasına tümünden son vereceğini sanmak saflık olur. Üstelik CHP'nin bölgesel örgütü çoğu yerde, onun bugünkü çizgisinin daha da gerisindedir. Ancak bütün bu olumsuzluklara rağmen CHP'nin şu dönemdeki antifaşist ve nisbeten demokratik tavrı, Doğu'da da anti-demokratik, feodal faşizan güçlere karşı kitlelerin demokratik hareketinin gelişmesinde önemli bir etkidir. Kitleleri çevre-

leyen gerici çemberde gedikler açılmasında CHP'nin de rolü olacaktır.

BÖLGEDE DEMOKRATİKLEŞME NE ANLAMA GELİR?

Görüldüğü üzere Doğu'da, kitlelerin demokratik mücadelesinin önündeki başlıca yerel engel feodal yapı, aşiret yapısı ve bu geri yapının üstüne oturtulmuş feodal, gelenekçi ideolojidir. Feodal üretim ilişkileri değişmeden, aşiret yapısı çözülmeden, yine feodal ideolojinin geniş halk kitleleri üzerindeki etkinliği yenilgiye uğratılmadan toplumun ileriye doğru önemli adımlar atması güçtür.

Dolayısıyla bölgede demokratikleşme, bir yönüyle toprak sorununa bağlıdır. Köklü bir toprak devrimi feodal unsurların ekonomik gücüyle birlikte politik gücünü de kırarak başlıca yoldur. Toprak devrimi dini feodalitenin de temel dayanağını yokedecektir. Kendi toprağında çalışma, toprak kölesi durumundaki köylülerin özgürleşmesinde en önemli adım olduğu gibi, feodal unsurların, bunlarla birlikte diğer küçük toprak sahibi köylüler üzerindeki nüfuzunu da kıracaktır.

Feodal yapı toplumda anarşik bir bölünme demektir. Toplum, beyler, dini feodaller, mezhep ve tarikatlar tarafından parçalara, nüfuz alanlarına ayrılmıştır. Bir de buna aşiretlerin, aşiret reislerinin yarattığı bölünmeyi ekleyelim. Bu anarşik durum toplumda ekonomik, politik, kültürel ilişkilerin gelişmesinde başlıca engeldir. Toplumun ileriye doğru gelişmesi, yeni düşüncelerin etkinlik kazanması, kültürün gelişmesi; toplumu bölen bu tür çitlerin, duvarların temizlenmesine bağlıdır.

Dolayısıyla kim ki geniş halk kitlelerinin özgürlüğünden, demokratik haklardan yana ise feodal gericiliğe karşı çıkmak zorundadır. Hem demokrasiden ve özgürlüklerden yana görünmek hem de feodaliteye karşı tavır almaktan kaçınmak tutarsızlıktır. Bazı çevreler, bölge halkına yönelik ırk ayrımı politikasını, şövenist baskı ve zulümleri ileri sürerek, feodal unsurların da kimi zaman tepki gösterdiklerini, bu nedenle onların da karşıya alınmaması gerektiğini söylüyorlar, onların önemli gücünden sözediyorlar..

Bu düşünce tarzı yanlıştır ve tarihi gelişimi, sınıfların niteliğini anlamamanın ürünüdür; ya da gerici feodal unsurların, kendilerini korumak için ihraç ettikleri bir görüştür.

Feodal unsurların Türkiye egemen sınıfları ile tutucu ittifakının esas olduğunu unutmamalıyız. Feodal unsurlar bu bölgede, burjuvazinin en gerici, en tutucu kesimlerinin, örgütlerinin dayanağını teşkil ediyorlar. Örneğin Adalet Partisi Doğu Mitingleri'ne karşı en sert tavrı takındı. Bu mitingler, işçi ve köylülerin sömürüye karşı tepkilerinin yanı sıra, baskı ve şövenizm uygulamalarına karşı tepkileri ve bölgenin kalkınmasına yönelik istekleri içeriyordu. Ama feodal unsurlar bu mitingleri sabote için ellerinden geleni yaptılar; önleyemeyince de yönünü değiştirmeye kalktılar. Doğu'nun büyük toprak ağaları, onların parlamentodaki temsilcileri AP flaması altında Doğu'da karşı mitingler düzenleyerek demokratik nitelikteki mitinglerin etkisini kırmaya çalıştılar. AP, Doğu'yu baştanbaşa kasıp kavuran ünlü komando hareketlerine rağmen, Doğu'da yine de feodal unsurlara dayanarak ayakta durmaktadır. Doğu'nun bir kısım toprak ağaları, tam da bu dönemde, sola açılan ve nisbeten demokratik bir

tavir içine giren CHP'yi terkederek sıkıyönetim dönemlerinin renkli kişisi Feyzioğlu'nun yanına veya AP'ye geçtiler. CGP bu bölgede parti olarak yalnızca toprak ağalarının gücüne dayanmaktadır ve zaten bu nedenle mebuslarının çoğunu bu bölgeden ağalar oluşturuyorlar. Eğer AP ve CHP dışına düşmüş bu ağaların tercihi olmasaydı CGP çoktan bir parti olarak siyaset sahnesinden silinmiş olacaktı.

Emekçi kitlelerin gerici burjuva partilerinden kopuşu ve sola açılışın hızlandığı şu dönemde, özellikle Doğu'lu dini feodaller, kitleleri bu kez de bir başka çıkmaza, MSP'nin gerici çizgisine itiyorlar. O MSP ki şu anda, «milliyetçi» denen cephe içinde, ırkçılarla yana, faşizan bir yönetim yolunda hızla yürümektedir. Ve şimdi MSP kadroları, ırkçılarla birlikte sokak saldırıları düzenliyor, uluma sesleri arasına tekbir sesleri karıştırarak demokratik güçlere karşı terör estiriyorlar.

Doğulu feodallerin, aşiret reislerinin, çıkarları için yapmayacakları şey yoktur. Onlar, kendi gerici amaçları için yer yer MHP ocaklarını bile açıyor, onları açıkça desteklemekten çekinmiyorlar.

Feodal unsurlar, sınıf olarak halkımızın demokratik mücadelesinin karşısındadırlar ve ayakta kaldıkları sürece bu rolleri devam edecektir. Feodal sınıfın bu gücünü demokratik hareket yararına, şövenist baskılara karşı kullanacaklarını sananlar, eğer salt kitleleri aldatmak için böyle konuşan usta gericiler değilse, kendilerini aldatan saf kişilerdir.

Tersine, demokratik halk hareketinin gelişmesi için, her türlü baskıya karşı geniş yığınların birliğini, dayanışmasını sağlamak için feodal sınıfın bu gücü

mutlaka kırılmalıdır. Bu güç kırılmalı ki halkımız, kendisine zulmedenlerle birlik olan toprak ağalarının, şeyhlerin, nüfuzlu dedelerin, aşiret reislerinin ardından gitmesin. (Burada, şu hususu belirtmekte özellikle yarar var: Biz emekçi halkımızın saf, samimi inançlarından dolayı onları hor görmeyiz; çünkü biz halkımıza saygı duyarız. Herkes kendi dini inancında özgür olmalıdır. Kimseye, inancından dolayı baskı yapılmamalıdır. Ama biz, halka din-iman satmaya kalkışan; müşteri toplamak, halkı soymak, onun uyanışını engellemek için binbir türlü fırıldakçı çeviren, yalancı, iki yüzlü, ağaların ve sermayenin uşağı din tüccarlarına da karşıyız. Bizim tartışma konumuz dini inançlar değildir. Bizim üzerinde asıl durduğumuz, halkımızın sömürü ve baskıdan kurtuluşudur. Halkımızın iş ve ekme bulmasıdır, toprağa kavuşmasıdır. İnsanca bir düzen için mücadele ediyoruz. İnançları ne olursa olsun, başkalarını sömürenlere karşıyız. Sömürüye ve baskıya karşı mücadele edenler de, inançları ne olursa olsun, birbirlerinin dostlarıdır.)

Kitlelerin ağa, şeyh, nüfuzlu dede ve aşiret reisi gibi unsurların peşinden gitmeleri, bilinçsiz ve örgütsüz olmalarındandır. Böylece, kendi çıkarlarına ters bir desteği onlara ve tüm gerici, baskıcı güçlere sağlıyorlar. Feodal unsurların etkinliği ekonomik güçlerinin yanı sıra, işte bu, kitlelere yaptıkları gerici yöndeki öncülük işlevinden gelmektedir. Kitleler bilinçlendikçe, örgütlendikçe onların bu işlevi de bitecek, güçleri tükenecektir. O halde devrimci, demokratik nitelikteki güçler için görev, etkinliğini kitlelerin bilinçsizliğinden alan feodal sınıfı demokratik saflara kazanmak —bu olmayacak şeyi yapmak— değil, kitleleri bilinçlendirip örgütleyerek feodal sınıfın altından çekmektir.

Daha önceki bölümlerde söylemiştik: Yıkıntıya gi-
den feodal unsurlar içinde de kitlelerin demokratik
mücadelesine yaklaşan kişiler her zaman olabilir. Her
sınıftan böyle kişiler, hattâ sosyalistler bile çıkabilir.
Böylelerine elbette devrimcilerin safları açıktır. Biz de-
mokrasi ve sosyalizm yönündeki aydınlatma, dost ka-
zanma çabamızı, toplumdaki tüm sınıf ve tabakalara
yöneltiriz. Üst sınıf ve tabakalardan da mücadelemizi
destekleyen, bizimle birleşen tüm kişilere karşı tavri-
mız olumludur. Onlar, artık mücadelemizin yabancıla-
rı değil, dostları sayılırlar. Ama örneğin, bu dost olduk-
larını söyleyenler, ilerici harekete katılırken, bu hare-
kete ters düşen kendi sınıf politikalarını terketmek zo-
rundadırlar. Örneğin bir toprak sahibi, hem toprak re-
formuna karşı çıkıp, yani feodal baskıyı savunup, hem
de demokratik bir kişi olduğunu iddia edemez. Bir
şeyh, hem kitleleri uyuşturmakta devam edip hem de
şövenist baskılara karşı çıktığını söyleyemez. Halkı-
mıza zulmeden burjuva partilerini destekleyenler, aynı
zamanda halkımızın dostları olamazlar. Bir ağa, bir
şeyh, bir dede veya bir aşiret reisi, eğer halkın demok-
ratik mücadelesine gerçekten yandaş çıkıyor, toprak
devrimini savunuyor, faşizme ve emperyalizme karşı
açık tavır koyuyor ve ilerici politik örgütleri bu yönde
destekliyorsa mesele yoktur; o, gerçekten demokratik
bir kişidir. O, bunun için feodal gericiliğe, yani kendi
sınıfına -benimsemediği sınıfına- karşı da mücadele et-
mek zorundadır. Besbelli böyle kişilere ender rastlanır.
Yoksa, feodal sınıftan bir kişi, demokratik hareketimi-
ze katılmak için, eğer «ağalığa, şeyhliğe çatmayın» di-
yor ve bizden böyle bir şey bekliyorsa, besbelli o, bizi
budala sanan biridir; ya da mücadelemizi anlamamış-
tır ve bizim yanımıza gelmemekte, bizi kendi yanına
çağırılmaktadır.

DEMOKRATİKLEŞMENİN İKİ YÖNÜ

Şüphesiz, bölgenin demokratikleşmesi, salt kendi içinde düşünülemez. Kitlelere karşı ırk ayrımı politikası, şövenist baskılar ve zulümler bölge açısından dışsal bir olaydır. Bu baskılar Türkiye'de başlıca egemen sınıf —burjuvazi— tarafından uygulanmaktadır. Ve bu baskıların dozu, daha önce de söylediğimiz gibi, bazen feodal unsurları ve yerel burjuvaziyi bile huzursuz edecek kadar ileri gitmektedir.

Yine bu şövenist baskılar, bu yöndeki politika, temelde, burjuvazinin bu bölgedeki ekonomi politikasından, çıkarlarından kaynaklanmaktadır. Türkiye'de burjuvazi bu bölgeye ve bölge halkına hep farklı bir gözle bakmış, bölge kalkınması için ciddi çaba göstermemiş; tersine, bölge ekonomisini körelten, bölgede üretim güçlerinin gelişmesini engelleyen bir politikayı sürekli uygulamıştır.

Dolayısıyla bölgenin demokratikleşmesi demek, yalnızca bölgesel feodal sömürü ve baskının son bulması demek değildir. Türkiye'de egemen sınıfların bölge halkına uyguladıkları ırk ayrımı politikasının, şövenist baskıların da son bulması demektir. Bu durum, temelde, bölgeye karşı yürütülen ayrımcı ekonomi politikasının da bırakılmasını ve bölgenin kalkındırılması için özel çabaların gösterilmesini gerektirir.

Ancak bunun gerçekleşmesi aynı zamanda Türkiye'nin demokratikleşmesine bağlı bir sorundur. Besbelli ki ırk ayrımı politikasını, şövenist baskıları kaldıracak olan burjuvazi değildir. Burjuvazi dünyanın her yerinde varlığını sömürü, ayırım, eşitsizlik ve baskı üzerinde sürdürür. O kendi işçi sınıfını, tüm emekçi halk kitlelerini sömürdüğü, onlar üzerinde bir baskı

mekanizması kurduğu gibi, başka halklar, ülkeler üzerinde de, elinden geldiğince, sömürü ve baskı mekanizması kurar.

Dolayısıyla Türkiye'de, Doğu halkına karşı ırk ayırımı politikasının son bulması, sömürünün kalkması, bölgenin ekonomik sosyal, kültürel bakımdan gelişmesi, aynı zamanda Türkiye'de gerçekten demokratik bir düzenin kurulmasına bağlıdır. Böylesine bir demokratik yönetim, ancak işçi sınıfı öncülüğünde, işçi-köylü ittifakı temelinde, diğer demokratik güçlerin desteğinde, bir demokratik halk iktidarı tarafından başarılabilir. Bu demokratik iktidar, emperyalizmin ve işbirlikçi burjuvazinin geniş halk kitleleri üzerindeki ekonomik, politik baskısına son vermekle yetinemez; köklü bir toprak devrimiyle ve her türlü ırk ayırımı ve baskıya son vererek ülkede tüm olarak demokratikleşmeyi sağlamalıdır.

Çağımızda, hangi ülkede olursa olsun, tüm sömürülenlerin, baskı görenlerin; işçilerin, köylülerin, şehir küçük burjuvazisinin, dinsel ve etnik grupların, kadın ve çocukların sömürüden, baskıdan kurtuluşları, demokratik hak ve özgürlüklere kavuşmaları birbirine bağlıdır, birbirinden soyutlanamaz.

Türkiye'de emperyalizme karşı mücadele ile demokrasi için mücadele, özgürlük için mücadele, giderek sosyalizm için mücadele, bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlıdır. Bu nedenle de, örneğin, Doğu bölgesinde kitlelerin hak ve özgürlükleri için mücadele, yalnız feodalizme karşı mücadele değil, aynı zamanda, genel olarak Türkiye'de faşizme, emperyalizme karşı demokratik bir Türkiye için, demokratik halk iktidarı için mücadele demektir.

DEVRİMCİ MÜCADELE ÖRGÜTLÜ OLARAK VERİLİR

Besbelli ki, her türlü ilerici ve devrimci mücadele de ön şart devrimci güçlerin örgütlü olmasıdır. Örgütsüz insanlar ne kadar çok olurlarsa olsunlar büyük bir güç oluşturamazlar. «Bir araya gelen on kişi yüzlerce dağınık insanı sürükler.» Bunun gibi, örgütsüz çaba gösteren kişi de, ne kadar büyük cevherler taşırsa taşısın, yapabileceği iş fazla değildir.

Ülkemizde demokrasi ve sosyalizm mücadelesinin başarısı da, başta işçi sınıfı olmak üzere, geniş emekçi yığınların ve diğer demokratik unsurların örgütlü, bilinçli çabalarına bağlıdır.

Doğu'da, bölgesel düzeyde feodal gericiliğe, tutucu güçlere, şöven baskılara karşı yürütülecek mücadelede de kitlelerin örgütlü olması sorunu aynı derecede önem taşır. Örneğin geçtiğimiz dönemde Türkiye İşçi Partisi'nin oluşturduğu bölgesel kadrolar, kitlelerin uyarılmasında, devrimci kitle hareketinin gelişmesinde küçümsenmeyecek roller oynadılar.

Örgütlenmenin odak noktası sosyalist örgütlenmedir. Ancak sosyalist bir örgüt, tüm ilerici demokratik güçlere doğru bir çizgide öncülük edebilir; kitleleri, kararlı bir şekilde hedefe doğru götürebilir.

Bölgesel düzeyde de, hiç şüphesiz, en devrimci sınıf, işçi sınıfıdır. Bunun yanı sıra yoksul köylü kesimi, bu bölgede oranca büyük bir kitle oluşturmaktadır ve işçi sınıfının en önemli yandaşıdır. Kır ve şehir küçük burjuvazisi, uyarıldığı ve örgütlendiği oranda, demokratik harekte önemli bir güçtür. Sosyalist örgütlenme, bölgesel düzeyde, başlıca işçilere ve yoksul köylülere dayanacak, bunun yanı sıra, toplumun öteki kesimlerin-

den gelen sosyalistlerin de katkıları olacaktır. Özellikle devrimci görüşlerin taşıyıcıları olan aydınların rolü bu bakımdan küçümsenemez. Ancak aydınların başarısı emekçi kitlelerle kaynaşmaya bağlıdır. Geri bir sosyal yapının **aydın batağı** olduğu unutulmamalıdır. Çok büyük iddialarla büyük kentlerden taşraya gelen çoğu aydınların, bir süre sonra buralarda eriyip silindikleri sıkça görülür. Doğu'da bu «değişim» daha açık-seçik şekilde izlenebilmektedir. Üniversite yıllarında «pek hızlı» olan birçok kişi, doktor, avukat, mühendis veya müdür olarak kendi çevresine döndükten sonra, sömürü ağının içine düşmekten, burjuva politikacısı, tüccarlar kulübü müdavimi olmaktan kendini kurtaramaz. Aşiretçilik de yaparlar böyleleri, MSP'ye de girerler. Aydınların bu çarktan kendilerini korumaları, **devrimci örgütsel çalışma** içinde emekçi yığınlarla kaynaşmalarına bağlıdır. Hiç şüphesiz, devrimci mücadelede en güvenilir, en kararlı unsurlar, sınıf bilincine varmış emekçilerdir. Devrimci mücadelenin temel dayanağı emekçi kitlelerdir.

Doğu'da feodalite olsun, aşiret yapısı olsun, son demlerine gelip dayanmışlardır. Bu kurumlar çürümüş, koca bir ağacı andırmaktadırlar. Bugün hâlâ haşmetli görünseler de büyük çatırtılarla yıkılıp gitmeleri yakınlamıştır. Geniş halk kitleleri gerek feodal yapı ile, gerek aşiret bağları ile çatışma halindedir. Ama kitleler, çoğu kez, sorunlarını nasıl çözeceklerinin bilincinde değildirler. Onlara çözüm yolunu devrimciler götürecektir. Örgütlü devrimci çalışma, çok geçmeden kitlelerin gönlünü, güvenini kazanır ve kitleyi saran gerici çemberin çatırdadığı, parçalandığı görülür. Doğu'daki demokratik oluşum, bir nitelik sıçraması yapmaya adaydır. Bütün sorun bunu iyi kavramak, kitlelere, ağalık, şeyhlik, nüfuzlu dedelik, aşiret reisliği ve gerici yerel

burjuva unsurların oluşturduğu ve genel olarak Türkiye'de egemen burjuvazi tarafından desteklenen bu gerici çembere karşı çıkma cesaretini verecek tutamağı, devrimci rgt verebilmektir.

Yığınlar devrimci harekete kazanılmadan, onların yaratıcı gücü seferber edilmeden, halkların sömürüden ve her türlü baskıdan kurtuluğu mümkün değildir.

